

Plani Lokal i Veprimit Mjedisor

Komuna: DEÇAN

Fotoja e faqes së parë:

Bjeshka e Belegut

Ky Projekt dhe Publikim është implementuar nga
Qendra Rajonale e Mjedisit, REC – Zyra në Kosovë

REGIONAL ENVIRONMENTAL CENTER

Ky publikim është financuar nga
Agjencia Suedeze për Zhvillim dhe Bashkëpunim Ndërkombëtar

Sida

PËRMBAJTJA:

FJALORTHË I SHKURTESAVE.....	5
Ç'është REC-u.....	6
Fjala e Kryetarit.....	7
HYRJA.....	8
PJESËMARRËSIT NË PROCESIN E HARTIMIT TË PLVM-së	9
1. Vizioni.....	10
I. Përmbledhja ekzekutive.....	10
II. Çka Është PLVM-ja.....	11
III. Metodologjia e pregaditjes së PLVM-së.....	11
IV. ANALIZA E GJENDJES MJEDISORE.....	12
2. TË DHËNAT E PËRGJITHSHME PËR DEÇANIN	13
2.1 Pozita gjeografik.....	14
2.2 Relievi.....	16
2.3 Klima.....	16
2.4 Popullsia	17
3. PASURIT NATYRORE	18
3.1 Mineralet	18
3.2 Pyjet.....	18
3.3 Toka bujqësore.....	19
3.4 Toka erozive.....	20
4. BURIMET UJORE.....	21
4.1 Lumëbardhi i Deçanit	21
4.2 Lumëbardhi i Lloqanit.....	21
4.3 Uji mineral.....	22
5. EKONOMIA.....	22
5.1 Punësimi.....	22
5.2 Industria.....	24
5.3 Bujqësia.....	24
5.3.1 Prodhimtaria perimore.....	25
5.3.2 Zhvillimi pemëtarisë.....	25
5.3.3 Blegtoria.....	26
5.3.4 Bletaria.....	27
5.4 Enërgjia.....	27
5.5 Turizmi dhe hoteleria.....	28
5.6 Bisneset private	29

6. INFRASTRUKTURA DHE SHERBIMET PUBLIKE.....	30
6.1 Ujësjetllësi dhe kanalizimi.....	30
6.2 Menaxhimi i mbeturinave.....	30
6.3 Infrastruktura rrugore dhe transporti publik.....	31
6.4 Ndriçimi publik.....	32
6.5 Sherbimete telekominikacionit dhe mediet.....	32
7. SHERBIMET SOCIALE	32
7.1 Arsimimi.....	32
7.2 Shëndetësia	33
7.3 Trashëgimia natyrore	34
7.4 Trashëgimia kulturore.....	38
8. GJENDJA E MJEDISIT.....	39
8.1 Ajri.....	39
8.2 Zhurma.....	39
8.3 Menaxhimi i ujit.....	40
8.4 Furnizimi me ujë të pijshëm.....	40
8.5 Rrjeti i ujësjetllësit.....	40
8.6 Rrjeti i kanalizimit atmosferik-gjendja ekzistuese.....	40
8.7 Trajtimi i ujërave të ndotura- gjendja ekzistuese.....	40
8.8 Ujërat sipërfaqësore dhe nëntokësore.....	41
9. MBETURINAT.....	42
9.1 Mbeturinat urbane.....	42
9.2 Mbeturinat speciale.....	42
9.3 Gjellbërimi	43
10. PLANIFIKIMI HAPËSINOR KOMUNAL.....	44
11. RESURSET NATYRORE DHE BIODIVERISTETI	45
12. Identifikimi i problemeve.....	46
13. Planifikimi i veprimeve.....	53
14. Plani i veprimit për implimentim.....	62
15. Dispozitat për zbatim.....	70
16. Literatura dhe dokumentacioni i shfrytëzuar.....	71
17. Lista e terminologjisë së përdorur.....	72
18. REZULTATET E ANKETES PER PRIORITETET.....	74
19. Pamje nga Deçani.....	94

FJALORTHË I SHKURTESAVE

LEAP- Local Environmental Action Plan
REC- Qendra regjionale për mbrojtjen e mjedisit për Evropën Qendrore dhe Lindore
Sida-Agjencia Suedeze për zhvillim dhe Bashkëpunim Ndërkombëtar
OJQ - Organizatat joqeveritare
SHP-Shërbimet publike
NP -Ndërmarrje publike
KEK-Korporata energjetike e Kosovës
SHGJ -Shoqata e gjuetarëve
MMPH- Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor
TK-Trupa Koordinues
GP -Grupet punese
SH. F. -Shkolla fillore
NVM -Ndërmarrjet e vogla dhe të mesme
BL- Bashkësitë lokale
USAID -Agjencioni ndërkombëtar për zhvillim e SHBA-ve
CDF-The Community Development Found– Fondi për Zhvillimi Komunitar
NCA- Norwegian Church Aid (Ndihma e Kishes Norvegjeze)
UNDP -Programi i Kombeve të Bashkuara për Zhvillim
PZHK-Plani Zhvillimor Komunal
PZHU-Plani Zhvillimor Urban
PRRU-Plani Rregullues Urbanistik

Ç'është REC

Qendra Rajonale e Mjedisit (REC) është organizatë ndërkombëtare neutrale, joavokuese dhe jo fitimprurëse, e cila mbështet zgjidhjen e problemeve mjedisore në Evropën Qendrore dhe Lindore (EQL). Kjo qendër e përmbush misionin duke promovuar bashkëpunim ndërmjet Organizatave Jo- Qeveritare (OJQ), qeverive, bizneseve si dhe personave tjerë kyç mjedisor si dhe duke përkrahur këmbimin e lirë të informatave dhe pjesëmarrjen publike në vendimmarrjen për mjedis. REC është themeluar në vitin 1990 nga Shtetet e Bashkuara të Amerikës, Komisioni Evropian dhe Hungaria.

Aktualisht, REC bazohet ligjërisht në Kartën e vet, nënshkruar nga qeveritë e 29 vendeve dhe Komisioni Evropian dhe në një marrëveshje ndërkombëtare me qeverinë e Hungarisë. Zyra qendrore e REC-ut është në Szentendre, Hungari si dhe zyrat fushore dhe zyrat e shteteve në 17 vendet përfituese.

Fjala e Kryetarit

Të nderuar qytetarë të Komunës së Deçanit

Planit Lokal i Veprimit Mjedisor për Komunën e Deçanit është dokument i politikës mjedisore-lokale, i cili paraqet gjendjen e mjedisit dhe veprimeve përkatëse, që duhet ndërmarrë për ruatjen dhe mbrojtjen e mjedisit.

Qëllimi kryesor i këtij plani është krijimi një strategjie për eliminimin e problemeve të ndotjes së mjedisit dhe tejkalimin e tyre. Ky dokument do të shfrytëzohet edhe si mundësi për promovimin dhe vendosjen e themeleve organizative dhe ekonomike, të bazuara për zhvillim të qëndrueshëm të Komunës.

Hartimi i këtij plani është mbështetur në pjesëmarrjen aktive të institucioneve përkatëse (lokale dhe qendrore), të komunitetit lokal dhe organizatave joqeveritare.

Realizimi i aktiviteteve të propozuara është proces afatgjatë, i cili duhet të realizohet nëpërmjet hapave të vegjël në mënyrë racionale. Ky dokument do të t'ju shërbejë të gjithë akterëve vendas dhe të huaj, që të fokusohen në investime në fushën e mjedisit, dhe shfrytëzimin sa më racional të resurseve natyrore .

Për realizimin e këtij plani, dua të falemderoj, Agjencin Suedeze për Zhvillim dhe Bashkëpunim Ndërkombëtar (SIDA), Qendrën Rajonale të Mjedisit (REC-un), gjithashtu për mbështetje dhe përkrahje edhe komunitetin lokal si dhe organizatat joqeveritare.

**Kryetari i Komunës
Rasim Selmanaj**

HYRJA

Plani Lokal i Veprimit Mjedisor (PLVM), është dokument i politikës mjedisore lokale, i bazuar në Ligjin për Mbrojtje të Mjedisit me Nr. 03/L-025, gjithashtu është edhe kërkesë e Bashkimit Evropian për përmbushjen e principeve për një zhvillim të qëndrueshëm mjedisor në përputhje me integrimet në BE (harmonizimi i infrastrukturës juridiko-mjedisore me atë të BE-së). Hartimi i këtij plani është mbështetur në metodën gjithëpërfshirëse të planifikimit me pjesëmarrjen aktive të institucioneve lokale, komunitetit dhe organizatave joqeveritare.

Objektivat kryesorë për PLVM-së janë:

- Të identifikojë, vlerësojë dhe radhitë problemet mjedisore
- Të zhvillojë një plan të veprimit
- Të krijojë parakushte organizative dhe financiare për zbatimin e planit të veprimit
- Ndërgjegjësimin e publikut
- Të forcojë kapacitetet e administratës lokale (ekzekutive) ,
- Bashkëpunimin e institucioneve lokale, komunitet dhe OJQ-e,
- Të sigurojë përmbushjen e principeve për një zhvillim të qëndrueshëm mjedisor sipas standardeve të BE-së.

PLVM-ja nxitë bashkëpunimin midis organizatave joqeveritare, pushtetit lokal dhe atij qendror, bizneseve dhe subjekteve të tjera mjedisore, gjithashtu duke përkrahur shkëmbimin e lirë të informacionit dhe pjesëmarrjen publikut në procesin e vendim-marrjes. Hartimi i PLVM-ës është një proces i domosdoshëm që paraqet prioritet mjedisore dhe listën e veprimeve për zgjidhjen e tyre.

Plani Lokal i Veprimit Mjedisor synon të zgjidhë problemet mjedisore nëpërmjet, identifikimit të problemeve prioriteve në mjedis dhe përcaktimit të veprimeve për zgjidhjen e tyre, duke përfshirë të gjithë aktet e mundshëm për përcaktimin e këtyre veprimeve dhe hartimin e strategjive po ashtu implimentimin e tyre në mënyre efektive, të ndërtuara sipas një Plani të Veprimit.

Hartimi i Planit Lokal të Veprimit Mjedisorë për Komunën e Deçanit është kryer në harmonizim me elemente Planit Zhvillimor Komunal, Planit Zhvillimor Urban, Planit Rregullues Urban si dhe dokumentave të tjerë strategjikë për zhvillimin lokal në tërësi.

Plani Lokal i Veprimit Mjedisor është i finacuar nga Agjencia Suedeze për Zhvillim dhe Bashkëpunim Ndërkombëtar (SIDA), Qendra Rajonale për Mbrojtjen e Mjedisit për Evropën Qendrore dhe Lindore (REC), që ndihmuan në hartimin e këtij Plani në bashkëpunim me Komunën.

PJESËMARRSIT NË PROCESIN E HARTIMIT TË PLVM-së

Anëtarët e grupit koordinues

1. Rasim Selmanaj –Kryetar i Komunës
2. Ramë Meli –Drejtor i drejtorisë për Urbanizëm, Ndërtim dhe Mbrojtje të Mjedisit
3. Ajne Iberhysaj- koordinatorë e komunës për PLVM
4. Bashkim Ramosaj- Drejtor i drejtorisë për Administratë
5. Jashar Dobraj-Kryesues i Kuvendit (Asamblese)
6. Agron Demukaj-Drejtor i drejtorisë për Buxhet dhe Financa

Anëtarët e grupit punues

1. Ajne Iberhysaj - koordinatorë e komunës për PLVM
2. Ramë Meli- Drejtor i drejtorisë për Urbanizëm,Ndërtim dhe Mbrojtje të Mjedisit
3. Shkelzen Shehu-Drejtoria Urbanizmit, Ndërtim dhe Mbrojtje të Ambientit
4. Hyse Dinaj- Drejtoria Urbanizmit, Ndërtim dhe Mbrojtje të Ambientit
5. Musa Mushkolaj-Menaxher i Njesisë Regjionale “HidroDrinit”-Deçan
6. Jashar Dobraj-Kryetar i Kuvendit
7. Bashkim Ramosaj-Drejtoria e Administratës
8. Blerim Bajraktaraj- Biznes privat
9. Zoje Sejfiya-Zyrtare për Barazi Gjinore
10. Hane Lekaj- Drejtoria Inspektionit
11. Jashar Hulaj- Drejtoria Inspektionit
12. Mujë Kadrijaj- Drejtoria Inspektionit
13. Shkelzen Goçi-Drejtoria Inspektionit
14. Besmira Iberhysaj-OJQ-Jeta
15. Admir Hasanaj-Drejtoria për Shërbime Publike
16. Sadik Ismajlaj-Shërbimet Publike
17. Beqir Kadrijaj-OJQ-SHIP
18. Ajshe Bozhdaraj-Drejtoria për Gjeodezi dhe Kadastër
19. Haxhi Thaqi-OSBE
20. Adem Lushaj –Koordinator i Rec-ut

Koordinatorët

1. Ajne Iberhysaj- koordinatorë e komunës për PLVM
2. Adem Lushaj- koordinator i REC për PLVM

1. VIZIONI

Deçani udhëkryq i lidhjes lindje – perëndim, qendër rajonale për eko - turizëm, mbrojtje dhe ruajtje të mjedisit si dhe vlerave të trashëgimisë natyrore dhe kulturore.

I. PËRMBLEDHJE EKZEKUTIVE

Për përgatitjen e dokumentit të planit lokal për veprim mjedisor ose planin e aktiviteteve për zgjidhjen e problemeve prioritare të mjedisit në Komunën e Deçanit, është në harmoni me legjislacionin e Kosovës dhe planet ekzistuese komunale, (Ligjit për Mbrojtje të Mjedisit Nr. 03-L 025, të Statutit të Komunës si dhe rregulloreve komunale mjedisore, autorizimit të Kryetarit të Komunës, në bazë të njoftimit të Asamblese Komunale).

Qëllimi kryesor i PLVM-së është të mbështesë objektivat e Qeverisë së Kosovës, objektivat komunale në përmbushjen e principeve të zhvillimit të qëndrueshëm mjedisor në përputhje me standardet e BE-së. Kjo përfshinë forcimin e kapaciteteve teknike dhe administrative të qeverisjes lokale dhe ngritjen e kapaciteteve në proceset e hartimit të planeve mjedisore në nivel lokal.

Plani Lokal Veprimit Mjedisor u hartua për një periudhë njëvjeçare me pjesëmarrje të gjitha palëve të interesit si dhe komunitetit vendor. Me qëllim të hartimit të këtij dokumenti me vendim të kryetarit të Komunës u formua Grupi i Punës me specialistë të fushave të ndryshme (urbanizmi, arsimi, mjedisi, shëndetësia, shërbimet publike, bizneset private, organizatat joqeveritare, gjeodezia, kultura etj.) të cilët në bashkëpunim edhe me ekspertë të jashtëm vendor dhe ndërkombëtar punuan në hartimin e PLVM-së. Gjithashtu me vendim të kryetarit të komunës është formuar Trupi Koordinues me qëllim të lehtësimit të punës dhe mbështetjes së Grupit Punues në hartimin e dokumentit të PLVM-së.

Fillimisht përmes një seminari tri ditor në Durrës është bërë trajnimi i anëtareve të GP të komunës në metodën SMART për hartimin e PLVM-së dhe përcaktimin e projekteve prioritare në zgjidhjen e problemeve mjedisore. Në kuadër të procesit të hartimit të PLVM-së është bërë edhe anketimi i 500 qytetarëve në tërë komunën e Deçanit.

Sipas Ligjeve të Kosovës për zhvillimin të përgjithshëm çdo komunë është përgjegjëse për hartimin dhe aprovimin e planeve dhe dokumenteve zhvillimore si:

- Plani Zhvillimor Komunal (PZHK)
- Plani Zhvillimor Urban (PZHU)
- Plani Rregullues Urban (PRRU)
- Plani Lokal i Veprimi në Mjedis (PLVM)

Plani Zhvillimor Komunal (PZHK), Plani zhvillimor Urban (PZHU) dhe Plani Rregullues Urban (PRRU) janë të aprovuara nga Asambleja Komunale dhe dokumeta të tjerë, si të tilla janë shfrytëzuar nga GP për hartimin e Planit Lokal të Veprimit në Mjedis (PLVM).

Dokumenti pas hartimit nga Grupi i punës dhe pas shqyrtimit nga Trupi Koordinues është dërguar në Kuvendin Komunal për shqyrtim dhe miratim me datën_____.

II. ÇKA ËSHTE PLVM-ja

Plani Lokal i Veprimit Mjedisor (PLVM) është dokument i politikës mjedisore lokale, që pasqyron përparësit dhe detyrat në fushën e mjedisit, aktivitetet dhe masat që duhet ndërmarrë për zgjidhjen e tyre, identifikohen organet dhe strukturat që do të angazhohen, secila në linjën e vet si dhe përllogariten kostos dhe mbështetjen financiare të nevojshme. Procesi i përgatitjes së PLVM-së është planifikimi, i cili fillon me caktimin e prioritetëve. Për çdo prioritet duhet të definohen: qëllimet dhe detyrat sipas metodës SMART.

SMART (MENÇURI) definimi i qëllimeve :

S (simple/specific) – Thjeshta / konkrete

M (measurable) – Matshëm

A (applicable) – Zbatueshëm

R (realistic) – Reale

T (time-bound) –të kufizuara në kohë, për qëllim të caktuar, duhet të jepet afat në secilin qëllim të caktuar që duhet të realizohet.

PLVM –ja hartohet në nivel komune. Përgatitja e tij është mbështetur në metodën deduktive. Për hartimin e këtij plani janë përfshirë komunitetet, institucionet lokale poashtu edhe ato qendrore dhe organizatat joqeveritare, të cilat kanë dhënë kontributin gjatë hartimit të këtij procesi deri në finalizimin e tij me dokumentin në fjalë. Përmes përgatitjes së PLVM-së, zhvillohen aftësitë e pushtetit vendor; subjekteve të ndryshme të interesuara për mjedisin; komunitetit po ashtu nxitë bashkëpunim në mes të pushtetit lokal dhe atij qendror, organizatave jo qeveritare, bizneseve dhe subjekteve tjera mjedisore, duke përkrahur shkëmbimin e lirë të informacioneve dhe pjesëmarrjen e publikut në procesin e vendim-marrjes.

III. METODOLOGJIA E PËRGATITJES SË PLVM-së

Qendra Rajonale e Mjedisit për Evropën Qendrore dhe Lindore (REC)- Zyra në Kosovë, ka përzgjedhur komunën e Deçanit, për përgatitjen e Planit Lokal të Veprimit Mjedisor në Komunë. PLVM-ja realizimi i saj është kërkesë ligjore në bazë të Ligjit për Mbrojtjen e Mjedisit (Nr. 03-L 025, Neni 24). Projekti financohet nga Agjencia Suedeze për Zhvillim dhe Bashkëpunim Ndërkombëtar (Sida), ndërsa implementohet nga REC- Zyra në Kosovë me partner Komunitat. Projekti është më kohëzgjatje prej 24 muajve.

Qëllimi i PLVM-së, për komunën e Deçanit, është krijimi i një plani (strategjie) të aktivitetëve për mbrojtjen dhe përparimin e ambientit jetësor, të bazuar në koncenzusin në mes të Vetëqeverisjes Lokale-Komunës, qytetarëve (komuniteteve) dhe organizatave joqeveritare. Plani do të jetë i bazuar në zgjidhje reale, të arsyeshme dhe ekonomikisht të pranueshme për zgjidhjen e problemeve ekzistuese të evidentuara në mjedisin tonë. Detyrë e këtij plani do të jetë analiza e gjendjes dhe përcaktimi i nevojave për zgjidhjen e problemeve në ambientin jetësor. Detyrat do të realizohen në disa faza, si:

- Identifikimi i problemeve lidhur me kualitetin e ambientit jetësor, ndikimin e tyre mbi shëndetin e qytetarëve dhe mbi zhvillimin.
- Përcaktimi i problemeve prioritare
- Përgatitja e planit dinamik
- Hartimi i projekteve për tejkalimin e problemeve të konstatuara dhe implimentimin e tyre

Qëllimi i përgatitjes së këtij plani lokal bazohet në krijimin e parakushteve institucionale dhe të tjera për veprim aktiv në nivel lokal dhe më gjerë. Kjo kërkon integrimin e politikave mjedisore në të gjithë politikat sektoriale (zhvillimore) në nivel lokal dhe atë qendror.

IV. ANALIZA E GJENDJES MJEDISORE

Gjendja e mjedisit paraqet situatën e treguesëve të komponentëve kryesor të mjedisit si: toka, uji, ajri dhe biodiversiteti etj. Veprimtaria e vazhdueshme e njeriut ka sjellë ndikim në këta komponentë duke ndryshuar gjendjen e tyre natyrale. Në komunën tonë si pasojë aktiviteteve të ushtruara nga faktori njeri, janë dëmtuar në masë të madhe fondi pyjor, degradim i lumenjeve dhe brigjeve të tyre, sipërfaqet gjelbëruara nga hedhja e mbeturinave.

Gjendja e Lumëbardhit të Deçanit dhe Lumëbardhit të Lloqanit, nuk është aq e mirë, nga shfrytëzimi pa kriter i rërës dhe i zhavorit, i hedhjes së mbeturinave, derdhja e ujërave të ndotura (zeza) kanë ndikuar në cilësinë dhe sasinë e ujit. Mbeturinave të hedhura përgjatë lumenjve, prroje, prockave, kanaleve të ujitjes si dhe depozitimi i tyre ndikon në ndotjen e tyre, po ashtu shfaqjen e dukurive si, erozioni dhe vërshimet në tokat bujqësore, që shtrihen përgjatë këtyre lumenjve.

Burim kryesor në ndotjen e ujërave sipërfaqësore dhe nëntokësore në komunën tonë janë mungesa e kanalizimit për ujërat e ndotura (zeza), në pjesën urbane ashtu edhe në pjesën rurale. Në gjithë pjesën rurale mungon sistemi i kanalizimit, ujërat e ndotura grumbullohen në gropat septike, të cilat nuk janë të ndërtuar sipas kriterëve të ndërtimit. Ato më shumë janë gropa grumbulluese, që mund të ndikojnë në ndotje të ujërave nëntokësore por edhe në ato sipërfaqësore.

Problemi më serioz është në ato fshatra, që kanë mungesë të rrjetit të ujësjellësit, dhe furnizimi me ujë të pijshëm bëhet nga pusët. Largësia e stallave të kafshëve, mbeturinat organike, nuk janë aq larg nga pusët, të cilat mund të ndikojnë në cilësinë e ujit të pijes. Kanalizimi për ujërat e ndotura në pjesën urbane faza e parë e tij ka përfunduar, në të përveç Deçanit janë të kyçura edhe këto fshatra: Carrabregu i Epërm, Carrabregu i Ultë, Belegu, Llukë e Epërm, Llukë e Ultë dhe Lumbardhi.

Gjithashtu administrimi i dobët i mbeturinave ka bërë që ndikimi në mjedis dhe në shëndetin e njeriut janë të konsiderueshme, të pranishëm edhe në komponentët kryesor të mjedisit (tokës, ujit, ajrit dhe biodiversiteti). Deponitë ilegale të mbeturinave paraqesin rrezik permanent për banorët e komunës tonë. Gjithashtu mbeturinat biodegradueshme përmes zbërthimit (dekompozimit) të tyre çlirojnë në ajër gazra të dëmshme si CH_4 (metan) dhe CO_2 (dyoksid i karboni). Mirëpo problem më i madhe në deponitë ilegale janë edhe zjarret e pakontrolluara, të cilat çojnë në çlirimin e gazrave toksike (dioksinë) të dëmshme për mjedisin por edhe për shëndetin e njeriut.

Komuna ballafaqohet me një sistem jo aq të mirë të menaxhimit, riciklimit, ripërdorimit të mbetjeve dhe deponimit të tyre. Kusht i domosdoshëm për riciklimin e mbetjeve është ndarja e tyre në burim, i cili duhet të fillojë që nga mbledhja e mbeturinave nga ekonomitë shtëpiake.

Caktimi i deponimeve lokale për mbeturina inerte (ndërtimet dhe prishjet), do të mundësojë menaxhim më të mirë të mbeturinave inerte, do të ketë ndikim të madhe pozitiv mjedisor dhe në shëndetin publik.

Nuk ka trajtim për mbeturinat e rrezikshme, insinerator për djegien e mbeturinave spitalore (qendrave të mjekësisë familjare). Këto mbeturina depozitohen bashkë me mbeturinat urbane. Sasia e mbeturinave urbane për kokë banorit është 0.30 kg mbetje për banor.

2. TË DHËNAT E PËRGJITHSHME PËR DEÇANIN

Deçani apo Ulëza e dikurshme është vend i banuar, që nga kohërat e lashta. Territori i sotëm i Deçanit ishte i banuar nga fiset Ilire gjegjësisht fisi Dardan. Kosova në kohët e lashta quhej Dardani. Gjurmët e autoktonisë dhe pranisë së dardanëve në trevën e Komunës së Deçanit sikurse edhe në trevat e tjera të Kosovës janë etnografike, kulturore, historike, toponimike, topografike, arkeologjike dhe antropologjike. Të gjithë pushtuesit e këtyre trevave vendosen sistemin e tyre administrativo-territorial, të cilin përshtateshin sipas interesave të veta, si: romakët, bizantinët, osmanet, austro-hungarezët, serbët dhe malazezët etj. Kjo trevë në kohën e sundimit osman ishte në kuadër të Sanxhakut të Dukagjinit me qendër në Pejë.

Shënimet e para të shkruara në të cilat përmendet Deçani dhe disa fshatra të tij, janë mjaft të vjetra, ato datojnë që nga gjysma e parë e shek. XIV. Këto dokumente quhen "krisobula". Në këto dokumente Deçani përmendet në krisobulën shek. XIV. Në këtë periudhë Manastirit të Deçanit i kanë takuar 40 fshatra me 2432 shtëpi. Kisha e manastirit të Deçanit është vepra më e madhe, që ruan elemente nga ndërtimtaria Shqiptaro-Dalmate, e ardhur nga bregdeti.

Të dhënat e burimeve historike të shekujve XV dhe XVI, duke dëshmuar se këto troje kishin shumicën dërmuese popullsi shqiptare. Treva e Deçanit, sikurse edhe tërë Kosova, ishte nën sundimin osman. Vlen të theksohet rezistenca e këtij popullit në fund të shekullit XIX dhe fillim të Shek. XX mbështetjen që i ka dhënë kësaj rezistence këtë e dëshmon edhe lidhja e Besës Kombëtare të Verrat e Llukës në Llukë të Epërme në mars të vitit 1910.

Foto: Deçani dikur dhe tani

Në fillim të Luftës së Parë Botërore, kah fundi i vitit 1915 në këto treva u vu administrata austro-hungareze, e cila zgjati deri në vitin 1918, më largimin e tyre u vendos pushteti serbo-malazez. Deçani në atë kohë ishte në kuadër të Rrethit të Pejës dhe atë Gjakovës. Më ndryshimet administrative, territoriale në vitin 1929, trevat e komunës së Deçanit ishte në kuadër të Banovinës së Zetës (Malit të Zi).

Në kohën e Luftës së Dytë Botërore, treva e Deçanit ishte në kuadër të

zonës italiane deri në vitin 1943, e pas kapitullimit italian ishte nën sundimin gjerman. Në fund të vitit 1959 suprimohen rrethet dhe forcohet sistemi komunal. Komuna e Deçanit formohet si komunë në veti, e cila deri në vitin 1963 quhet Këshilli Popullor i Komunës, ndërsa prej vitit 1963 me ndryshimet kushtetuese quhet Kuvendi i Komunës së Deçanit. Më 1974 Kosova fitoi elementin konstituiv në Federatën Jugosllave. Në vitin 1989 u bë suprimimi i organeve të Kuvendit të Komunës së Deçanit. U vendos administrimi i dhunshëm serb. Mirëpo, në anën tjetër popullata shqiptare u organizua dhe formoi organet paralel. Edhe Deçani funksionoi si organ paralel në kuadër të Republikës së Kosovës.

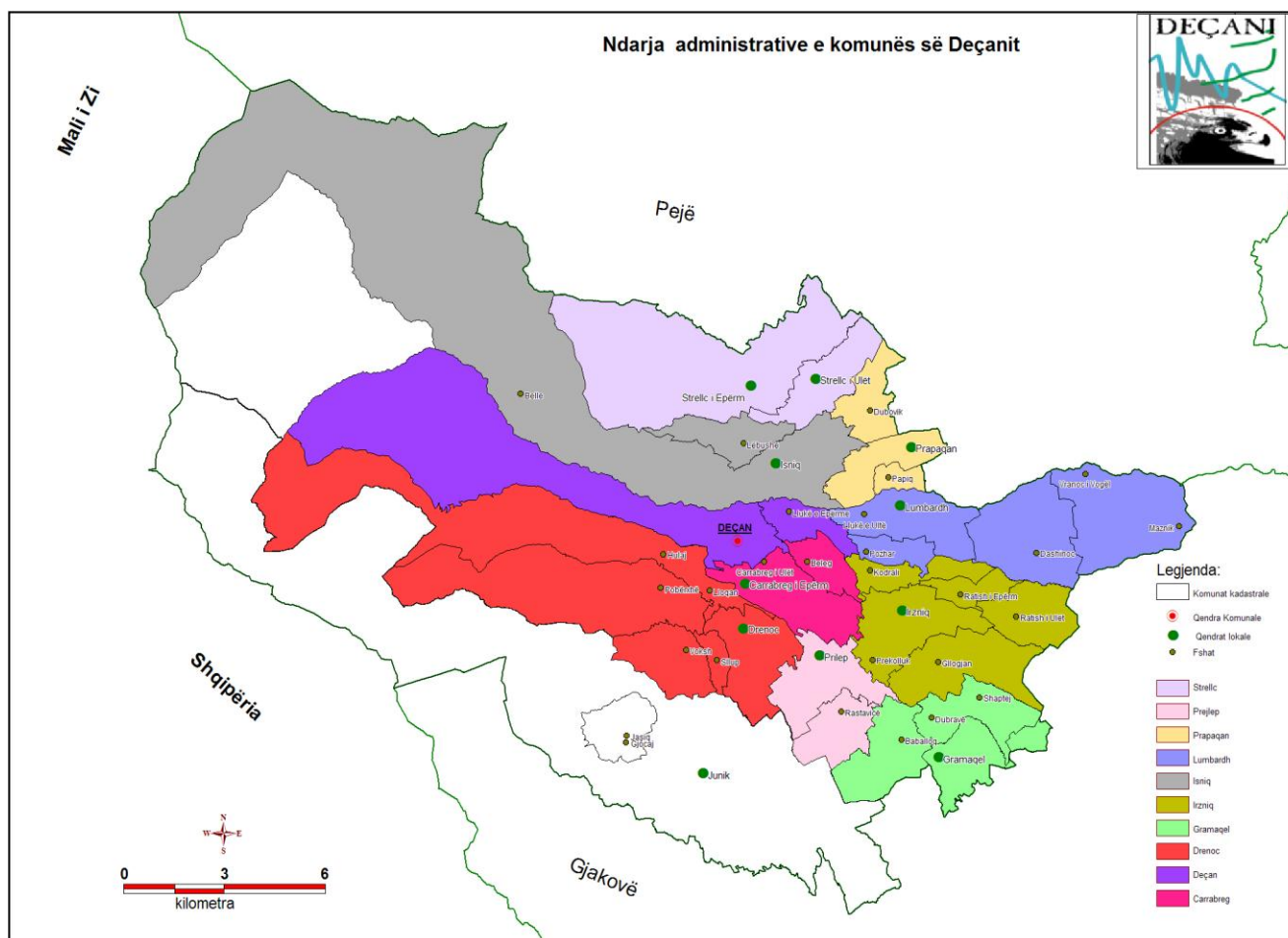
Pas përfundimit të luftës së armatosur me pushtetin serb, që ndodhi më 1998 -1999, në Kosovë u vendos Administrata e Kombeve të Bashkuara, dhe më pas u bë konstituimi i organeve komunale. Komuna e Deçanit u krijua, si njësi territoriale – administrative sipas dispozitave të Rregullores për Vetëqeverisje Lokale të Kosovës më nr. 2000/45. Dëshmi për ekzistimin e shumë vendbanimeve në Kosovë edhe në trevën e Deçanit, janë gjurmët e shumta arkeologjike të zbuluara, sidomos ato të rastit.

Vendbanimet në të kaluarën kryesisht kanë qenë fshatrat me kulla. Kullat janë të përhapura në të gjithat fshatrat e Deçanit. Kullat janë ndërtuar, në radhë të parë, për të banuar në to, së dyti për t'u mbrojtur nga sulmet e armikut. Ekzistojnë tipe të ndryshme të kullave. Karakteristikë për rrethinat e Deçanit janë edhe vendbanimet që ndërtohen gjatë stinës së verës, në bjeshkët e këtyre anëve të ashtuquajtur tëbanat (stane). Këto janë vendbanime sezonale që shfrytëzohen për kullotje banim, në periudhën e verës, kur mbarshetrohet bagëtia si veprimtari dhe ekzistencë, në bjeshkët e kësaj treve.

2.1. Pozita gjeografike

Komuna e Deçanit ka një pozitë mjaft të mirë gjeografike. Ndodhet në pjesën perëndimore të Kosovës dhe të Rrafshit të Dukagjinit. Gjendet pothuajse në qendër të Ballkanit, në vijën ajrore është larg nga Deti Adriatik 90 km, kurse 220 km larg nga Deti Egje. Drejtimi i shtrirjes së territorit të Komunës së Deçanit është veri- perëndim- jug- lindje në mes gjatësisë lindore: 20° 5' e 20" dhe 20° 32' e 8" dhe në mes gjatësisë veriore: 42° 33' e 30" dhe 42° 26' e 3" dhe sipas Sistemit Global të Pozicionimit: Veri - 47° 00' dhe 47° 20' dhe Lindje – 20° 52' dhe 20° 06'

Në perëndim kufizohet me Republikën e Shqipërisë që shtrihet prej PT –2539 deri PT-2366 në gjatësi prej 5.5 km. Në veri-perëndim kufizohet me Malin e Zi: PT-2366 deri 2424 më gjatësi 12.5 km. Në veri kufizohet me Komunën e Pejës: PT-2424 deri 460 (Maznik) më gjatësi prej 38.5 km . Në jug-lindje kufizohet me Komunën e Gjakovës nga PT - 460 deri te Gunga e Hereqit - në Jug nga PT 489 me gjatësi prej 24.05 km. Në jug dhe perëndim kufizohet me Komunën e Junikut 24. 35m .

VËREJTJE: Ndarja territoriale me komunën e Junikut ende konsiderohet të jetë diskutabile për shkak se nuk është zyrtarizuar ekzakt shtrirja e kufirit në mes të këtyre dy Komunave

Komuna e Deçanit ka një sipërfaqe prej 288.40 km² ose 28.840 ha nga e cila janë:

- 8940.4 ha tokë pjellore
- 14420 ha pyje
- 5479.6 ha kullosa

Ka një qendër administrative (Deçan), 10 - të zyra të vendit dhe 37 fshatra, (Deçan, Carrabreg i Epërm, Carrabreg i Ultë, Lluca e Epërme, Beleg, Dranoc, Voksh, Lloqan, Hulaj, Sllup, Prejlep, Pobergjë, Irzniq, Kodrali, Pozhar, Lluca e Ultë, Lumbardhi, Dashinoc, Vranoc i Vogël, Maznik, Strellci i Epërm, Ratishë i Ultë, Ratishë e Epërme, Glllogjan, Shaptej, Dubravë, Gramoçel, Baballoq, Rastavicë, Prokolluk, Strellci i Ultë, Lëbushë, Isniq, Prapaqan, Dubovik, Papiq, Belle). Qyteti i Deçanit nga kryeqyteti (Prishtina) ka një largësi prej 90 Km

2.2. Relievi

Lartësia mbidetare varion nga 412 lmd, fshati Maznik deri 2530 m lartësi mbi detare në Marjash, që d.m.th. në saje të krijimit të relievit Komuna e Deçanit ndahet në dy pjesë:

- në ultësi që është pjesa e rrafshit të Dukagjinit
- dhe në lartësinë që përfshin masivin e Bjeshkëve të Nëmura (Alpet Shqiptare)

Rrafshi i Dukagjinit është krijuar në periudhën gjeografike-neogjen. Nga lëvizjet tektonike krijohet një liqe, që përfshin tërë Rrafshin e Dukagjinit. Nga mesi i Lacerit, niveli i ujit të liqenit fillon të ulet dhe më vonë, fillon të tërhiqet përmes luginës të Drinit të Bardhë. Bjeshkët e Nëmura apo Alpet Shqiptare shtrihen në pjesën perëndimore të komunës së Deçanit dhe vazhdojnë me Republikën e Shqipërisë, duke përfshirë Shkodrën, Tropojën, mandej në Mal të Zi: Plavën, Gucinë, Luginën e Ibrit deri në Mokna me një sipërfaqe prej 3500 km².

Foto: Bjeshkët e Namura

Lartësia e Bjeshkëve të Nëmura pak ndryshojnë nga lartësia e vargmaleve alpike. Këto janë pjesët më të larta dhe më shkëmbore të vargmaleve të siujdhesës Ballkanike, me ç'rast shkëmbinjtë e bardhë dhe të dhëmbëzuar formojnë pamje imponante.

2.3.Klima

Karakteristikat klimatike të Deçanit janë të njëjta pothuajse në tërë territorin e Rrafshit të Dukagjinit. Deçani ka klimë kontinentale me ndikim të asaj mesdhetare. Gjatë vitit në Deçan ka 1.975 orë me diell. Viset e ulëta të Deçanit karakterizohen me temperatura relativisht të larta me vlerë mesatare vjetore mbi 11°C, me muajt më të nxehtë Gushtin dhe Korrikun 21,7°C dhe 21,68°C dhe me muajt më të ftohtë Janarin -0,5°C. Në klimë ndikon shumë afërsia Bjeshkëve të Nëmura dhe rrymat e tjera të ajrit si: në viset e ulëta karakterizohen me vera të nxehta dhe të thata dhe me dimra relativisht të ftohtë dhe me lagështi, me paraqitje të temperaturave ekstreme gjatë periudhës së verës ndikon lëvizja e presionit të lartë të ajrit nga zonat subtropike në drejtim të veriut i cili gjendet nën ndikimin e aktivitetit të ciklonit nga Oqeanit Atlantik dhe Deti Mesdhe, si dhe gjatë dimrit nën ndikimin e anticiklonit Siberian.

Lagështia mesatare e ajrit gjatë vitit është 70,2 % në të cilën rast rritja është dukshëm më e madhe prej verës kah dimri për 17,5 % se sa zvogëlimi prej dimrit në drejtim të verës. Në këtë

rajon

vrانësirat

mesatare vjetore janë

58% gjatë së cilës frekuenca e ditëve të kthjellëta është 60,5 (16,6 %) në vit, ndërsa e ditëve të vrereta 119,3 ditë (32,6%). Zgjatja mesatare vjetore e zënies së diellit për shkak të ndikimeve orografike është më e vogël se sa mesatarja për Kosovën dhe është 1.972 orë nga e cila në Korrik 293, 6 orë ose 72,1% diell në vit. Sasitë e të reshurave janë ndër më të mëdha të Kosovës. Në viset e ulëta është 724,6 mm në viset malore sasitë mesatare të reshurave arrijnë më tepër se 1.300 mm.

Foto: Bjeshka e Belegut

Gjatë dimrit trashësia e borës në viset kodrinoro-malore arrin deri më 50 cm, kurse në viset më të larta (bjeshkë) ajo është mbi 1m kurse në lartësitë e mëdha malore (alpine) qëndron gjatë tërë vitit. Andaj, kushtet e këtylla klimatike mundësojnë zhvillimin e aktiviteteve rekreative sportive (skijimin) gjatë sezonës së dimrit. Shi bie më së shumti në pranëverë dhe vjeshtë, edhe atë mesatarisht 900-1500mm. Shpejtësia mesatare e erës gjatë vitit është 16 m/sek., ndërsa ajo maksimale arrin deri më 26,5 m/sek. Më së shpeshti era fryn nga veriu dhe veriperëndimi. Elementet kryesore klimatike që i përkasin komunës sonë janë: moti i kthjellët, lartësia e lartë mbidetare e kompleksit të bjeshkëve, temperatura të freskëta gjatë verës dhe mjaft të ftohta gjatë dimrit, reshjet atmosferike (dëborë) të bollshme, të ujërave në sasi të mjaftueshme.

2.4. Popullsia

Deçani në gjendjen e lëvizshmërisë demografike, si edhe komunat tjera ka një dallim nga mesatarja në nivel të Kosovës. Gjendja shikuar në periudhën 1948-1981 është me disa dallime nga ajo e Kosovës. Sipas regjistrimit të vitit 1948 në komunën e Deçanit kishte 39 vendbanime, 2794 ekonomi familjare me 20672 banorë. Sipas regjistrimit të vitit 1953, në kuadër të Rrethit të Pejës, bënin pjesë Këshilli Popullor i Komunës – Strelc i Epërm.

Në Kuadër të rrethit të Gjakovës bënin pjesë këto Këshilli Popullor Komunal: Deçani më 10 fshatra, 874 shtëpi dhe 6834 banorë. KPK i Irzniqit me 16 fshatra, me 786 familje dhe me 5865 banorë. Sipas shënimeve të përpunuara Komuna e Deçanit kishte 39 vendbanime 2912 ekonomi familjare me 22218 banorë. Bazuar në regjistrimet e vitit 1961, Komuna e Deçanit kishte këtë strukturë: Vendbanimet 39, ekonomi familjare 3386 dhe 25582 banorë. Nga ky numër 22472 ose 87,8% ishin shqiptarë, 413 ose 1,6 % serb, 2534 ose 9,9 % malazez, 51 ose 0,2% mysliman, 6 turq ose 0,5%.

Sipas regjistrimit të vitit 1971, Komuna e Deçanit kishte 39 vendbanime me 3975 ekonomi familjare me 31335 banorë, nga të cilat 29474 ose 94,2 % shqiptar, 310 ose 1,0 % serb, 1357 ose 4,3 % malazez, 133 ose 0,4

% , mysliman. Sipas regjistrimit të vitit 1981, Komuna e Deçanit kishte 40 vendbanime me 40640 banorë, nga të cilat 39179 ose 96.4 % shqiptar, 234 ose 0.6 % serb, 898 ose 2.2 malazez, 217 ose 0.5 % , mysliman, 112 ose 0.3 % të tjerë.

Sipas regjistrimit të vitit 2011 rezultate preliminare, numri i banorëve në komunë është 40168 ndërsa i ekonomive familjare 6141. Struktura gjinore është:

Meshkuj-----20088 banorë
Femra-----20084 banorë

- Ne komunën e Deçanit ekzistojnë 6141 ekonomi familjare, ku madhësia e familjes është 6 banorë për një amviseri.
- Pas lufte ekziston një migrim i banorëve nga fshati në qendrën urbane dhe jashtë shtetit .

3. PASURITË NATYRORE

3.1. Mineralet

Pasuritë minerale, përveç tokës, fondit të pyjeve dhe ujit, janë mjaft të kufizuara, vlerësimi i kushteve gjeologjike varet kryesisht nga shkalla e hulumtimit të pasurive minerale. Më i përhapur është guri gëlqeror por nuk shfrytëzohet aq shumë, rëra dhe zhavori është shumë i përhapur në shtretërit e lumenjeve, gjithashtu i përhapur është guri i mermerit, që gjendet në Grykën e Deçanit. Meqë hulumtimet po bëhen vazhdimisht mund të priten informacione të sakta nga hulumtimet e reja.

3.2. Pyjet

Ndër pasuritë natyrore të Deçanit, pyjet zënë vend me rëndësi dhe kanë vlerë të çmueshme. Përveç rëndësisë ekonomike, pyjet kanë rëndësi dhe ndikim të madh edhe në funksionin natyrorë mbrojtës: klimë, ajër, ujë, tokë konservim të trashëgimisë biologjike dhe funksionin socialo-kultural, siç janë: turizmi, rekreacioni dhe shumë funksione të tjera. Sipërfaqet pyjore në Komunën e Deçanit janë si vijon: sipërfaqja e përgjithshme 14420 ha, prej tyre pyje shoqërore/shtetërore 10903 ha, dhe private është 3517 ha.

Rritja vjetore është 60.000 m³, kualiteti i masës drunore është i nivelit të lartë ku 70 % është dru teknik i cili përdoret për përpunimin e mëtutjeshëm në industri. Një nga qëllimet kryesore duhet të jetë zhvillimi i fondit pyjor, nëpërmes:

- Të pyllëzimit sipërfaqeve të zhveshura;
- Shëndërrimit gradual të shkurreve në pyje të rregulluara
- Shndërrimi gradual (natyror, artificial) të pyjeve të ultë në të mesme, e i të mesmeve në të larta dhe
- Kultivimi intensive të pyjeve të larta të ruajtura.

Pyjet janë ekosisteme në të cilat rriten një numër i madh i llojeve bimore dhe shtazore me rëndësi ushqyese dhe mjekësore për njeriun. Ato përveçse pengojnë erërat e fuqishme janë edhe ambient çlodhës për njeriun. Pyjet po ashtu, janë akumuluesit më të mëdhenj të

sasisë së CO₂ në tokë dhe furnizuesit kryesorë të atmosferës me oksigjen. Janë resurse natyrore ripërtërise, produktet e të cilave mund të shfrytëzohen në industri, për djegie dhe për qëllime tjera.

Asgjësimi dhe degradimi i pyjeve, është parakusht i parë i paraqitjes së ndryshimeve të padëshiruara në natyrë, gjë që negativisht manifestohet në kushtet e jetesës, ekonomizimit madje edhe në interesin e përgjigjshëm të popullatë.

Pyjet duhet të qeverisen në bazë të planeve pyjore- ekonomike. Prerja e pyjeve duhet të sillet në kufijn të lejueshëm/përkatës, të cilët do të sigurojnë drejtpeshimin në mes të rritjes së masës drunore, respektivisht, të sigurojnë drejtpeshimin në mes të rritjes dhe prerjes. Përveç kësaj nevojitet që vazhdimisht dhe sistematikisht të ndërmerren masa në punët kultivuese-pyjore për përtëritjen dhe ruajtjen e tyre. Kujdesi ndaj pyjeve dhe përdorimi racional i pyjeve janë bazë për zhvillimin afatgjatë të pylltarisë.

Rekomandime

- Monitorimi i pyjeve në aspektin e prerjeve ilegale
- Pengimi i prerjeve, uzurpimeve dhe aktiviteteve ilegale
- Ndërgjegjësimi i popullsisë për ruajtjen e pyjeve
- Pyllzimi i sipërfaqeve të zhveshura

3.3. Toka bujqësore

Komuna e Deçanit disponon me 8940.4 ha tokë bujqësore, që përfshinë 52.63 % të sipërfaqes së tërësishme të komunës së Deçanit (28.840 ha). Kjo sipërfaqe e tokës bujqësore në bazë të cilësisë e ndarë në kategori/klasa dhe e shprehur në përqindje është si vijon:

▪ Tokë e mirë	klasa	I,II,III	60%
▪ Tokë e mesme	klasa	IV	25%
▪ Tokë e varfër	klasa	V,VI	15%

Nga kjo sipërfaqe 8180,4 ha në pronësi private dhe 760 ha janë në pronësi shoqërore, më të cilën menaxhon Agjencioni Kosovar i Privatizimit (AKP)-dhe janë në proces të privatizimit. Në mungesë të mbrojtjes institucionale, humbja e tokës bujqësore manifestohet në forma të ndryshme. Humbjet e përhershme të tokës bujqësore: vendbanimet/urbanizimi, veprimtaritë komerciale, bizneset e ndryshme, etj. Humbjet e përkohshme të tokës bujqësore: mihjet sipërfaqësore, eksploatimi i rërës dhe zhavorrit, argjilës, mbeturinat, deponitë ilegale (të egra), procesi i erozionit, degradimi, gërryerjet e lumenjve, etj. Tokat e klasës së I,II,III, dhe të IV janë tokat të mbrojtura me ligjin mbi tokat bujqësore. Sipërfaqet e tokës:

Rekomandime

- Përpilimi i katastrit të tokave bujqësore
- Mbrojtja e tokave bujqësore nga ndërtimet e egra
- Zgjerimi i qytetit të racionalizohet me ndërtime të larta-banime kolektive
- Të bëhet komasacioni apo grupimi i tokave ,sepse parcelat e fragmentuara janë një nga faktorët limitues për një prodhimtari bujqësore të organizuar, për aplikimin e masave

bashkëkohore agroteknike për shfrytëzimin racional, të makinave, aplikimin e qarkullimit bimor, për shfrytëzimin e sistemit për ujitje, etj

- Rregullimi i infrastrukturës nëpër zona rurale do t'i kontribonte zhvillimit të bujqësisë, pengimit të migrimit të popullsisë fshat-qtet
- Vetëdijesimi i popullsisë për rëndësin e mbrojtjes të tokës bujqësore
- Parandalimi i mëtutjeshëm i ndotjeve të tokës nga ndotësit (mbeturinat)
- Rikultivimi, mbrojtja dhe shfrytëzimi i tokave
- Zbatimi i dënimeve rigoroze, për mosrespektimin e rregullativës ligjore për mbrojtjen e fondeve tokësore

3.4 Tokat erozive

Kjo dukuri në komunën tonë është prezent në viset malore dhe përgjatë lumenjve. Si pasojë e faktorëve natyrorë siç janë: kushtet klimatike, përbërja litologjike e korës së tokës, pjerrësia e terenit, shpejtësia e rrjedhjes së ujit, kanë ndikim në shfaqjen e proceseve erozive. Gjithashtu veprimet e shkaktuara edhe nga faktori njeri si: shpyllëzimi, dëmtimi i brezit mbrojtës përgjatë lumenjeve, mbeturinat, eksploatimi i rërës dhe zhavorrit, rritja e sipërfaqes së urbanizuar dhe veprimet e tjera, kanë ndikuar në rritjen e shkallës së erozionit.

Janë dy periudha kohore ose stinë të vitit, që karakterizohen më vërshimet: Stina e dimrit/pranverës për shkak të reshjeve të shumta të borës dhe shiut dhe stina e vjeshtës për shkak të reshjeve të shumta të shirave.

Pothuajse të gjitha fshatrat e Komunës së Deçanit, pak a shumë janë të prekura nga rreziku i vërshimeve qoftë atyre pas stuhisë në zonat malore, atyre pas shirave të vazhdueshme në zonat fushore apo vërshimeve pas shkrirjes së borës të shoqëruara më mot të lig.

Vendet më të rrezikuara nga erozioni dhe vërshimet në komunën tonë janë:

Lumi i Lloqanit që kalon në këto lokalitete duke shkaktuar zona vërshuese: Fushat në lindje të Prejlepit, Rastovicës, fusha Devoll e fshatit Baballoq, lagjet Regjaj dhe Mushkolaj në fshatin Gramaqel dhe Fshatin Jasiq i Ri nga ku pastaj kalon në fshatrat e Komunës së Gjakovës.

Lumbardhi i Deçanit – Nga Ura e Demës duke përfshi fushat në veri të Deçanit, Llukë e Epërm dhe Ultë, Lumbardh, Kotradiq dhe Vranoc.

Prroni i Behovcit – Nga lagja Hajrizaj vazhdon të Zalli Strellcit, Isniq (Lagja Bruqëve) dhe Fshati Dubovik.

Prroni i Durakuat – Pjesën veriore të fshatit Strellc i Epërm pastaj aksi magjistrale Strellc-Lubeniq

Rekomandime

- Parandalimi i prerjes dhe degradimit të pyjeve
- Parandalimi i kullotjes së tepërt
- Parandalimi i shfrytëzimit joracinal të resurseve natyrore që mund të shkaktojnë erozion
- Krijimi i pendave mbrojtëse

4. BURIMET UJORE

Territori i Komunës së Deçanit, shtrihet në pellgun e dy lumenjve, të cilët burojnë në masivin e Bjeshkëve të Nëmura, të cilët kanë burime të shumta të ujit. Të gjithë lumenjtë që përshkojnë territorin e Komunës së Deçanit burojnë në lartësinë e Bjeshkëve të Nëmura, dhe të cilat derdhen në Drinin e Bardhë, që është ujëmbledhës dhe derdhen në Detin Adriatik. Lumenjtë që burojnë dhe përshkojnë territorin e komunës janë:

4.1. Lumëbardhi i Deçanit : Më gjatësi 40,5 km buron në Bjeshkën e Roshkodolit në vendin e quajtur, Tëdel i Lumbardhit në lartësi 2130m. Pellgu i tij përshkon fshatrat: Deçan, Isniq, Llukë e Epër dhe Llukë e Poshtëm, Lumbardhë dhe Broliq, fushat e të cilave fshatra i ujit si dhe furnizon me ujë liqenin akumulues të Radoniqit.

Foto: Lumëbardhi i Deçanit

Shtrati Lumbardhit duhet të rregullohet në tërësi nga Manastiri i Deçanit e deri në fshatin Lumbardh me gjerësi prej 50 metrash në të dy anët e lumit. Ky rregullim i lumit në të dy anët e lumit, që do të marrin funksionin e shëtitoreve.

4.2. Lumbardhi i Lloqanit: Më gjatësi 23,7 km që buron nga shpatijet e Kurvallës, Dervishë-komit dhe të Stanishtës së Zogut në lartësi mbi detare 2100m. Pellgu i Lloqanit përshkon fshatrat Hulaj, Lloqan, Carrabreg i Epër, Prejlep, Rastovicë, Baballoq, Gramaqel. Ky lum përveç që ujit fushat e këtyre fshatrave, uji i tij perdoret për ujitje të fushave edhe të shumë fshatrave tjera si: Pobërgjë, Voksh, Sllup, dhe Dranoc etj. Shtrati dhe brigjet lumit është pjesërisht i rregulluar.

Në lumenjtë që përshkojnë territorin Komunës sonë, në ta ekzistojnë kushte shumë të volitshme për kultivimin dhe rritjen e peshkut, dhe ndërtimin restoranteve dhe hoteleve që do të kishte efekt shumë pozitiv socio-ekonomik dhe turistik. Potenciali ujor i Bjeshkëve të Nëmuna, në masë të madhe është i grumbulluar nëpër rezervuare, prej nga distribuohet si ujë i pijshëm nëpër ujësjellës të vendbanimeve dhe shfrytëzohet nga qytetarët për pije. Pjesën tjetër popullata e shfrytëzon për ujitje të sipërfaqeve bujqësore. Mirëpo shtretërit e lumenjëve janë të parregulluar që periodikisht vërshojnë tokat bujqësore dhe dëmtojnë mbulesën vegetative. Pellgjet e tyre janë të ekspozuara proceseve erozive dhe vërshuese.

Territorin e Komunës së Deçanit e përshkojnë edhe një numër i konsiderueshëm i projeve dhe prockave si: Përroi Durakut i Strellcit, Përroi i Behovcit, Projet e Vokshit, Përroi i Glllogjanit, Përroi i Lëbushës, dhe Përroi i Ratishit.

Në lartësinë e bjeshkëve ekziston një numër madh i liqenjeve me origjinë glaciale të njohur në gjuhën popullore si “sytë e maleve”. Këto liqenje janë burimet kryesore të vlerave mjedisore, turistike dhe ekonomike për komunën tonë. Liqejt natyror që gjenden në masivin e Bjeshkëve të Nëmuna paraqesin habitat për interes të veçantë për zhvillimin e turizmit, por nuk janë aq shumë të hulumtuar.

4.3. Uji mineral

Ujërat minerale dhe termale ndeshen në katër lokalitet të Rrafshit të Dukagjinit, ku një nga këto burime më i njohuri është ai i ujit të thartë afër Manastirit të Deçanit. Për shkaqe të shpalljes së asaj pjese si zonë të rëndësisë së posaçme, në të cilin gjendet burimi. Ajo pjesë ka mbetur pa një infrastrukturë të rregulluar turistike si dhe nuk ka qenë i mundur shfrytëzimi komercial i këtij burim. Gjendja tanishme e burimit nuk ofron kushte për eksploatimin tij si dhe për vizitorët. Në të ardhmen mendohet rregullimi i infrastrukturës për këtë burim si dhe mundësia e hapjes së ndonjë reparti për mbushjen e shisheve më ujë në afërsi të burimit . duke i ditur edhe cilësitë e tij të ndryshme shëndetësore.

Foto: Uji Mineral

5. EKONOMIA

Potencialin ekonomik në komunën e Deçanit e përbëjnë: ekonomitë vogla-fermat e private të blegtorisë, bujqit individual, tregtarët, zejtarët (zdrukthëtarët,sharrat) etj. Gjendja socio-ekonomike i ka këto parametra: 40168 banorë, 284.4 km² ose 28.440 ha, ose 141 banorë në km². Nga numri i përgjithshëm i popullsisë së aftë për punë, janë punësuar vetëm 37% . Pjesa prej 63%, çdo ditë ballafaqohen me probleme themelore ekzistenciale, të cilat dita – ditës bëhen edhe më të rënda.

5.1. Punësimi

Shkalla e lartë e papunësisë është një ndër problemet dhe sfidat kryesore të zhvillimit të ardhshëm të Deçanit. Shkalla e papunësisë është përlogaritur dhe sillet prej 63 %. Si problem mjaft i madh në komunë paraqitet numri i madh i të papunëve nga popullsia e aftë për punë, për të cilët është e nevojshme që të gjenden (tërhiqen) investitorë potencial, të cilët do të investojnë në ndërmarrje të vogla dhe të mesme.

Papunësia (Shënimet nga enti për punësim shiko tabelën statistikore)

Nr.	Papunësia në vitin 2012	8010
1	Meshkuj	4755
2	Femra	3255

Ajo që shqetëson më shumë është numri i madh i punëkërkesve sidomos të rinjve dhe atyre me kualifikime të mesme dhe të larta që janë mbi 2988.

Barazia gjinore

Barazia gjinore u referohet të drejtave, përgjegjësi dhe mundësi të barabarta burrave, grave, vajzave dhe djemve në një shoqëri. Në komunën Deçanit kësaj çështje i është kushtuar rëndësi e veçantë sidomos në politikat e punësimit dhe përfaqësimit të gruas në të gjitha sferat e jetës. Sipas të dhënave të nxjerra nga Enti për Punësim i Komunës, në administratën publike janë të punësuar 134 punëtorë prej tyre, femra janë: 27 ndërsa meshkuj janë: 107.

Në sektorin e arsimit, numri i të punësuarve dhe përfaqësimi gjinor është si vijon: mësimdhënës të gjinisë femërore janë:184, ndërsa meshkuj janë:394.

Në shëndetësi: të gjinisë femërore janë: 84, ndërsa meshkuj janë:36

Si pasojë e mundësisë së kufizuar për pjesëmarrje në organizmat vendimmarrëse, gratë dhe vajzat kanë arritur mundësi drejtuese nëpërmjet alternativave të tjera, në mënyrë të veçantë në sektorin jo-qeveritar. Në komunën tone, ato gjetën më shumë hapësirë dhe liri për një angazhim aktiv në dobi të çështjeve të grave/vajzave dhe fëmijëve në veçanti, por edhe të komunitetit në tërësi. Shoqatat e grave kanë arritë të realizojnë një sërë aktiviteteve lidhur me të drejtat e grave/ vajzave dhe fëmijëve, përkujdesjen sociale e shëndetësore, zhvillimin ekonomik (kryesisht të biznesit të vogël), etj.

Foto: OJQ "Jeta"-Deçan

Rekomandohen:

- Rritja e numrit të projekteve apo programeve të cilat nxisin formimin profesional dhe punësimin e grave dhe vajzave, si dhe shtrirja e këtyre projekteve edhe në zonat rurale.
- Rritja e ndërgjegjësimit të shoqërisë për pjesëmarrjen aktive të grave dhe vajzave në vendimarrje (politikë).

5.2. Industria

Sektori i industrisë është i dëmtuar që nga lufta dhe i njëjti nuk është në funksion. Do të kishte shumë rëndësi, që fabrikat e dikurshme si: Fabrika autopjesëve “Ramiz Sadiku” në Isniq, e pompave me piston në Isniq, rrjetit të armiruar në Deçan, përpunimit të mjaltit “APIKO” në Deçan, fabrikat për përpunimin e drurit, mobiljeve po të funksiononin do të kishin efekt pozitiv në uljen papunësisë. Disa nga këto objekte janë privatizuar sipas AKM-ës dhe funksionojnë shumë pak, duke mos ndikuar pothuajse aspak në uljen e papunësisë.

Sipas Planit Zhvillimor Komunal, parku industrial është paraparë në hyrje të Deçanit nga magjistranja Pejë-Deçan në pjesën e majtë, ndërsa kategoria e tokës III-të, nuk ka ndikim në rrjedhat e ujërave sipërfaqësore dhe nëntokësore sepse sipas planit në fjalë parashihet industri e lehtë.

5.3. Bujqësia

Komuna e Deçanit nga aspekti gjeografik dhe zhvillimi i bujqësisë veçohet në pjesën e rrafshëulëve me bregore dhe pjesa kodrinore malore. Në pjesën rrafshëulët veçohen këto teritore:

Rrafshina e Strellcit të Ultë, Isniqi, Dubovik, Prapaqan, Llukë e Epërm, Llukë e Ultë, Beleg, Carrabreg i Epërm, Carabreg i Ultë, Prejlep, Prokollok, Irzniq, Gramaçeli, Dubrava dhe Shapteji Kurse në pjesën kodrinore malore përfshihen një pjesë e Isniqit, Strellcit Epërm, Ratishi, Voksh, Hulaj, Pobergjë, Maznik, Belleja.

Bujqësia si degë e rëndësishme e ekonomisë ka një rëndësi të madhe për Komunën e Deçanit. Ekzistojnë kushte specifike të cilat favorizojnë bujqësinë e kësaj Komune për prodhimin e kulturave bujqësore të kualitetit të lartë. Prodhimtaria bujqësore është e orientuar në: prodhimtarinë bimore, blegtorale, shpeztari dhe bletari. Më bujqësi merret një numër i konsiderueshëm i popullsisë së Komunës së Deçanit reth 65 % dhe prej saj një pjesë e madhe popullsisë siguron ekzistencën e tyre.

Në bazë të kushteve agroekologjike, nga arokultura mund të arrihen edhe rendimente të kënaqshme dhe cilësore si të kulturave lavërtaria ashtu edhe prodhimeve blegtorale. Edhe pse ekzistojnë kushte të volitshme natyrore, zhvillimi dhe prodhimi i produkteve vendore të natyrës ushqimore janë të ulëta dhe shumica prej tyre vijnë nga importi si: miell, qumësht, pemë, perime, vaji, mishi, farorat etj. Komuna e Deçanit ka përparësi të mëdha për zhvillimin e bujqësisë duke filluar nga: Kushtet agroekologjike mjaft të favorshme, resurset natyrore, toka, pasuritë ujore (lumenjtë) etj. Fuqia punëtore, me përvojë dhe e kualifikuar; shitja e produkteve të brendshme si dhe mundësia për eksport. Krahas përparësive që ekzistojnë ka vështirësi në zhvillimin e bujqësisë:

- Sipërfaqja e tokës është mjaft e kufizuar-fragmentuar (mesatarisht 0.19 ha për kokë banori), me tendencë të zvogëlimit nga ndërtimet e pakontrollura në tokat bujqësore. Fermerët janë kryesisht të varfër dhe nuk kanë kapital qarkullues.
- Mungon subvencionitmi i prodhimtarisë bujqësore

Sipërfaqja e përgjithshme /ha –me kultura bujqësore janë: 8940.4 ha, ndërsa tokë e lërushme është 5916 ha. Kulturat kryesore janë: misri, gruri, pemët dhe perimet. Sipas mënyrës së shfrytëzimit me të mbjella mund të thuhet se kulturat e lavërtarisë kultivohen në sipërfaqe më të mëdha (afërsisht) më këtë strukture të mbjelljes¹:

¹ Këto të dhëna ndryshojnë nga viti në vit

Grurë-600 ha
Elb birre-10 ha
Miser/hybrid-1124 ha
Miser autokton 1491 ha
Patate 400 ha
Perimkultura: 1600 ha
Bimë foragjere 300 ha
Livadhe 4885 ha
Pemishta-790 ha

Ndërsa kulturat industriale fare pak kultivohen si: duhani, panxhari, kolza, lulëdielli. Perimet në Komunën e Deçanit zënë një sipërfaqe prej afro 1600 ha. Me pemishtë dikur kanë qenë të përfshira rreth mbi 1000 ha, të sipërfaqes të tokës së punueshme ndërsa tani kjo sipërfaqe në formë të plantacioneve llogaritet afërsisht vetëm 790 ha, nga sipërfaqja e dikurshme e pemishteve. Sipërfaqja e tokës është e kufizuar si dhe dita- ditës po zvogëlohet nga ndërtimet e egra, në Komunën e Deçanit prioritet duhet dhënë: Zhvillimit të blegtorisë, prodhimitarisë perimore dhe kultivimit të pemëve të ndryshme etj.

5.3.1. Prodhimtaria perimore

Për komunën tonë rëndësi ekonomike ka edhe ngritja e serave për kultivimin e pemëve. Për këtë qëllim sipërfaqet e rrafshulëta duhet të destinohen për ngritjen e serave duke pasur parasysh edhe kushtet e favorshme që krijon rrjedhat e Lumbardhit të Deçanit dhe Lumbardhit të Lloqanit, ku toka është më cilësore si dhe afërsia me tregun- konsumatorin. Hapësirat adekuate për kultivimin e perimeve ekzistojnë në fshatërat: Isniq, Prejlep, Rastovic, Irzniq, Gllloqan, Baballoq, Gramaçel, kurse në Ratish, Maznik, Pobergjë, Vokshë, Dranoc, për kultivimin pemëve të imta etj.

Në prodhimtarinë e pemëve duhet marrë masa për të zgjeruar asortimentin e llojeve dhe kultivarëve të ndryshëm që sjellin përfitime më të mëdha ekonomike dhe të përshtatshme më kushtet ekologjike. Githashtu të ofrohen mundësi për hapjen e kapaciteteve për konservimin dhe përpunimin e pemëve në afërsi të qendrave prodhuese, të ndërtohen tregje nëpër zonat më të mëdha rurale si: Strellc, Irzniq, Voksh, po ashtu të ndërtohen objekte (frigorifer) për ruatjen e pemëve për një periudhë më të gjatë dhe reparte të vogla për përpunimin e tyre.

5.3.2. Zhvillimi i pemëtarisë

Edhe Zhvillimi pemëtarisë ka një rëndësi të madhë në zhvillimin ekonomiko-social. E rëndësishme në këtë drejtim është të përkrahen individët për zhvillimin e pemëtarisë qoftë atyre faroreve (molla, dardha, ftoi etj) bërthamore (kumbulla, vishnja, pjeshka etj.) arvoreve (arra, lajthia etj), gështenja, pemëve të imta (dredhëza, mjedra, manaferra, boronica), janë shumë të kërkuara si në tregun e brendshëm ashtu edhe në tregun e ndërkombëtarë.

Hapësirat adekuate për ngritjen e plantacioneve ekzistojnë në pjesën bregore që shtrihen në: Deçan, Irzniq, Rastovicë, Beleg, Pobergjë, Voksh etj. Për zgjerimin e pemishteve duhet të realizohen edhe këto masa: Stimulimi i fermerëve për ngritjen e pemishteve, sigurimi i fidaneve cilësore me potencial të lartë prodhues dhe rezistencë nga sëmundjet ndryshme, të organizohen trajnime me fermerët për ngritjen dhe menaxhimin e pemishteve, zgjerimi i sistemit të ujitjes,

ngritjen e depove bashkëhore për ruatjen e pemëve dhe përpunimin e tyre. Hapësirë adekuate për ngritjen e pemishteve eksiztojnë hapësirat e ish kooperativave Bujqësore në fshatin Rastovicë

5.3.3. Blegtoria

Blegtoria si degë mjaft e rëndësishme e bujqësisë sonë është nën sektor shumë i rëndësishëm që në vazhdimësi po japë rezultate të mira në bujqësi gjysmë komerciale të komunës sonë. Në bazë të disa shënimeve llogaritet se në Komunën e Deçanit ekziston ky numër i kafshëve²:

Lopë qumështore - 12.000 krerë

Viça- 4500 krerë

Dele-4000 krerë

Qengja – 2,300 krerë

Kuaj- 860 krerë

Derra-680 krerë

Pula – 40.000

Kushtet agroekologjike janë shumë të favorshme për një blegtori intensive me perspektivë të gjatë të zhvillimit. Këte mundësojnë edhe resurset e mëdha natyrore, që disponon Komuna e Deçanit. Sipërfaqe të mëdha me kullosa natyrale (mbi 7,000.00 ha); tokë punuese prej 8940.4 ha, dhe resurse ujore në të gjithë territorin e komunës bëjnë të mundur zhvillimin e blegtorisë. Zhvillimi i blegtorisë mund të zhvillohet në pjesën e rrafshëultave por edhe në pjesën kodrinore malore duke shfrytëzuar sipërfaqet e konsiderueshme të kullosave dhe livadheve për prodhimin biologjik të prodhimeve blegtorale. Masat që duhet ndërmarrë për zhvillimin e blegtorisë:

Sipërfaqet bujqësore punohen gjithnjë e më pak, për shkak të çmimeve të uleta të prodhimeve bujqësore, mungesës së blerjes së organizuar e mjeteve të punës, si edhe kapaciteteve jo të mjaftueshme për përpunimin e prodhimeve bujqësore dhe blegtorale, përmirësimi i racave të kafshëve etj. Përpunimi i produkteve blegtorale në Komunën tonë është me metodat të vjetra dhe bëhet vetëm në ekonomitë familjare (nuk kemi fabrika për përpunimin e produkteve blegtorale), ndërsa shitja e këtyre produkteve bëhet pa ndonjë organizim të veçantë.

Infrastruktura ujitjes në zonat bujqësore është e nivelit të ulët. Kanë nevojë për përmirësimin dhe veprimn urgjent në rregullimin e kanaleve dhe vijave të ujitjes si dhe në ndërtimin e një ujëmbledhësit në Grykën e Lloqanit, që do të ujiteshin rreth 4000 ha tokë punuese, do të ketë furnizim më ujë të pijshëm për disa fshatra dhe një minihidrocentral.

Problem i theksuar është përdorimi i mjeteve kimike dhe plehrave artificial, veçanërisht përdorimi i pesticideve në masë të madhe ndikojnë në ndotjen e tokës dhe prodhimeve bujqësore. Për këtë arsye, bujqit duhet që të informohen më shumë për eko-bujqësinë, për llojet e reja të pemëve, perimeve etj., gjegjësisht bujqit të motivohen që të prodhojnë prodhime ekologjike

² Këto të dhëna ndryshojnë nga viti në vit

nëpërmes menaxhimit të integruar të dëmtuesve(IPM). Mungesa e plasmanit për prodhimet bujqësore në tregun e brendshëm dhe atë të jashtëm. Informim i pamjaftueshëm për eko – bujqësisë ose bujqësinë organike.

5.3.4. Bletaria

Regjioni i Deçanit ka kushte të mira për zhvillimin e bletarisë duke pasur parasyshë faktin se është territor ekologjik edhe me një llojllojshmëri të florës, mjaltëdhënëse që rezultojnë edhe prodhimet e bletës mjaft cilësore. Bletaria si pjesë integrale bujqësisë i ka brengat e veta që meriton një trajtim të veçantë duke pasur parasyshë që pemëtaria dhe perimekultura janë shumë të varura nga bletaria. Bletaria si pjesë integrale bujqësisë i ka problemet e veta që meriton një trajtim të veçantë duke pasur parasyshë që pemëtaria dhe perimekultura janë shumë të varura nga bletaria. Pos kësaj dihet aty ku grumbullohet dhe konsumohet prodhime e bletës ka mirëqenjë shëndetësore dhe sociale. Duke ditur rëndësinë e bletarisë është e domosdoshme që në strategjinë komunale për zhvillimin bujqësisë të zënë një vend më rëndësi edhe bletaria, ku dihet se në Komunën e Deçanit momentalisht gjenden afër 3000 koshere më bletë.

Rekomandime

Projektet prioritare në strategjinë e zhvillimit ekonomik nga lëmi i bujqësisë dhe i blegtorisë në komunën Deçanit janë:

- Riaktivizimi i kooperativave bujqësore në bazë të procesit të ri të organizimit të kooperativave
- Ngritja e serave për perime- kultura,
- Ngritja e plantacioneve: me dredhza, manaferra, lajthi, mjedrra, kumbulla, molla etj.
- Ngritja e minifermave qumështore, viqave për majmëri, mështjerrave për riproduksion, deleve etj.
- Ngritja e fermave për pula dhe brojler
- Ngritja e parkut të bletarisë dhe shtimi i numrit të shoqërive të bletëve etj.

5.4. Energjia

Furnizimi me rrymë elektrike bëhet nga Korporata Energjetike e Kosovës. Njësia e KEK-ut në Deçan e bënë distribuimin (shpërndarje), mbikëqyrjen dhe menaxhimin e energjisë elektrike. Problemet të cilat ballafaqohen qytetarët janë: reduktimet e shpeshta të rrymës, tensioni i ulët mundësojnë paraqitjen e defekteve të shumta, që manifestohen me dëme materiale për sektorin e banimit, ekonomisë por edhe me humbje njerëzore (humane).

Në komunë vepron edhe Hidrocentrali „Kozhnjeri“³, që prodhon afërsisht 8 MG/h rryme. Konsumi i energjisë elektrike në komunën e Deçanit gjatë viteve të ardhshme është në rritje andaj është e domosdoshme të hartohen /ndërtohen projekte për ndërtimin e hidrocentraleve të tjera përgjatë Lumbardhit të Deçanit etj.

³ Tani quhet Hidrocentrali “Lumëbardhi”

Në kohë sa më të shkurtër korporata energjetike distribuimi në Pejë duhet të intervenojë në drejtim të përmirësimit me furnizimi me energji elektrike kualitative të vendbanimet e komunës së Deçanit. (Rregullim infrastrukturës energjetike). Mirëpo ka mbetur edhe një pjesë e madhe e rrjetit që në të ardhmen duhet riparuar për arsye se është i vjetërsuar dhe sjellë probleme me furnizim me energji elektrike sidomos gjatë stinës së dimrit për shkak të mbingarkesave që ka rrjeti.

5.5. Turizmi dhe hoteleria

Përspektiva zhvillimore e Komunës së Deçanit është përqendruar në zhvillimin e turizmit, vetëm përmes turizmit mund të prezantohen dhe propagandohen vlerat e larta natyrore, konfiguracioni i relievit, kushte të përshtatshme klimatike-hidrografike, të mbajturit gjatë të borës dhe llojllojshmëria e florës dhe faunës, të cilat japin mundësi të jashtëzakonshme për zhvillimin e aktiviteteve të llojllojshme turistike e rekreative. Për zhvillimin e turizmit malor duhet që resurset natyrore të shfrytëzohen në mënyre racionale dhe të hartohen strategji zhvillimore andaj zhvillimi i aktiviteteve turistike është i mundur në tri forma themelore:

1. Turizmi stacionar-
2. Vikend- turizmi dhe
3. Turizmi transit

Bjeshkët e Nëmura dhe lokalitetet e saj në kuadër të Komunës, ofrojnë kushte të favorshme për zhvillimin e turizmit rekreativ stacionar, dimëror dhe veror, të gjuetisë dhe të peshkimit si dhe të turizmit për vikend. Këto male shquhen edhe me lugina të lumenjëve dhe grykat, të cilat pos funksionit për komunikacion, kanë funksionistik dhe rekreativ. Më peizazh të veçantë dhe të rrallë turistik është Gryka e Deçanit dhe Gryka e Lloqanit.

Foto: Bjeshkët e Nëmura

Foto: Lumëbardhi i Deçanit

Kushte natyrore mundësojnë zhvillimin turizmit veror dhe dimëror. Turizmi dimëror zë një vend të rëndësishëm në zhvillimin e turizmit duke pasur parasysh terren shumë të përshtatshme hapësinor, natyror e klimatik për zhvillimin skitarisë veçanërisht në Bjeshkën e Belegut dhe në Bjeshkën e Kurvallës. Sipas një studimi të bërë nga ekspert Kroat, në vitin 1985 se terrenet në Bjeshkën e Belegut dhe Bjeshkën e Kurvallës kanë një hapësirë të favorshme për zhvillimin e turizmit dimëror. Projekti i hartuar për Bjeshkën e Belegut si: zonë turistike-rekreative sportive për sportin dimëror duhet të realizohet me arsyetimin se; nëpërmjet tij prezantohen vlerat ekologjike, shkencore, edukative-arsimore, sportive, shëndetësore-turistike me interes të gjerë shoqëror jo vetëm për komunën por edhe për regionin, me vlera të larta ndërkombëtare. Për këtë duhet të bëhet sensibilizimi i vlerave turistike, që do të

ketë tërheqjen e investitorëve për të investuar dhe realizuar projektin më profitabil ekonomik.

Këto vlera turistike paraqesin vlera tërheqëse përveç atyre natyrore, paraqesin edhe përmendoret historike dhe kulturore. Ndër to shquhen kullat dhe manastiret mesjetare, monumente e kulturës islame nga periudha turke si dhe fragmente të ruajtura nga arkitektura folklorike. Ky rajon parqet po ashtu një muze të njëmendët etnik dhe ambient specifik edhe nga aspekti etnologjik dhe elementeve folklorike: veshje, loje, këngë dhe doke. Disa nga shtëpitë e vjetra (kullat e restauruara) me arkitekturë të përshtatshme të kthehen në objekte atraktive hoteliere, galeri, muze dhe te ngjashme. Pasuritë folklorike kulturore dhe etnografike të këtij territori do të mund të shfrytëzohen më shumë për turizëm si propagandë turistike, po ashtu edhe për bërjen e suvenireve si dhe për shfaqjen e manifestimeve të ndryshme.

Restorante me kapacitete të vendosjes dhe fjetjes në komunën tonë janë disa, të cilat janë të ndërtuara përgjatë rrugëve. Në komunën e Deçanit afrojnë 68 biznese turistike dhe atë: 15 hotele dhe motele, 48 restorante dhe të tjera, 5 agjenci udhëtimi.

Për nga karakteristikat e veta hapësinore terrenet më potenciale (lokalitet) në Bjeshkët të Nëmura janë: Maja Ropsit, Bjeshka e Belegut, Kurvallës, Roshkodoli etj. Për zhvillimin e turizmit rëndësi ka një edhe ndërtimit rrugës Deçan-Kozhnjer-Plavë (Malin e Zi), e cila do të fitonte një funksion të rëndësishëm në zhvillimin turistike ndër-regjionalë.

5.6. Bizneset private

Numri i bizneseve të regjistruara është 807⁴, të cilat ushtrojnë veprimtarinë e tyre në të gjitha lokalitetet e komunës së Deçanit dhe atë 330 biznese në qendrën urbane kurse 477 biznese në lokalitete tjera rurale. Këto biznese edhe pse kanë të punësuar numër të vogël të punëtorëve, prapëseprapë roli i tyre në zvogëlimin e papunësisë është i rëndësishëm. Pikërisht papunësia është problemi kryesor i qytetarëve të komunës së Deçanit, i cili gjeneron probleme të reja. Në komunën tonë veprojnë 7-të filiale bankare të cilat kryejnë shërbime të ndryshme për qytetaret. Prej këtyre bizneseve më ndikim në mënyrë indirekte në mjedis operojnë: tri thertore, dy gurëthyes, përpunimi primar të drurit afërisht - 30 shara, pompa të benzinës - 11, ndërsa bizneset tjera nuk kanë ndonjë ndikim aq të madh në mjedis.

Tabela: Struktura e bizneseve private

	Veprimtaria e bizneseve	Nr. i bizneseve	Nr. punëtorëve
1	Tregtare	395	790
2	Prodhuese	140	420
3	Shërbyese	190	380
4	Të tjera	82	164
5	Total	807	1754

⁴ Këto të dhëna ndryshojnë nga viti në vit

6. INFRASTRUKTURA DHE SHERBIMET PUBLIKE

6.1. Ujësjiellësi dhe kanalizimi

Rrjeti i ujësjiellësit i cili ka filluar të ndërtohet nga vitet 50-ta për të vazhduar me zgjerimin e tij në vitet 80-ta dhe 90-ta dhe përdhën e pasluftës nga viti 2000-2011 ku ka arritur një mbulushmëri relativisht të madhe. Deri sot është arritur të mbulohen pjesa dërmuese e vendbanimeve me rrjet të ujësjiellësit primar i cili arrinë një gjatësi prej 189 km. Kjo infrastrukturë për kohën ishte e mjaftueshme, mirëpo shtimi demografik dhe rritja e standardit jetësorë shtruan kërkesa të reja për riparimin, zgjerimin dhe shtimin e rrjetave të reja të ujësjiellësit dhe kanalizimit. Që nga viti 1999 e deri në vitin 2010, në komunën e Deçanit janë implementuar rreth **16** projekte të cilat fillimisht kishin për synim rehabilitimin dhe riparimin e rrjeteve – sistemit ekzistuese, të cilat projekte u financuan kryesisht nga NCA-ja Norvegjeze . Sipas të dhënave rreth **70%** e popullsisë kanë qasje në furnizimin publik me ujë të pijes, ndërsa në rrjetin e kanalizimit kanë qasje **0%**, kanalizimi për ujërat e ndotura është në ndërtim e sipër.

Vetëm në qytetin e Deçanit jetojnë rreth 3794 banorë, prej të cilëve **100%** kanë qasje në rrjetin publik të ujësjiellësit. Pjesa tjetër e popullsisë e cila jeton në zonat rurale furnizohen me ujë nga pusët e hapura në mënyrë individuale. Nga **37** fshatra që ka komuna e Deçanit, **2** fshatra kanë ujësjiellës vetanak, **21** fshatra kanë ujësjiellës të përbashkët dhe rreth **14** fshatra ende nuk kanë këtë çështje të zgjidhur.

Gjendja ekzistuese vlerësohet të jetë e kënaqshme me tendencë përmirësimi në rritje. Në dekadën e fundit herë pas here është riparuar dhe zgjeruar edhe në zona tjera rurale duke aplikuar standarde të avancuara të ndërtimit me lloje të materialeve sipas standardeve që sot janë aktuale në vend, regjion dhe botë, gropa PE nga NCA-Norvegjisë, komuna, CDF. Sistemi i furnizimit është me gravitet (rënje të lirë), ku përveç sistemit të rrjetit kryesor në qytetin e Deçanit kemi edhe sistemin e fshatit Strellc, Isniqit, regjionit të Vokshit si dhe sistemin e CDF-it që përfshinë pesë fshatra ku dy prej tyre i përkasin komunës së Pejës-(Krysheci dhe Broliqi).

Në rrjetin e kanalizimit për ujërat e ndotura është në fazën e ndërtimit, në të janë përfshirë rreth **7** vendbanime, duke përfshirë qytetin e Deçanit, kurse 30 vendbanime tjera nuk e kanë të zgjidhur këtë problem. Pjesa më e madhe e rrjetit të kanalizimit përbëhet nga kanalet e kombinuara me rënje të lirë të cilat marrin rrjedhat e ujërave të bardha dhe të ndotura (zeza). Sipas gjendjes në terren në komunën e Deçanit dhe vlerësimi i rrezikshmërisë nga ndotja e ujërave sipërfaqësore dhe atyre nëntokësore pjesa më e rrezikuar e popullsisë është ajo në zonat rurale të cilët furnizohen me ujë të pijshëm nga pusët. Pra ato paraqesin rrezik për qytetarët, të cilët përdorin ujin e pakontrolluar dhe ka dëshmi se shumë prej tyre furnizohen me ujë të ndotur. Menaxhimi i ujërave të ndotura në këtë komunë aktualisht nuk bëhet nga asnjë kompani meqenëse nuk ka rrjet të ndërtuar të kanalizimit për ujëra të ndotura.

6.2. Menaxhimi i mbeturinave

Menaxhimi i mbeturinave në qytet bëhet nga Kompania “Higjiena dhe Ujësjiellësi” e cila e bënë mbledhjen, grumbullimin dhe transportimin e mbeturinave në deponin regjionale (Sverk të Thatë –Pejë). Kjo kompani gjithashtu kontraktonte punë me Komunën për mirëmbajtjen e hapësirave publike (rrugëve, sipërfaqeve të gjelbëruara dhe trotuareve). Për kryerjen e shërbimeve për grumbullimin e mbeturinave e njëjta kompani ballafaqohet me mungesë të numrit kontinjerëve 1.1 m^3 dhe atyre familjarë 120 l. Grumbullimi i mbeturinave bëhet vetëm në pjesën urbane andaj kjo kompani në mungesë të numrit të kontinjerëve nuk ka shtrirë rrjetin e

vetë edhe në pjesën rurale. Në qytet shërbimin për grumbullimin e mbeturinave nga bizneset dhe ekonomitë familjare kompania e bën sipas kontratave të veçanta. Bartja e mbeturinave bëhet me traktor pastaj të njëjtat zbrazen në kamion, por edhe me kamion mikser. Zbrazja/pastrimi i kontinjerëve bëhet pesë ditë të javës por edhe sipas nevojës. Tarifat për mbeturina është 3.50 € për shtëpi ndërsa për veprimtaritë ekonomike janë të caktuara sipas aktivitetit të tyre.

Në zonat rurale mbledhja/grumbullimi i mbeturinave bëhet nga OJQ ‘‘Pastrimi Rural’’ në 10 fshatra, nga dy herë në javë. Ekonomitë familjare i ka pajisë me kontinjerë 80 l por edhe me thasë të plastikës.

Përgjigj-ja e qytetarëve për të paguar shërbimet e ofruar është shumë e ultë dhe është një nga probleme, që duhet të punohet ma shumë në këtë drejtim rreth ndërgjegjësimit të qytetarëve. Sa i përket riciklimit të mbeturinave si: hekurit, aluminit, letrës, plastikës bëhet nga disa individ privat edhe nga një numër i vogël i bizneseve.

6.4. Infrastruktura rrugore dhe transporti publik

Gjatësia e përgjithshme e rrugëve lokale në komunën e Deçanit është rreth 172 km dhe 2 ura. Transportin e qytetarëve në komunën e Deçanit e bëjnë kryesisht transportuesit publikë dhe privatë. Pasqyra e rrjetit rrugor që e përshkon territorin e Komunës së Deçanit është si më poshtë:

Rrugë magjistrale

Pejë – Gjakovë e përshkon territorin e Komunës së Deçanit në gjatësi prej 24 km.

Rrugë rajonale

Carrabreg-Voksh në gjatësi prej 6 km është e asfaltuar

Struktura e rrugëve	Km
Rruge të asfaltuara/km	138.90
Rruge te pa asfalt./km	33.40

Rruge lokale

Prejlep-Irznik-Gramaqel me gjatësi 8 km.

Isniq-Prapaqan me gjatësi 6 km

Strellc i Eperm-Strellc i Ulte me gjatësi 2.5 km

Deçan-Lumbardhë me gjatësi 5.3 km

Decan-Lagja Hajzerave-Rruga e UÇK-ës me gjatësi 800m

Decan-Shkolla fillore (rruga e vjetër) me gjatësi 900 m

Carrabreg-Lluke e Ep. me gjatësi 2 km

Qendra e Komunës së Deçanit nga aeroporti Prishtinës është larg rreth 80 kilometra.

6.4 Ndriçimi Publik- Në zonën urbane të komunës ka gjatësi prej 74 metra. Rrjeti i

sistemit të ndriçimit është i përbërë prej 110 shtyllave, prej tyre 70 shtylla metalike ndërsa 40 shtylla të drurit, më se 90 % është ndriçim eficient. Ndriçimi rrugëve është i shtrirë në pjesën rurale në këto fshatra: Strelc i Epërm, Strelc i Ultë, Glllogjan, Isniq, Irzniq, Prejlep, etj.

Sherbimet e telekumunikacionit dhe mediet

Telefonia fikse - është e shtrirë përveç qytetit edhe në disa fshatra (Carrabreg, Beleg, Lluke e Epërm, Isniq, Strelc, Lëpushe, Prapaqan, Lloqan), centrali është digjital . Ky rrjet menaxhohet nga njësia e PTK-së.

Telefonia mobile- është i mbuluar mjaft mirë, pothuajse të gjitha vendbanimet kanë qasje në shërbimet e telefonisë mobile, të cilat ofrohen nga operatorë të licencuar Vala, Ipko dhe Kujtesa. Edhe shërbimet e internetit janë shpërndarë pothuajse në të gjitha vendbanimet e komunës. Radiotelevizioni – Në komunën është një radio lokale, nuk ka televizion lokal.

7. SHERBIMET SOCIALE

7.1. Arsimimi

Sistemi i edukimit-arsimimit në komunën e Deçanit është i organizuar në tri nivele: arsimimi parafillor, fillor dhe i mesëm. Në Komunën e Deçanit janë 17 shkolla fillore dhe 4 paralele të ndara, ndërsa shkolla të mesme janë tri.

Struktura organizative e sistemit arsimor është e organizuar në katër nivele: niveli 0, arsimi parashkollor (5 - 6 vjeçar), niveli I-rë, arsim fillor (I-V), niveli II-të, arsimi mesëm i ulët (VI-IX) dhe niveli III-të, arsimi mesëm i lartë (X-XII).

Në vitin 2002, u krijua një model i ri për sistemin arsimor në vend. Struktura e reformuar ofron 5 vite të arsimit fillor, pasuar nga 4 vite të shkollimit të ulët të mesëm dhe 3 apo 4 vite të shkollimit të lartë të mesëm. Për fëmijët e moshës nën 5 vjeç, brenda territorit të komunës është vetë një çerdhe (private).

Numri i nxënësve nëpër nivele dhe paralele është :

- Numri i nxënësve në nivelin 0 (niveli parashkollor)- 486
- Numri i nxënësve në nivelin I (niveli fillor kl. I-V)- 2754
- Numri i nxënësve në nivelin II (niveli i shkollës së mesme të ultë kl. VI-IX)-2482
- Numri i nxënësve në nivelin III (niveli i shkollës së mesme të lartë kl. X-XII/XII)-2115 ku 1246 janë në gjimnaz kurse në një shkollë e mesme e lartë profesionale 869

Disa objekte shkollore kanë nevojë për rregullim gjelbërim, hapësierave rrethuese të tyre po ashtu edhe për renovim, ujësjellës, kanalizim, përmirësim të fushave sportive, pajisje me laboratorë, kabinete dhe punëtori me mjete të nevojshme arsimore.

Edukimi mjedisor sot është, një parakusht i domosdoshëm për një zhvillim të qëndrueshem të mjedisit. Aktivitet e edukimit kanë për qëllim implementimin e programeve për fushat e ndërgjegjësimit të popullatës, vlerësimin e rrezikut për shëndet, ndërtimin kapaciteteve në institucionet shëndetësore dhe aktivitetet për menaxhimin e rrezikut.

REC-u në bashkëpunim me Minsitrinë e Arsimit, nëpër shkolla ka realizuar projektin e “Paketës së Gjellbër”, sipas këtij projekti është arritë të mbahet nëpër shkolla lënda mjedisore. Ky projekt ka ndikuar në ngritjen dhe forcimin e edukatës mjedisore. Gjithashtu, paraqitet edhe një nevojë për organizimin e klubeve mjedisore, të cilët mund të zhvillojnë aktivitet edukuese brenda dhe jashtë shkollës. Mungesa e fondeve ka shkaktuar vështirësi për zhvillimin e mëtejshëm, e të vazhdueshëm të procesit për ndërgjegjësimit (ngritjen e kulturës mjedisore) të popullsisë.

7.2. Shëndetësia

Nga fusha e shëndetësisë funksionojnë disa institucione, prej të cilave qytetarët marrin, mbrojtje primare shëndetësore, të cilët punojnë si njësi (punte) të Qendrës Kryesore të Mjekësisë Familjare të Deçanit. Pasqyra e institucioneve shëndetësore në kuadër të komunës është:

tabela Nr. 1

Nr.	Emri i institucionit shëndetësor	Vendi	Numri i mjekëve / motrave	Problem
1	Qendra Kryesore e mjekësisë Familjare	Deçan	20/77	Mungese lokacioni për deponimi të mbeturinave (mbetjeve) ambulatorie deri në transportim për insenerator Vetëm Qendra e Mjekësisë Familjare në Irzniq ka insenerator, i njëjti nuk funksion për arsye teknike.
2	Qendra e Mjekësisë Familjare	Srellc i Eperm	1/2	
3	Njësi (punkt)	Prapaqan	1/1	
4	Qendra e Mjekësisë Familjare	Isniq	2/2	
5	Njësi (punkt)	Prejlep	Nuk punon	
6	Qendra e Mjekësisë Familjare	Irzniq	2/2	
7	Qendra e Mjekësisë Familjare	Gramaçel	1/2	
8	Njësi (punkt)	Lumbardh	Nuk punon	
9	Njësi (punkt)	Ratish i Ulte	1 motër(informjere)	
10	Qendra e Mjekësisë Familjare	Voksh	1/2	

Në disa vendbanime veprojnë disa ordianca dhe barnnatore private.

Gjithashtu funksion edhe qendra për rehabilitim psikologjik që gjendet në lokacioni e ashtuquajtur “Podin e Gështenjave,-Deçan. Shërbime parësore të fushave të specializuara mjekësore afron gjithashtu edhe sektori privat. Vlen të përmendet se koncentrimi i sektorit privat është kryesisht afër Qendrës Kryesore të Mjekësisë Familjare në qytet.

Mirëqenja Sociale - Komuna e Deçanit është në mesin e komunave jo mjaft të zhvilluara të Kosovës, prandaj edhe varfëria është e theksuar. Shfrytëzues të asistencës sociale janë 930. familje.

7.3. Trashigimia natyrore

Komuna e Deçanit është e njohur me trashëgimi kulturore dhe natyrore ku një pjesë e kësaj pasurie është e vendosur nën mbrojtje sipas kriterëve ndërkombëtare. Deçani disponon Bjeshkët Nemuna që janë propozuar për Park Nacional. Ai paraqet një prej vlerave më të rëndësishme natyrore; që i plotëson të gjitha kushtet për Park nacional. Me shpalljen të tij Parku Deçani do të përfitonte si në aspektin ekonomik po ashtu edhe atë turistik dhe rekreativ.

Me monumente kulturore historike si dhe atyre natyrore siç janë pjesa e Bjeshkëve të Nemuna me natyrën karakteristike të tyre. Bukuritë natyrore dhe vlerat e këtij territori e posaçërisht Gryka e Deçanit kanë vend të rëndësishëm në vlerësimet e vlerave të peizazhit, dhe bukurive natyrore specifike me florë dhe faunë. Vlerë të mëdha këtij territori i shtonë edhe Gryka e Deçanit më Kanjonin e Lumbardhit të Deçanit si dhe Gryka e Lloqanit me Lumëbardhin e Lloqanit, vlera që krijojnë mundësi të jashtëzakonshme për erskurzione të ndryshme, vizita nga turistët e huaj si dhe ata vendas.

Foto: Gryka e Deçanit

Foto: Gështenja

Monumentet natyrore-Gryka e Deçanit është e formuar nga Lumbardhi i Deçanit kurse Gryka e Lloqanit nga Lumbardhi i Lloqanit. Këto gryka janë me bukuri të rralla natyrore shumë interesante dhe të rëndësishme jo vetëm për rrafshin e Dukagjinit por edhe në tërë territorin e Kosovës. Lugina e Lumbardhit po ashtu është e ndërtuar në kanjonin e glacialit të dikurshëm në luginën që është e gjatë 30 km. Në të dalje të Grykës, është qendra rekreativo -turistike kompleksi i hoteleve dhe pushimorja e fëmijëve, e cila pjesë duhet të jetë bazë për zhvillimin e mëtutjeshëm të një qendre turistiko-rekreative për Bjeshkët e Nëmura. Gjithashtu në këtë pjesë gjendet edhe kompleksi i trungjeve të pishës së zezë pyjore, i vënë në mbrojtje ligjore si zone e mbrojtur e pishës pyjore. Ky pyll është mbjellur në pjesën e pare të shek. XIX –të, më sipërfaqe prej 11,79 ha kurse pjesët jugore dhe lindore të këtij pylli janë të pasur më gështenjë.

Trungjet e blirit në fshatin Isnij janë kompleks prej 21 lisave, të cilët janë vënë në mbrojtje ligjore dhe gjenden në Varrezat e Osdautajve, ku prej këtij kompleksi prej 11 lisave janë

gjendje të mirë natyrore.

Gjithashtu është i propozuar për mbrojtje është edhe bliri në Rastovic, i vjetër mbi 350 vjet , më gjatësi.....dhe diametër 1.5 m. Gjendja e tyre është e mire, mirpo mungon një pllakë e shënuar se këto trungje janë mbrojtura, që në të ardhmen duhet të vendosen.

Rezervatet natyrore si: Kozhnjerit, Maja Ropsit, Bjeshka e Prejlepit, dhe pjese të tjera të Bjeshkëve të Nëmura, nga aktivitetet e faktorit njeri nga prerja e pyjeve, vie në shprehje edhe erozioni i cili në disa hapësira ka bërë shpëlarje të dheut, daljen ne sipërfaqe të shkëmbive.

Prej bimëve drunore ma të rëndësishmet ne këto rajone janë: gështenja (Castane Sativa), Hormoçi (Picea), Bredhi (Abis), Arneni (Pinus Peuce), Arneni i bardhe (Pinus Cheldreichii), Ahu (Fagus moesiaca) dhe llojet e ndryshme te fletorëve. Ne Gryken e Deçanit dhe Lloqanit është mjaft mire e zhvilluar edhe verri (Alnus), dhe lloje të ndryshme të shëlgut (salix).

Vlen të theksohet edhe aspekti gjeologjik, që është mjaft heterogjen dhe dallon nga pjesët e tjera te Alpeve Shqiptare (Bjeshkët e Nëmura). Në të hasen disa lloje te shkëmbinjve, me te përhapurit janë shkëmbinjtë silikat, serpentini dhe karbonit (dollomitet). Shkëmbinjtë silikat janë të përhapur edhe në Majën e Ropsit dhe aty është prezent një florë gjithashtu karakteristike që dallon nga pjesët e tjera të Alpeve Shqiptare.

Duhet të organizohen këshillime me popullsisë e cila del në bjeshkë me bagëti,dhe të bëhet edukimi i tyre në aspektin e mbrojtjes se mjedisit. Duhet të bëhet edukim i njerëzve që, shfrytëzojnë bimët e këtyre rajoneve për përfitime komerciale. Duhet që barinjtë të njoftohen për pasojat që vijnë nga djeg-ja e shkurreve halore si:Klekave- (Juniperus siberica) dhe (Pinus mugo).

Prej llojeve bimor, që janë të rrezikuara nga nxjerrja e rrënjëve për t'u shitur duhet cekë lloji Gentiana Lutea (gentiana e verdhe-lincuri), e cila me parë kishte një shtrirje të gjërë kurse tani ka mbetet në disa lokalitete gati në zhdukje. Kjo bime është shëruese(përdoret për plage dhe semundje te lekure)⁵ dhe rrënjët e saja edhe sot përdoren dhe shiten me çmim të lartë. Përveç shfrytëzimit të egër të bimëve të larta (vaskulare) duhet bërë edhe edukimi i atyre njerëzve që bëjnë grumbullimin e këpurdhave. Duhet të mësohen si duhet bërë vjelja (jo të mirën më rrënjë por të priten me thike në mënyre që të mos të ndikojnë në zhdukjen e këtyre bimëve që kane rendësi ekonomike. Në aspektin vegjetacionit rëndësi kanë disa fitocenoza që janë mjaft të rralla e disa nga fitocenozat e wulfenis dhe arnenit (molikës).

Foto:Gentiana Lutea (gentiana e verdhe)

Foto:Kantarioni (hypericum perforatum)

⁵ Peçi Naqellari: *Praktikum i botanikës dhe metodika përcaktimit të bimëve*, Shtëpia Botuese, Toena, Tiranë, 2003, fq. 137.

Numri i zonave të mbrojtura⁶ sipas kategoris, rëndësisë vendit dhe sipërfaqes në kuadër të komunës janë të paraqitura në tab:

Nr.	Emërtimi i zonës/objektit	Komuna	Sipërfaqja në ha	Viti i mbrojtjes	Kategoria në Kosovë	Kategoria UUCN	Përshkrimi i shkurtër i vlerave
Rezervate e Natyrës							
1	Maja e Ropsit	Deçan	20.00	1955	II	I	Rezervat bimor i llojeve të molikës, bredhit, pishës dhe ahut
2	Kozhnjerri	Deçan	150	1955	II	I	Rezervat shtazor i llojit dhia e egër (rupocapra rupicapra L)
3	Malet e Prelepit	Deçan	0.92	1963	II	I	Rezervat bimor me përbërje të pastër të panjës malore (Acer heildreichii)
Monumentet e natyrës							
1	Bliri në Isniq (Tilia argenta)	Deçan		1968			Monument natyror me karakter botanik
2	Bliri në Strellc të Epërm (Tilia argenta)	Deçan		1961			Monument natyror me karakter botanik
3	Trungjet e blirit në Isniq	Deçan		1968			Monument natyror me karakter botanik
Park Pylli							
1	Pishat e Deçanit	Deçan	15	1968		V	Përbërje e pastër e pishës së zezë

⁶ Të shpallura sipas ish Krahinës Autonome Socialiste të Kosovës (Institutit për Mbrojtje të Natyrës)

Objektet e propozuara për mbrojtje

Nr.	Emërtimi i zonës/objektit	Komuna	Sipërfaqja në ha	Viti i mbrojtjes	Kategoria në Kosovë	Kategoria UUCN	Përshkrimi i shkurtër i vlerave
Rezervate e Natyrës							
1	Bjeshka e Strellcit	Deçan		2002	II	I	Rezervat botanik i llojit Pinus hedreichii
2	Regjioni i Deçanit	Deçan		2002			Rezervat botanik –geshtenja (Castane sativa)
3	Regjioni i Vokshit	Deçan		2002			Rezervat botanik
4	Bjeshka e Roshkodolit	Deçan		2002			Rezervat Botanik Pinus poece)-molika
5	Dervishkomi	Deçan		2002			Rezervat botanik
Monumentet e natyrës							
1	Pisha-Llukë e Ultë	Deçan		2002			Monument natyror
2	Bliri -Rastovic	Deçan		2002			Monument natyror
3	Bliri Irznig	Deçan		2002			Monument natyror
Peisazhe							
1	Burimi i Lumëbardhit-B.Roshkodolit						Kanion me ujëvarë me rendësi edukativo -arsimore
2	Gryka e Deçanit dhe Gryka e Lloqanit						Kanion me rendësi edukativo - arsimore

7.4. Trashigimia kulturore

Territori i Deçanit është i pasur me monumente kulturore, historike dhe arkeologjike. Vendet më interes të madhe janë, lokalitetet arkeologjike parahistorike në Vranoc të Vogël, Glllogjan, Strellc I Epërm, Rastovicë, Irzniq, dhe Baballoq, monumentet myslimane, kullat, monumentet kristiane si dhe mullinjët. Më interes ë madh në komunën tonë kemi një numër të madhe të kullave, të kompleksit të kullave në disa fshatrave të Komunës së Deçanit, siç janë kompleksi i kullave në Isniq dhe Dranoc si dhe një numër i kullave në fshatrat e Deçanit. Ndër kullat më të njohura janë kulla e Osdautajve dhe ajo e Kuklecëve në kompleksin kullave në Isniq, kulla e Demukajve dhe Mushkolajve në Deçan, Kulla e Mazrekajve dhe Binakajve në Kompleksin e Kullave në Dranoc, Kulla e Ramë Shabanit në Prapaqan, Kulla e Ali Gecit në LLukë të Ulët, Kompleksi i Qelisë si dhe një numër i kullave në pjesët e tjera të Komunës tonë.

Foto: Kulla e Osdautajve

Foto: Kulla e Kuklecëve

Kulla është një shtëpi e fortifikuar prej gurit që zanafillën e ka që nga kohërat e lashta, që ka evoluar në formën e sotme, e që destinimin primar i tyre ka qenë mbrojtja nga pushtuesit e ndryshëm të kohës. Kullat janë objekte të ndërtuara më gurë të gdhendur më porta dhe dritare në formë harku që zakonisht kanë qenë me tri dhe katër etazha (kate). Kati i parë (etazhi i parë) ka shërbyer për ruajtjen e bagëtisë, kati i dytë (etazha i dytë) është i destinuar për banim dhe përbëhet nga korridori i mbrëndshëm dhe dhomat për fjetje kurse kati më i lartë është i zbukuruar më punime artizanale nga druri, oda e burrave, është punuar më dekorime të ndryshme nga druri (tavani), punime dore si dhe punime tjera artizanale kurse në pjesën ballore të saj gjendet oxhaku karakteristik dhe është destinuar për pritjen e musafirëve.

Objekte tjera kulturore historike janë edhe xhamitë e vjetra në komunën tonë të ndërtuara më një arkitekturë të veçantë autoktone shqiptare, siç janë xhamia në Deçan, në Carrabregjin e Epërm, në Dranoc, dhe ajo në Isniq. Përpos këtyre monumenteve kemi edhe mullinjët në fshatin Isniq dhe Deçani të ndërtuar në arkitekturë autoktone dhe që punojnë dhe vizitohen deri në ditët e sotme. Si monumente tjera duhet cekim Manastirin e Deçanit, objekt me një arkitekturë të vaçant dhe kompleks në pjesën e hyrjes në Grykën e Deçanit dhe shumë atraktivë për vizitorë. Sipas gjëdhënave, përreth kishes, së sotme gjendeshin dy-tri fshatra që shtriheshin rrëzë maleve e deri të Kershë i Mark Gegës (mikrotoponim), të cilat u shuan, ky tempull fetar ilir kaloi

në duart e sllaveve. Në këtë vendbanim 2-3 km, sipër manastirit gjendet i ndërtuar afërsisht dyqind deri treqind vjet para kishës së sotme-“Kulla e Qelisë”.⁷ Lokaliteti “Kulla e Qelisë”, shtrihet në pjesën shkembore, rrezë maleve të Isniqit respektivisht mbi Manastirin e Deçanit. Përbrenda lokalitetit “Kulla e Qelisë” ekzistojnë edhe gjurmët e një objekti sakral, i cili po ashtu i ka rezistuar kohës. Në këtë lokalitet janë gjendur gjurmë të disa afreskave. Po ashtu në afërsi të “Kullës së Qelisë”, sot gjenden gjurmët e ruajtuara shumë mirë të një godine e cila është e ndërtuar prej gurëve të vegjel e të gdhendur dhe të ruajtur mirë. Kjo godinë është e mbuluar me qemere të gurit të cilat janë të ruajtuara mirë. Edhe dysHEMEJE e kësaj godine është e shtruar me gurë të gdhendur. Në këtë lokalitet arkeologjik janë gjeture edhe fragmente shumë të rëndësishme për kohën, përmes të cilave mundet të bëhet edhe datimi i këtij lokaliteti të lashtë me vlera historike.

Monumentet kulturore – historike dhe arkeologjike paraqesin për komunën tonë një pasuri, të cilën duhet në të ardhmen të mbrohen dhe shfrytëzohen për zhvillimin e turizmit.

8. GJENDJA E MJEDISIT

8.1. Ajri

Ndotësit e ajrit janë kimikatat, grimcat e pluhurit ose materiet biologjike që shkaktojnë dëmtime ose shqetësime tek njerëzit dhe organizmat e tjerë apo shkaktojnë dëme në mjedisin natyror në atmosferë. Efektet shëndetësore shkaktuar nga ndotësit e ajrit klasifikohen si të ndryshme fiziologjike dhe biokimike të lehta deri në vështirësi në frymarrje (raspiatore) dhe probleme të ndryshme kardiake.

Burimet e ndotjes së ajrit mund të jenë natyrore ose antropogjene. Ndotësit kryesor të cilët ndikojnë në cilësinë e ajrit si NO_x, SO₂, dhe benzeni emitohen nga djegia e lëndës fosile për energji dhe transport. Njëri ndër problemet kryesorë që paraqitet si pasojë e ndotjes nga transporti është emisioni i lartë i gazrave nga lëndët djegëse të automjeteve si: CO₂, NO_x, SO₂, CO. Emisionet nga automjetet shkaktojnë pjesën më të madhe të ndotjes me metalet e rënda si: Pb, etj. Koncentrimi më i madh i kësaj ndotjeje nga qarkullimi i automjeteve është përgjatë rrugës kryesore Pejë-Decan –Gjakovë.

Në ndotje të ajrit ndikon edhe djeg-ja mbeturinave dhe deponitë ilegale. Dendësia i trafikut, mungesa e hapësirave për parkim, makinat e vjetruara, mungesa e hapësirave të gjelbëruara apo mirëmbajtja jo e mirë e tyre janë burim i ndotjes së madhe të ajrit. Sektori i industrisë nuk punon që pas lufte.

IDENTIFIKIMI I PROBLEMEVE

- Vendosja e sistemit për monitorimin e ajrit
- Ndotja e ajrit që shkaktohet nga djegia e mbeturinave nga qytetarët e pandërgjegjshëm
- Mungesa e transitit për mjetet e rënda transportuese
- Mungesë e trajtimit të ujërave të zeza
- Prerja dhe degradimi i pyjeve

⁷Shkodran Imeraj: www.filolet.com/sh_imeraj_kulla.htm, dt.02/05/2012

- Automjetet e vjetërsuara
- Mungesa e energjisë elektrike (tensioni i ulët në disa pjesë të vendbanimeve)

8.2. Zhurma

Zhurma është njëra nga brengat e vazhdueshme për këtë zonë. Komuna nuk ka pajisje për matjen zhurmës. Burimi kryesor i zhurmës vjen nga komunikacioni mund të kënë efekt negativ. Në Planin zhvillimor të Komunës janë planifikuar zonat e mbrojtura nga zhurma. Në këto zona nuk do të lejohet ndërtimi dhe lejimi i aktiviteteve të subjekteve afariste, që shkaktojnë zhurmë mbi nivelet e lejuara me ligj. Këtë e vërteton edhe hulumtimi në terren, ku ndotja nga zhurma është theksuar si ndotësi më i madh, me 50%. Në rrugët kryesore dhe rrugëve lokale duhet të bëhet mbjellja e drurëve përgjatë shiritave të gjelbërimit me qëllim të amortizimit të zhurmës.

Rekomandime

- Identifikimi i zonave egzistuese të zhurmës,
- zvogëlimi i zhurmës në zonat urbane
- zvogëlimi i zhurmës nga automjetet dhe gjeneratorët
- zhvillimi i sistemeve për monitorimin, hartimin e hartave për zonat e zhurmës
- zhvillimi i normave efikase dhe ekologjiksht normale

8.3 MENAXHIMI I UJIT

8.4 Furnizimi më ujë të pijshëm

Ndërmarrja e Ujësjiellësit, menaxhon me rrjetin e ujësjiellësit ofron shërbime për qytetin e Deçanit dhe 25 fshatra, me numër të konsumatorëve prej 5.360, koha e shërbimit – ofrimit të ujit të pijshëm është 24 orë, pa ndërprerje, me përjashtim të rasteve kur ka defekte apo probleme tjera (prishje për arsye të ndryshme). Burimet e marrjes së ujit janë burimet natyrore të cilat janë të kaptuara kurse për nga cilësia e ujit cilësohen jashtëzakonisht të pastërta. Uji i ofruar për zonën e shërbimit, të cilën e mbulon kjo ndërmarrje i plotëson standardet e ujit të pijshëm sipas analizave kimike dhe bakteriologjike që bëhen nga Instituti Kombëtar i Shëndetësisë së Kosovës dhe standardeve të Organizatës Botërore të Shëndetësisë (OBSh) si dhe rregulloreve dhe normave të IKSH. Metoda e pastrimit/ përpunimit të ujit është vetëm me sistemin e klorifikimit në stacionet e klorinimit.

8.5 Rrjeti i ujësjiellësit

Gjatësia e përgjithshme e rrjetit të sistemit për furnizimi me ujë të pijshëm 189 km. Materiali i ndërtimit: pjesa dërmuese është nga materiali polietilen kurse pjesa tjetër PVC dhe asbest- tipi C dhe B të cilët medoemos duhet të ndërrohen. Numri i rezervuarve 8 prej tyre 5 janë të ndërtuara nga betoni kurse 3 nga llamarina. Burimet ekzistuese të furnizimit- burim natyror.

8.6 Rrjeti i kanalizimit atmosferik-gjendja ekzistuese

Infrastruktura e rrjetit të kanalizimit atmosferik është i shtrirë vetëm në qytetin e Deçanit i cili është projektuar dhe ndërtuar gjatë vitit 2007-2008, i cila ka përfshirë fillimisht pjesën urbane të qytetit. Materiali i ndërtimit është i llojit PVC $\varphi=200-1000$. Ky rrjet i kanalizimit mbulon vetëm qytetin, ndërsa në fshatra ku rrjeti rrugorë është i asfaltuar nuk është i instaluar.

8.7 Trajtimi i ujërave të ndotura – Gjendja ekzistuese

Trajtimi i ujërave të ndotura është çështja më problematike në komunën e Deçanit, deri me tani nuk ka qenë e mbuluar me rrjet përkatës. Siç u potencua më lartë këtë vit është mbuluar një pjesë e vendbanimeve me këtë rrjet por jashtë rrjetit kanë mbetur edhe 31 fshatra. Në disa prej tyre kanë ndërtuar rrjetet e veta lokale por pjesa dërmuese përdor sistemi i gropave septike.

Kanalizimi për ujërat e ndotura, i cili është në ndërtim e sipër dhe në të janë lidhur krahas qytetit të Deçanit edhe këto fshatra: Beleg, Cararbreg i Epërm, Carrabreg i Ultë, Llukë e Epërm, Llukë e Ultë dhe Lumbardh. Disa nga fshatrat kanë të ndërtuar me mjete vetanake kanalizimin për ujëra të ndotura, Strellci Ultë-Lagja Jusaj, Isniq- Lagja Tishukaj, Rastovicë, Gramaqel, Dranoc dhe Hulaj. Pjesa e tjetër e popullsisë afërsisht 60% nuk kanë të zgjidhur problemin e ujërave të ndotura.

Këto ujëra derdhen në sipërfaqe të hapur në lumej, përroje dhe kanale të ujitjes. Disa nga familjet kanë të ndërtuar edhe gropat septike, të cilat nuk janë të ndërtuar sipas kriterëve të ndërtimit dhe ato ma shumë janë gropa grumbulluese. Mirëpo vlerësohet se ato fshatrat që furnizohen me ujë të pijes nga pusët (bunaret), kanë ujë të cilësisë jo të mirë, e derdhja e ujërave të ndotura në sipërfaqe të hapur po ashtu, ato ndikojnë në ndotjen edhe të ujërave nëntokësore.

8.8 Ujërat sipërfaqësore dhe nëntokësore

Deçani me rrethinë është i pasur me rrjedhat e ujërave sipërfaqësore dhe atyre nëntokësore. Të gjithë lumenjtë dhe përroskat në territorin e komunës së Deçanit rrjedhin në drejtim të Drinit të Bardhë. Këta lumenjtë burim të furnizimit me ujë i kanë nga burimet të shumta dhe reshjet atmosferike. Këto ujëra gjatë gjithë rrjedhjes së tyre kalojnë nëpër një konfiguracion të thyeshëm të terrenit.

Lumbardhi i Deçanit me gjatësi 40,5 km me sipërfaqe të pellgut të saj 243 km². Nën erozion gjenden rreth 53 % e sipërfaqes së pellgut, kurse prodhimi vjetor i aluvionit është 220.700 m³ ose 900 m³/km. Shkëmbinjtë anësor, që ngritën vertikalisht mbi shtratin e tij, ka shumë burime të forta, ujërat e të cilave përdoren për ujitje. Këto burime furnizohen nga shtresat nëntokësore ranore që marrin atë sasi të ujit që humbet nga lumi ose prej reshurave. Shtresat e borës janë burim kryesor i ujit në këto anë.

Lumenjtë të komunës së Deçanit, rrjedhin nga lartësia e bjeshkëve, janë të rrëmbyeshëm dhe kalojnë nëpër grykat e ngushta, të thella me brigje të rrëpishme që shpesh kanë formën e kanjoneve si Gryka e Deçanit dhe Gryka e Lloqanit. Ky konfiguracion i terenit, që ofron kushte të volitshme për ndërtimin e hidrocentraleve. Kozhnjeri degë e djathtë e Lumbardhit është ndërtuar Hidrocentrali *Kozhnjeri* me kapacitet për prodhim të rrymës elektrike afërsisht 8 MG/h. Është paraparë ndërtimi tri hidrocentraleve të ri përgjatë Lumbardhit të Deçanit me

kapacitet të prodhimit të rrymës afërsish 23 MG/h .

Lumbardhi i Deçanit është lumë shumë i rëndësishëm për nga ujëshmëria për Drinin e Bardhë, karakterizohet me natyrë të pasur me lloje të shumta të florës dhe faunës, që janë karakteristike për Grykën e Deçanit. Kjo pjesë karakterizohet me pamje të shumta natyrore me shkëmbinj të mëdhenj që ofron kushte për zhvillimin e turizmit. Gjithashtu ofron mundësi të shumta për hulumtimin e terrenit, gjithashtu me numër të shpellave të pa hulumtuar deri më tani, vende me vlera të trashëgimisë natyrore dhe kulturore që shprehin autoktoninë e deçanasve. Përgjatë rrjedhës së Lumëbardhit mund të zhvillohen aktivitetet të shumta rekreative dhe turistike si kanu, kajak, peshkim, gjithashtu mund të ndërtohen objekte hoteliere duke ju përmbajtur kritereve ndërtimore për ruajtjen e mjedisit.

Shtrati i Lumëbardhit duhet të rregullohet dhe të ndërtohet shëtitorja përgjatë brigjeve të tij, duhet të përgatiten/hartohen projekte nga komuna. Gjate tërë vitit Lumëbardhi i Deçanit dhe Lumëbardhi Lloqanit kane sasi të mjaftueshme të ujit përveç periudhën e verës sasia e ujërave në pjesën e poshtme të rrjedhës së këtyre lumenjve zvogëlohet në mënyrë drastike. Problemë është hedhja e mbeturinave degradimi nga shfrytëzimi i shtratit të lumit për rrëzë dhe zhavorr. Duhet të hartohen strategji që të pengohet/ndalohet eksploatimi i inerteve, hedhja e mbeturinave komunale (amvisërisë), dëmtimi i brezit mbrojtës si dhe ndërtimi kanaleve primare, sekondare, terciare.

Në mënyrë që të zgjidhet problemi i furnizimit me ujë rekomandohen:

- Përmirësimi i sistemit ekzistues të furnizimit me ujë
- Ndalimi i keqpërdorimeve dhe detyrimi për përdorimin racional të ujit të pijshëm
- Kontrolli i cilësisë së ujit të pijshëm edhe nga puset private
- Hulumtimi i mundësive për burime të reja ujore
- Kërkime për burime të ujit në fshatrat tjera ku nuk ka mundësi të mbulohen nga sistemi tanishëm i ujësjellësit
- Ndërtimi i rrjetit të furnizimit me ujë të pijshëm në 10-të fshatra

9 MENAXHIMI I MBETURINAVE

9.1 Mbeturinat urbane

Në disa pjesë të qytetit dhe vendbanime rurale, të cilat nuk janë të mbuluara me shërbimin e organizuar të grumbullimit dhe të transportit të mbeturinave deri në deponin rajonale, mbeturinat hudhen në hapësira publike, (hapësirave të pashfrytëzuara), përgjatë brigjeve të lumenjëve, rrugëve lokale dhe rajonale, si pasojë e këtij veprimi vjen deri te krijimi i deponive ilegale me efekte negative për mjedisin. Gjithashtu në vendbanimet rurale të komunës ekzistojnë shumë deponi të egra, shpesh herë nga 2-3 sosh në çdo vendbanim. Duke shkaktuar degradim të pjesëve të gjelbërua, me pasoja të shumta për shëndetin e qytetarëve duke sjellë pengesa në lëvizje të lirë të tyre po ashtu edhe automjeteve. Nga hedhja e mbeturinave janë të dëmtuar sipërfaqe bujqësore afërsisht 10.20 ha. Nga 78 deponit ilegale të identifikuar janë mbyllur 16 prej tyre. Aksioni për mbylljen e deponimeve ilegale nuk është realizuar plotësisht për arsye të mjeteve financiare.

Qyteti ynë disponon një lokacion për tregun e gjelbër, i cili nuk i plotëson as kushtet minimale, gjithashtu disponojmë edhe më një lokacion për tregun e kafshëve, i cili është në periferi të qytetit, që mirëmbahet dhe menaxhohet nga pronari i pronës që ka lëshuar për treg të

kafshëve.

Në bashkëpunim me komunën dhe USAID-in, është realizuar projekti për furnizim me kontinjerë 2500 ekonomi familjare, është realizuar faza e parë e projektit për pajisje me kontinjerë ekonomitë familjare në Deçan, Carrabregu i Epërm, Carrabregu i Ultë, Llukë të Epërm, Llukë e Ultë dhe Prejlep.

9.2 Mbeturinat speciale

Në Komunë tonë problem i theksuar janë mbeturinat medicinale, medikamenteve të skaduara dhe eshtrat e kafshëve. Në gjitha qendrat e mjekësive familjare nuk kane incenerator ndërsa në disa qendra të mjekësive familjare mungojnë mjete për selektim mbeturinave të përgjithshme nga ato medicinale.

Po ashtu mungon sistemi i organizuar i mbledhjes së vajrave të përdorura, baterive dhe akumulatorëve, gomave të automjeteve, automjete e papërdorshme, mbeturinave bujqësore (bimore dhe shtazore), thertoret (eshtrat e kafshëve, gjaku) etj.

Rekomandime

- Kompletimi i normave ligjore për menaxhimin e mbeturinave bazuar në direktivat BE-së
- Implimentim të infrastrukturës për menaxhim të mbeturinave
- Zvogëlimi gradual i sasisë së mbeturinave në burim para deponimit, më anë të riciklimit apo selektimit të tyre.
- Hartimi i projektit për ndërtimin e objektit për djegjen e mbeturinave medicinale ashtuquajtur “Insinator” apo asgjësimi i mbetjeve mjekësore me sterilizatorë me metodën e sterilizimit.

9.3 Gjelbërimi

Kompania „Higjena,, me kontratë bënë mirëmbajtjen e parkut të qytetit (ujitjen, kositjen, e barit si dhe prashitjen e luleve). Gjithashtu bënë mirëmbajtjen hapësirës publike me sipërfaqe prej 30.000 m². Ajo bënë edhe fshirjen e këtyre rrugëve: “Luan Haradinaj”, Sheshi “Mentor Tolaj”, “Dëshmorët e Kombit“, dhe “Sali Çeku”, që bëhet çdo ditë përjashtimisht ditëve të pushimit.. Në kontratë duhet të përfshihet edhe larja e rrugëve, ujitja e hapësirave te gjelbëruara në Sheshin “Mentor Tolaj”, dhe afërsi të lapidarëve. Këto hapësira gjatë verës duhet të ujiten dhe të mbikëqyren në mënyrë më të shpeshtë nga kompania kontraktuese.

Shëtitorja që gjendet në rrugën „Skënderbeu“, gjatë mbrëmjeve verore është mjaft mirë frekuentuar nga qytetarët.

Tabela : Destinimi i sipërfaqeve në komunën e Deçan në ____ ha është .

Nr.	Destinimi	Sipërfaqja në ha
1	Banuese	259
2	Komerciale	15.40
3	Rrugët	172.30
4	Shkollat	20.0
5	Rekreative	10
6	Industriale	35
7	E Degraduar	5
8	Të ndryshme	5
9	E Gjelbër	2.5

Rekomandime

- Parku i qytetit me sipërfaqe prej 2500 m², është i pajisur me ulëse dhe shporta për hedhurina. Duhet të hartohet projekt për gjelbërim (mbjellja të drunjëve decorative dhe luleve të ndryshme) po ashtu të bëhet mirëmbajtja e rregullt e parkut.
- Sipërfaqet para ndërtesave, oazat në qendër të qytetit, pjesët anësore të rrugëve, nevojitet gjelbërim i tyre me drunjë decorative, lule të ndryshme si dhe mirëmbajtja e tyre.
- Hartimi i projektit për rregullimin e shtratit të Lumëbardhit të Deçan.
- **Hapësirë për lojërë për fëmijë**- nuk gjenden në asnjë pjesë të qytetit. Brigjet e lumenjve janë vende të preferuara edhe pse joformale për lojërë. Hapësira të tilla duhet të planifikohen dhe të ndërtohen në tërë qytetin.

10. PLANIFIKIMI HAPSINOR KOMUNAL

Plani Hapësinor si dokument kryesor i planifikimit në nivelin qendror ka përcaktuar strategjinë e zhvillimit hapësinor deri në vitin 2015. Struktura hapësinore territorit të Kosovës shkoqitet në zona, të cilat zhvillimin e vet bazojnë në veçanti të përbashkëta gjeografike, ekonomike dhe sociale. Ndër zonat e propozuara që përfshijnë komunën tonë janë:urat e Kosovës (hapësira e verdhë)-veprimtari shërbyese tregtare, agro-industriale, industrie lehte dhe turizëm. Deçani si qytet më pozitën e vet mjaft karakteristike, me Planifikimin Zhvillimor Urban dhe Komunal ka identifikuar hapësirat, resurset vlerat natyrore dhe kulturore që i ka sistemuar për të krijuar një avantazh në progresin jetësor të kësaj hapësire. Metodologjia e aplikuar në hartimin Planin Zhvillimor Komunal dhe Urban bazohet në normat ligjore të Kosovës, përvojat aplikative të zhvilluara në Kosovë, nga asociacionet e pranuar ndërkombëtarisht si dhe projektet e dokumenteve tjera të organizuara dhe zhvilluara në shkallë të vendit apo atë Komunale.

11. RESURSET NATYRORE DHE BIODIVERSITETI

Pozita gjeografike, faktori gjeologjik, pedologjik, hidrologjik, relievi dhe klima kanë ndikuar, që ky territor të ketë një diversitet të pasur biologjik më bimë barishtore shumëvjeçare (hemikriptofita), rreth 70% dhe Bimë drurore dhe shkurret fanerofita rreth 7%. Biodiversiteti përfshin shumëllojshmërinë brenda dhe midis llojeve si dhe shumëllojshmërinë ekosistemeve.

Sipas hulumtimeve të bëra janë përshkruar 795 lloje të bimëve të ndryshme, endemike subendemike që u përkasin elementeve endemike të ndryshme gjithashtu edhe një numër i madh i llojeve relikte. Po ashtu ky rajon është i pasur edhe me lloje të shumta të bimëve mjekuese (boronica, linsuri, kamomili dhe çajrave të tjera natyrore) etj. Këto rrethana kanë krijuar kushte të favorshme për ekzistencën dhe ruajtjen e një numri të konsiderueshëm të tyre. Në këtë drejtim ka ndikuar edhe faktori njeri me veprimet e veta me dashje apo pa dashje duke shkatërruar sipërfaqe të mëdha të fitocenezave pyjore përmes prerjes pa kriter, kullosave dhe djegieve aksidentale apo të qëllimshme. Shpyllëzimet masive, prerjet e pyjeve, zjarret, gjuetia e pakontrolluar janë disa faktor që rrezikojnë biodiversitetin. Nga të gjitha këto vjen deri të humbja e sipërfaqeve pyjore zvogëlimi i fondit të faunës, që ka përfshirë ekosistemin natyror është ndër problemet më kryesore për ruajtjen e mjedisit–natyrës në komunën tonë. Reduktimi sipërfaqeve pyjore dhe degradimi i tyre është si pasojë e shfrytëzimit pa kriter i resurseve natyrore në komunën tonë. Si pasojë e këtyre veprimeve vije deri të zvogëlimi dhe zhdukja e shumë llojeve të veçanta bimore dhe shtazore. Fauna e bjeshkëve të Deçanit është e shumëllojshme më shumë lloje që janë karakteristike të kësaj zone siç janë: rrëqebulli, ariu i murrëm(urgus actros), dhia egër(rupicapra rupicapra), ketri (scirflus vulgaris), derri i egër (sus strofa), ujku (canis lupus), macja e egër (fellis silverscis), kaprolli (capreolus), lepuri (lepus europaeus), etj., si dhe lloje të shpezëve si: shqiponja e maleve, pulegra e madhe etj.

Për këto lloje të faunës shqetësuese është gjuetia e ushtruar gjatë periudhës së riprodhimit ndërsa për llojet bimore grumbullimi i tyre gjatë fazës së lulëzimit si dhe mbledhja e rizomave, zhardhokëve dhe organeve tjera riproduktive të këtyre bimëve. Për tejkalimin e kësaj gjendje nevojitet hartimi i strategjive të ndryshme për ruajtjen e biodiversitetit, implementimi i ligjeve ekzistuese në teren duke përfshirë edhe fushatat për ndërgjegjësimin e banorëve për ruajtjen dhe mbrojtjen e natyrës. Masivi i bjeshkëve që i takojnë këtij rajoni ofrojnë kushte të favorshme për zhvillimin e turizmit gjatë sezonit dimëror dhe veror, gjuetisë dhe peshkimit. Zhvillimi i gjuetisë dhe peshkimit mund të bëhet pikërisht në ato zona ku fondi i faunës është i pasur më llojet shumta të kafshëve të egra.

Rajonet më potenciale që ofrojnë për zhvillimin e gjuetisë janë: Kozhnjerri, Bjeshka e Baballoqit, Bjeshka e Strellcit, Bjeshka e Prejlepit, Maja e Ropsit ndërsa peshkimi mund të zhvillohet përgjatë shtratit të Lumbardhit të Deçanit dhe Lumëbardhit të Lloqanit. Si rrjedhojë e ndotjes së madhe të ujërave të lumenjëve fauna dhe flora e tyre është e rrezikuar mjaft.

Masivi i bjeshkëve të Komunës së Deçanit paraqet një resurs më të pasur më florë dhe

faunë që ka rëndësi të madhe për zhvillimin e gjitha formave të turizmit.

Identifikimi i problemeve

1. Ujërat

Problemi	Shkaku (Listë shkaqesh që sjellin problemin, që mund të jenë, fizik dhe njerëzore)	Shkalla e ndikimit	Ndikimi (Paraqet ndikim negativ në mjedis, shëndet, mirëqenje etj.	Prioriteti (I matur me shkallen: *Pak i rëndësishëm **Mesatarisht i rëndësishëm ***Shumë i rëndësishëm .
Lumenjtë Ndotja e vazhdueshme nga derdhjet e ujërave të zeza dhe mbeturinat Vërshimet, si pasojë ngushtimet të shtratit të lumit dhe hüdhes së mbeturinave	-Derdhja e ujërave të zeza të pa trajtuara -Hedhja e mbeturinave të ngurta -Devijimi i shtratit të lumit -kanale të ujitjes primitive	E lartë	- Rritja e nivelit të ndotjes në lumenj -zvogëlimi i elementeve kimik të domosdoshëm për zhvillimin e florës dhe faunës në ujë -Përmbytja e tokave bujqësore nga ngushtimi i shtretërve të lumenjëve dhe kanaleve të ujitjes -Ujë i papastër	***
Lumëbardhi i Deçanit Degradimi i rrjedhës së lumit dhe ulja e nivelit të ujit Derdhja e ujërave të zeza të pa trajtuara	-Hüdha e mbetjeve urbane në lum dhe në kanale të ujitjes -eksploatimi i rrësës dhe i zhavorrit	E lartë	- vërshime të tokave bujqësore në stinët e shirave sezonale -dëmtim i kulturave bujqësore -Ndikim në cilësinë e jetës -Ndotja e lartë e ambientit	***
Sistemi i ujitjes Dëmtimi i kanaleve të ujitjes	-Mos funksionimi i mirëfillt i sistemit të ujitjes	E mesme	-Zvogëlimi i sipërfaqeve të ujitura -Humbja e ujit për ujitje	**

Rrjeti i kanaleve të ujitjes Mosmirëmbajtja e kanaleve të ujitjes Sistemi i vjetëruar i kanaleve	-Humbje e ujit -Mungesë investimesh -Mungesa e pendave për kanale të ujitjes	E lartë	-Ulja e rendimenteve në bujqësi -Rënje e cilësisë së prodhimeve bujqësore -Zvogëlim i të ardhurave	***
Ujërat nëntokësore Ndotja e ujërave nëntokësore nga ujrat e zeza	-mungesa e kanalizimit për ujërat e ndotura -mbeturinat organike -gropat grumbulluese ,stallat e kafshëve	E mesme	-Zvogëlim i sasisë së rezervave të ujërave nëntokësore -Ndikim negativ në ambient	**
Burimet e ujërave Mosmirëmbajtja e hapsirave përreth burimeve	-Mungesa e infrastrukturës	E mesme	-Ambient i papastër - Ndikim në cilësinë e jetës	**
Burimet e ujërave termo-minerale (uji mineral) Mungesë e investimeve	-Promovimi i dobët -Mungesa e iniciativave për investime ,	E mesme	-Shfrytëzim i pamjaftueshëm i potencialeve -Ambient i papastër -Ulja e numrit të turistëve	**

2. Toka

Problemi	Shkaku	Shalla e ndikimit	Ndikimi	Prioriteti
2.1 Zvogëlimi i sipërfaqes së tokës bujqësore	-Lëvizje demografike e pakontrolluar -Ndërtimet në toka bujqësore	E mesme	Ndërrimi destinacionit të tokës bujqësore,në ndërtimore -Ulja e nivelit të zhvillimit bujqësisë -Ulja e rendimenteve të prodhimit	**
Përmbytjet e tokës bujqësore	-Mospastrimi i shtretërve të lumenjëve Mos mirëmbajtja e kanaleve të ujitjes dhe kanaleve kulluese	E mesme	-Humbja e siperfaqës së tokës punuese -Ndryshimi i përdorimit të tokës	**

Ulja e nivelit të punësimit në bujqësi	-Emigracioni fshat qytet -Mungesë subvencionesh -Mungesë e tregut të shitjes	E mesme	-Të ardhura të ulëta -Zvogëlon cilësinë e tokës dhe ndikon negativisht në zhvillimin e qëndrueshëm	**
Tokat pyjore Problemi i pakësimit të sipërfaqeve të gjelbëruara	-Prerja pa kriter i pyjeve -Kullosja e tepërt	E ulët	-Ndikimi në pejsazhe -Ndikim në cilësinë e tokës humusore	**
Degradimi i sipërfaqeve të gjelbëruara	-hudhja e mbeturinave -mosmirëbatja e tyre	E lartë	- Ndikimi në pejsazhe - degradim hapësirës publike	***
Tokat erozive Bimësi e pakët ,ndikim në erozion	-Prerja ilegale të pyjeve -Mungesa e pendave mbrojtëse -hedhja e mbeturinave në vendet e pacaktuara	E mesme	-Përmbytja e vendbanimeve në kohë reshjesh -uleja e rendimenteve të kulturave në bujqësi	**
Tokat ndërtimore Shfrytëzim joracional i tokës ndërtimore	-Mos zbatimi i ligjeve	E lartë	-Pengon mundësinë e zhvillimit të prioritetëve -Parregullsi urbanistike -zvogëlon cilësinë e mjedisit - ndotjen e ajrit	**
Trafikut Mungesa e vendparkingjeve	- numri i automjeteve në rritje	E mesme	-Rritja e nivelit të ndotjes në ajër -Rritje e zhurmave në mjedis -Dëmtimi i trotuareve	**
Mungesa e parqeve dhe lulishteve	-Mosinteresimi për investime në këtë drejtim	E mesme	-Mungesë e mjediseve çlodhëse -Ajër dhe ambient i papastër -zvogëlon vlerat turistike të qytetit	***

3. Ajri

Problemi	Shkaku	Shkalla e ndikimit	Ndikimi	Prioriteti
Ndotja e ajrit nga emetimet e gazrave të dëmshme	-Numri i madh i autimjeteve pa filter -Gjenaratorët, si pasojë e mungesës së rrymës -Djegja e mbeturinave Dekompozimi i mbeturinave(deponitë ilegale) dhe ujërat e zeza	E lartë	-Ndikimi në shëndetin e popullsisë -Mundësia e infeksioneve të ndryshme -Ajër i papastër	***
Ndotja e ajrit nga pluhuri	-Strukturë jocilësore e rrugëve -Mospastrimi i duhur i rrugëve	E mesme	-Ndikimi në shëndetin e popullsisë -Ndotje e ambientit	***

4. Biodiversiteti

Problemi	Shkaku	Shkalla e ndikimit	Ndikimi	Prioriteti
Biodiversiteti Mungesa e një strategjie për ruajtjen e florës dhe faunës Mungesa e një studimi për llojet e rrezikuara të specieve të veganta	-Mungesa e një strategjie për ruajtjen e biodiversitetit -Mungesa e investimeve në këtë lëmi	E lartë	-Dëmtimi i florës dhe faunës -Zhdukja e specieve të rralla florës dhe faunës -Varfërimi dhe dëmtimi i habitateve	***

Zvogëlimi i sipërfaqeve të gjelberuara(pyje,livadhe)	-Prerjet ilegale te pyjeve(ne menyre jo racionale) -Erozioni si pasojë e mosmirëmbajtes së shtretërve të lumjeve	E mesme	-Ndikim negativ në mjedis -pakësim i llojeve të veqanta të florës dhe faunës	**
Pakësim llojeve veqanta te kafshëve të egra	-Zvogëlimi i sipërfaqes pyjore -Gjuetia e paligjshme gjatë kohës së shumimit	E lartë	-Prishja e ekosistemit(ekulibrit ekologjik) -Ndikon negativisht në zhvillimin të faunës,gjuetisë sportive dhe turistike	**
Zvogëlimi i llojeve të faunës në lumenjë	-Ndotja e lumenjëve nga derdhjet e ujërave të zeza -Gjuetia e peshkut në kohën e shumimit me mjete të ndaluara (gjenerator)	E Lartë	-Pakësim i faunës së ujerave dhe zvogëlon cilësinë mjedisore dhe ekonomik	****
Zonat e mbrojtura Mungese për zbatimin e mekanizmit ligjor për mbrojtje të natyrës	-Mos interesim i organeve kompetente -Rrezikimi nga dëmtimet e llojeve florës dhe faunës	E mesme	-Ndikim negativ në mjedis -Humbje e vlerave ekologjike -Dëmtimi i florës dhe faunës	****
Ekosistemet specifike Dëmtimi i bigjeve të lumenjëve	- eksploatimi I rërës në mënyrë të pa kontrolluar -Mosmarrja e masave për sanimin e terenit të dëmtuar	E mesme	-Nryshim i rrjedhes së lumit e si pasojë erozioni te brigjeve -Degradim I mjedisit	**

5. Mjedi social dhe ekonomik

Problemi	Shkaku	Shkalla e ndikimit	Ndikimi	Prioriteti
Arsimi Mungesë e një strukture të plotë edukimi mjedisor në shkolla dhe në komunitet	-Mungesë investimesh -Koordinim jo i mirë në mes institucioneve relevante	E lartë	-Ndikim negativ në menaxhimin e natyrës -Zvogëlon cilësinë qytetare të rajonit -Ndikon në rritjen e brezit të ri (ambientalist)	****

Bujqësia Zvogëlim i sipërfaqës së tokës	-Copëzimi i tokave(fragmentimi i tokës bujqësore) -Lëvizja demografike e pa kontrolluar -Kthimi i tokës në livadhe dhe tokë ndërtimore	E lartë	-Ndikim në uljen ekonomike -Mosinteresim për tokën dhe kultivimin e qëndrueshëm bujqësor	**
Ulje e nivelit të punësimit në bujqësi	-Nivel i ulët i prodhimit -Mungesë subvencionesh -Mungesë e tregut të shitjes	E lartë	-Të ardhura të pakta ekonomike -Nxitje e emigracioit	**
Struktura e mbjelljeve jo e drejt	-Nuk ka prioritete për kultura bujqësore	E mesme	-Zvogëlon cilësinë e tokës -Ndikim negative në zhvillimin e qëndrueshëm	**
Blegtoria	-Mungesë investimesh në përmirësimin racor -Mos subvencionimi	E lartë	-Rënie e të ardhurave ekonomike	**
Mungesa e përpunimit dhe tregtimit të produkteve blegtorale	-Mungesa e fondeve për teknologjinë e përpunimit	E mesme	-Rritje e ulët e kërërve të bagëtive në raport mundësitë ushqyese të kullotave	**

6. Turizmi

Problemi	Shkaku	Shkala e ndikimit	Ndikimi	Prioriteti
Mungesa e një politike për zhvillimin e turizmit	-Mungesë e planifikimit në këtë fushë	E lartë	-Shkallë e ulët e zhvillimit të turizmit -zvogëlon mundësinë e të ardhurave nga ky sektor	***
Mungesa e qendrave të informimit	Mungesë mjeteve finaciare për promovime	E lartë	-Zvogëlon e vlerave turistike - Zvogëlon e numrit të turistëve	***
Mungesa e një strategjie të zhvillimit afatgjatë shoq-ekonomik	-Mungesa e mjeteve për hartimin e një plani afatshkurtër	E mesme	-Formë e paorganizuar e turizmit	***

Mungesa e paketave turistike profesionale për tërheqjen e klientëve të huaj dhe vendes	-Mungesa e një promovimi profesional të produktit turistik e kulturor I gërshetuar me aktivitete argëtuese	E mesme	- Zvogëlon vlerat turistike	***
Pamundësia e vizitave të zonave atraktive turistike	-Mungesa e një rrjeti të mirëfillt të akseve rrugore	E Larte	-Mos promovimi i zonës, mos shenjëzim profesional për zonat turistike	***
Menaxhimi jo profesional i hoteleve	-Staf me një nivel të ulët profesional -Mungesa e promovimit të restoranteve tradicionale	E mesme	- Mos promovimi i zonës, mos shenjëzim profesional për zonat turistike	**
Lokacione arkeologjike dhe historike të pa hulumtuara dhe të pa mbrojtura	-Lënje pas dore -Mos interesim i institucioneve relevante nga niveli qendror dhe lokal	E Lartë	-Degradim i vlerave turistike të rajonit dhe arkeologjike	**
Mungesa e një kuadri promovues dhe menagjues për ofertën turistike të vendit	-Mungesa e trajnimeve për aftësimin e kuadrove për guidë turistike -Mungesa e materialeve promovuese turistike(tabela orientuese,broshura, harta turistike etj.)	E lartë	-Mos zhvillim i komunës -Zvogëlon vlerat turistike	***

Planifikimi i veprimeve

Veprimet:

Lista e veprimeve, që duhet të ndërmerren për zgjidhjen e problemeve

Prioriteti — i matur me shkallën:

* Pak i rëndësishëm

** Mesatarisht i rëndësishëm

*** Shume i rëndësishëm

Afati kohor — i matur me shkallën

Afat shkurtër, deri 5 vjet

Afat mesëm, deri 10 vjet

Afat gjatë, deri 15 vjet

Akterët përgjegjës dhe bashkëpunëtorët e mundshëm:

Mund të jenë institucionet që janë direkt përgjegjës për problemin si dhe akter të tjerë në rolin e bashkëpunuesit

Efekti:

Një përshkrim i efektit pozitiv që vjen nga zgjidhja e këtyre problemeve.

1. Uji

Problemi	Veprimet	Prioriteti Afati kohor	Akteret	Efekti
Lumenjtë (prockat, ujërat sipërfaqësore) Ndotja e ujit dhe	-Ndalimi i hedhjes së mbeturinave në lumenjë -Ngritja e gardheve antierozive në brigjet e	*** Afat shkurt	-Komuna -Ministritë përkatëse -Donatorët e mundshëm	-Ndërgjegjësimi të qytetarëve -Mbrojtja e tokave nga përmytjet -Uj i pastër për

degradimi i lumenjëve dhe prrockave nga komuniteti dhe faktorët natyror	zhveshura -Rregullimi i shtretërve të lumenjëve(Lumëbardhi të Deçanit dhe Lloqanit ,Prroinit të Behovcit)		-Komuniteti	ujitje
Lumëbardhi i Decanit Derdhja e ujërave të zeza ,të pa trajtuara Degradimi i rrjedhes së lumit (mbeturinat)	-Pastrimi dhe rregullimi i shtratit të Lumit	*** Afat shkurt	-Ministritë përkatëse -Donatorët -Komuna	-Zgjidhja e problemit të ujërave të përdorura -Mbrotja e florës dhe faunës së lumit -Ambient i pastër
Sistemi i ujitjes Dëmtimi i kanaleve të ujitjes	- Riparimi i kanaleve të ujitjes,	*** Afat mesëm	-Komuna -Ministritë përkatëse -“Hodrodri” -Donatorët	-Uj i pastër -Shtim i sipërfaqës së tokës në sistemin e ujitjes
Rrjeti i kanaleve të ujitjes Sistemi i vjetëruar i kanaleve të ujitjes Mungesa e pendave	-Betonimi i kanaleve të ujitjes -Mermetimi i atyre ekszistuese -Ndërtimi i pendave për ujitje(Gryken e Lloqanit)	*** Afat mesëm	-Ministritë përkatëse -Komuna -Donatorët e mundshëm	-Efikasitet më i lartë i përdorimit të ujit -Rritje e prodhimeve bujqësore -Rrit mirëqenjen e bujqëve
Ujërat nëntokësore Ndotja nga ujerat e zeza	-ndërtimi i kanalizimit për ujerat e zeza në pjesën rurale	*** Afat mesëm	- Ministritë përkatëse -Komuna -Donatorët e mundshëm	-Ambient i pastër Shëndeti më i mirë i popullatës
Burimet Infrastrukturë e dobët afër burimeve të ujit	-Rregullimi i ambientit për rreth burimeve -Vendosja shportave dhe ulëseve për vizitorë	*** Afat shkurt	-Komuna -Donatorët	-Ambient i pastër dhe atraktiv -Nxitje e turizmit
Burimet e ujërave minerale- mos shfrytëzimi i duhur i kapaciteteve	-Hartimi i një strategjije për mundësitë rritjes së kapaciteteve shfrytëzuese -Rragullimi i infrastrukturës për rreth	** Afat mesëm	Ministritë përkatëse Komuna Donatorët	-Nxitje e zhvillimit ekonomik të zonës - Ambient i pastër -Zhvillimi i turizmit shëndetësor

	burimeve -Hartimi i projekteve për shfrytëzim dhe promovimi ivlerave të këtyre burimeve			
--	---	--	--	--

2. Toka

Problemi	Veprimet	Prioriteti Afati kohor	Akterët	Efekti
Copëtimi i sipërfaqeve të tokave	-Të bëhet rigrupimi i sipërfaqeve të tokave(kamosacioni -Nxjerrja e rregulloreve për përdorimin e tokave bujqësore	*** Afati mesëm	Ministritë përkatëse Komuna Donatorët	-Rritje e sipërfaqve të tokës -Rritja e rendimenteve bujqësore -Rritje e mirëqenjes dhe përmirësimi i mjedisit
Përmbytjet e tokave bujqësore	-Rregullimi i shtretërve të lumenjëve -Hapja e kanaleve kulluese -Pastrimi i kanaleve ujëtare dhe betonimi i tyre	*** Afati shkurt	Komuna Ministritë Qytetarët	-Ruajtja e sipërfaqës bujqësore -Shtimi i rendimenteve -Ambienti i këndshëm
Ulja e nivelit të punësimit në bujqësi Mosinteresimi për punimin e tokës	-Stimulimi i fermerëve me kredita të volitshme -Organizimi i trajnimeve për menagjimin e pemishteve dhe	*** Afati mesëm	Ministritë Komuna Donatorët	-Hapja e vendeve të reja të punës -Zhvillimi ekonomik -Ngritja e nivelit të

	mbjelljen e perimkulturave të ndryshme -Shtimi i masave stimuluese-subvencioneve shtetërore për bujqësinë		OJQ-të	Njohuri të fermerëve përmes këshillave të inxhinjereve të bujqësisë -Aplikimi i teknologjive të reja në bujqësi
Tokat pyjore	-Ndalimi i shfrytëzimit pa kriter te kullosave -	** Afat gjatë	Komuna Ministritë përkatëse	-Përmirësohet gjendja e kullosave -Zvogëlohet rreziku nga erozioni
Tokat errozive Prerja ilegale e pyjeve Zhveshja e sipërfaqeve të tokave nga gurethyesit	-Pyllëzimi i sipërfaqeve të zhveshura -Parandalimi i shfrytëzimit joracional i resurseve natyrore -Ndërtimi i pendave	** Afat gjatë	Ministritë Komuna Donatorët	-Zvogëlim i rrezikut nga erozioni -Pengimin i prurjeve të ngurta nga përrrenjtë malor -Zvogëlon rrezikun nga permbytjet e tokave bujqesore po ashtu edhe ne pjesen urbane
Tokat ndërtimore	-Zbatimi i Ligjeve	**** Afat shkurt	Qeveria Komuna	-Ndaloni parregullsitë urbanistike -Rritë cilësinë e mjedisit,zvogëlon shtimin mbeturinave dhe ndotjen e ajrit
Shtimi i trafikut në qytet	-Hartimi i studimeve për rrjetin ekzistues rrugor	** Afat mesëm	Ministritë Komuna Donatorët	-Përmirësimi i qarkullimit të automjeteve dhe të këmbësorëve
Mungesa e gjelberimit ne afersi vendbanimeve kolektive, pergjate rrugeve , dhe shkollave	-mbjellja edrunjëve dekorativ pergjate rrugës dhe në parkun e qytetit -Ngritja e parqeve dhe lulishteve nëpër pjesën rurale -Të bëhet	**** Afat shkurt	Ministritë Komuna Donatorët	-Krijimi i mjedisve çlodhëse dhe argëtuese për komunitetin -Përmirësim i pejsazhit -

	rregullimi,përkatësisht gjelberimi,i ambienteve të shkollave			
Mungesa e gjelberimit në pjesën urbane (Qendra e qytetit)		*** Afat shkurt	Komuna Donatorët	Krijimi i mjediseve çlodhëse dhe argëtuese për komunitetin -Përmirësim i pejsazhit -

3. Ajri

Problemi	Veprimi	Priorite ti Afati kohor	Akterët	Efekti
Ndotja e ajrit nga emetimi i gazrave të demshëm për shëndetin	-Eliminimi i deponive të mbeturinave në vende urbane dhe rurale -Parandalimi i djegies së mbeturive dhe regjistrimi i automjeteve pa filter -Ndërtimi i një furre moderne për djegien e mbetjeve spitalore të rrezikshme (incenerator)	*** Afat shkurt	Ministritë Komuna Donatorët	-Zvogëlon rrezikun nga sëmundje të ndryshme të rugëve respiratore,bronkrite dhe astme-bronkiale dhe kardiake -Minimizim i ndotjes së ajrit,nga shpërbërja e mbetjeve organike në ajër dhe djegia e tyre
Ndotja e ajrit nga pluhurat	-Ngritja e cilësisë së pastrimit të qytetit,me mjete për larjen e rugëve -Sigurimi e aparatit monitorues për matjen e cilësisë së ajrit nga	*** Afat mesem	Ministritë Donatorët	-Përmirësim i situatës mjedisore -Njohja e saktë e situatës së ndotjes së ajrit,si dhe rritjes së mundësisë e ndërhyrjes në

	ndotësit e ndryshëm		Komuna	zbutjen ndotësve në zona të banuara të qytetit
--	---------------------	--	--------	--

4. Biodiversiteti

Problemi	Veprimet	Prioritet Afati kohor	Akterët	Efekti
Biodiversiteti Rrezikimi i florës dhe faunës e sidomos i specieve të rralla	-Të hartohet strategjia për ruajtjen e biodiversitetit -Te bëhet studimi për llojet e rrezikuara të speveve të veqanta dhe mbrojtja e tyre	*** Afat mesëm	Mnistritë Komuna Donatorë OJQ-të	-Mbrotja e spcieve të veqanta të bimëve dhe shtazëve - Ruajtja e ekosistemeve
Zvogëlimi i sipërfaqeve të gjelbëra	-Ndalimi i prerjes ilegale dhe ne menyre jo racioanle te pyjeve -Pyllëzimi i pejzazheve (Bjeshka Jodoves ,Bjeshka e Decanite,pergjate lumejve tj.)	*** Afat mesëm	Ministritë Komuna Agjensioni pyjor Donatorë	-Mbrotja e ambientit -Ruatja e pejsazheve -Ruatja e vlerës ekologjike
Problemi i pakësimit të gjitarëve	-Ndalimi i gjuetisë së paligjshme,si dhe gjuetisë në kohën e shumimit	*** Afat mesëm	Ministritë Komuna Shoqata e Gjuetarëve Agjensioni Pyjor	-Ruajtja dhe shtimi I vlerave të larmisë biologjike -Shtimi I shtazëve dhe shpendëve të rrezikuar nga zhdukja
Zvogëlimi faunes	-Ruatja dhe kultivimi i		Komuna	-Ruajta e specieve te

ujore	Troftës dhe specieve tjera të lumejve -Ndalimi I hudsones se mbeturinave te ndryshme	*** Afat gjatë	OJQ-të Shërbimi policor	veqanta -Rritje e turizmit lumor(gjueti sportive dhe turistke)
Zonat e mbrojtura Mungesa e implimentimit infrastruktures ligjore	-Futja e tërë sipërfaqës së Bjeshkëve te Nemura në kuadër të projektit për Shpalljen e” Bjeshkëve të Nemuna” Park Nacional -Senzibilizimi i komunitetit për njohjen e vlerave të zonave të mbrojtura dhe rëndësinë e tyre	*** Afat shkurt	Ministritë Komuna OJQ-të mjedisore Komuniteti	-Ruajtja e ekosistemeve -Ruajtja e florës dhe faunës -Ruajtja dhe kultivimi i pejsazhit
Ekosistemet specifike Dëmtimi i sipërfaqeve të gjelbërta nga gruthyesit	-Detyrimi i shfrytëzuesve të zhavorrit si dhe të gurëthyesve për sanimin e sipërfaqeve të dëmtuara (kthim në gjendjen paraprake)	*** Afet shkurt	-Komuna -Ministritë -OJQ-të mjedisore -Policia	-Ruajtja e pejsazhit të lumejve -Ruajtja e specieve të rralla -Zvogëlim i rrezikut nga erozioni

5. Mjedisi social dhe ekonomik

Problemi	Veprimet	Prioriteti Afati kohor	Akterët	Efekti
Arsimi Mungesa e një structure të plotë mjedisore në shkolla dhe në komunitet Mungesa e programeve mjedisore	-Publikim i materialeve të shkruara,botim i librave për edukimin mjedisor -	** Afat mesëm	Ministria e Arsimit Komuna	-Krijimi i kushteve për rritjen e brezave,me dije dhe kulturën e duhur për mbrojtjen dhe ruatjen mjedisit -Rritja e ndërgjegjes qytetare dhe krijimi i traditës mjedisore
Bujqësia Zvogëlimi i sipërfaqës së tokës	-Të bëhet rigrupimi i tokave(kamosacioni) -Të subvencionohen prodhuesit bujqësor -Hapja e sipërfaqeve të tokës të mbuluara me shkurre	*** Afat Mesëm	Ministria përkatse Komuna Donatorë	-Rritje e siperfaqës së tokës punuese -Zhvillim ekonomik -Rrit mirëqenjen e popullatës
Ulje e nivelit të	-Aplikimi i teknologjive		Qeveria	-Rrit mirëqenjen

punësimit në bujqësi	të reja në prodhimtarinë bujqësore -Ofrimi I infrastrukturës adekuate për eksportin e prodhimeve bujqësore -Ngritja e serave për prodhimin e perimeve	*** Afat shkurt	Komuna Donatorë Ferderët	-Rritje e kapaciteteve prodhuese -Prodhime të freskëta në cdo stinë -Zvogëlon importin e prodhimeve perimore
Struktura e mbjelljeve joadekuate	-Të rritet sipërfaqja e bimëve me varitete me prodhim të larta si dhe të përshtaten kushteve natyrore të vendit -Stimulimi i prodhuesëve përmes kredive të volitshme afat gjata	** Afat shkurt	Qeveria Komuna Donatorët Ferderët	-Nxiti zhvillimin e qëndrueshëm -Strukturë e mbjelljeve e planifikuar
Blegtoria	-Stimulim për shtimin e fondit ne blegtori -Përmirësim i racave të kafshëve me potencial të lartë prodhimi	** Afat shkurt	Ministria e Bujqësisë Komuna Donatorët	-Përmirësim i racave -Rritje e mirëqenjes -Shtim i prodhimit për treg
Mungesa e reparteve për përpunimin e prodhimeve blegtorale	-Përkraje e blegtorëve përmes kredive të volitshme dhe afat gjata	*** Afat shkurt	Qeveria Bankat Donatorët	-Rritje e të ardhurave -Shtim i fondit blegtoral -Aplikimi i teknologjive të reja prodhuese

6. Turizmi

Problemi	Veprimet	Prioriteti Afati kohor	Akterët	Efeki
Mungesa e donacioneve për zhvillimin e turizmit	-Iplimentimi i strategjisë për zhvillimin e turizmit	*** Afat shkurt	-Komuna -Ministria përkatëse -Donatorët -OJQ-të mjedisore	Zhvillimi i qëndrueshëm turistik
Mungese për Zhvillimin e	-Hapja e qendrës turistike	***	Komuna	-Zhvillimi i qëndrueshëm

politikave turistike	-Hartimi i një plani afatshkurtër për promovimin e llojeve të turizmit	Afat shkurt	Ministria Donatorët	turistik
Mungesa e paketave turistike profesionale për tërheqjen e turistëve	-Hartimi i një plani rregullues që përcakton kriteret mjedisore për zhvillimin e turizmit -	*** Afat mesëm	Ministritë Komuna Donatorët	-Mbrotja e ambientit -Zhvillim turistik i zonës -Shtim i vlerave turistike
Mungesa e studimeve të atraksioneve turistike malore	-Ndërtimi rrugës që lidhe Deçanin me Plavën (Malin e Zi) -Të bëhet evidentimi dhe hulumtimi i shpellave	*** Afat mesëm	Qeveria Komuna Donatorët Komuniteti OJQ-të mjedisore	-Zhvillim i qëndrueshëm -Mbrotja e resurseve atraktive natyrore -Ruajtja e natyrës
Menaxhimi joprofesional i hoteleve	-Trajnimi i stafit shërbyes të hoteleve përmes seminareve dhe punëtorive të ndryshme nga trajner profesional -përkrahja dhe promovimi i turizmit rural-zakoneve dhe ushqimeve tradicionale	*** Afat shkurt	Komuna Ministria Donatorët Biznesi privat	-Rritja e fluksit të turistëve vendas dhe të huaj -Promivimi vlerave tradicionale te vendit
Trashëgimia kulturore dhe arkeologjike e pa hulumtuar	-Të bëhet hulumtimi dhe konzervimi i trashëgimisë së pasur arkeologjike të lokalitetit -Të bëhet hulumtimi,evidentimi dhe ruajtja e trashëgimisë së pasur kulturore , përmes botimeve të te ndryshme (broshurave,guidave turistike etj)	*** Afat mesëm	Ministria Komuna Donatorët OJQ-të	-Ruajtja e kësaj trashëgimie të pasur Nga degradimi i mëtejshëm -Rritje e vlerave turistike në vend -Promovimi i zonës -Zhvillim ekonomik
Mungesa e materialeve promovues dhe menagjuese të ofertës turistike	-hapja e web faqes elektronike për promovimin vlerave turistike në kuadër të administratës komunale -Të hartohet Guida	*** Afat shkurt	Komuna Monistria Donatorë	-Zhvillim i turizmit -Ngritja e vlerave turistike të komunës

	turistike për nevojat e promovimit turistik të zonës -Të bëhet botimi i katalogjeve, fletushkave , palosjeve dhe hartave turistike			-Zhvillim i qëndrueshëm
--	---	--	--	-------------------------

Plani i veprimit për implementim

1. Trajtimi ujërave dhe mbrojtja e lumenjve

Aktiviteti (Projektet)	Prioriteti Afati kohor	Organet përgjegjëse	Kostoja e përafërt në Euro	Efekti
Zbatim i ligjislacionit për mbrojtje të ujërave	*** Afat shkurt	Komuna Ministria Donatorë	20000€	Ulja e ndotjes nga ujrat e zeza
Botimi i broshurave ,palosjeve për trajtimin e ujerave dhe mbrotjen e lumenjëve	*** Afat shkurt	Komuna Ministria Donatorë	5000	Njoftimi I popullsisë me gjendjen e ujërave dhe menagjimin e tyre
3.Hartimi i projektit për pastrim dhe rregullim të shtratit të Lumëbardhit të Deçanit	*** Afat shkurt	Komuna Ministria Donatorë	15000	Zgjidhja e problemit të ujërave të ndotura
Pastrimi dhe rregullimi I	***	Qeveria	25000	Zgjidhja e problemit

Shtratit të Lumëbardhit të Deçanit	Afat shkurt	Donatorë Komuna		të ujërave të ndotura Mbrojtja e florës dhe faunës Prodhimet bujqësorë cilësore
Hartimi I projektit për pastrim dhe rregullim të shtratit të Lumëbardhit të Lloqanit	**** Afat shkurt	Komuna Ministria Donatorë	15000	Zgjidhja e problemit të ujërave të ndotura
Pastrimi dhe rregullimi shtratit të Lumëbardhit të Lloqanit	**** Afat shkurt	Donatorë Komuna Ministria	25000	Ambient i pastër Rritje e ndërgjegjës qytetarë për krijimin e traditave për mbrojtje në mjedisit Shtim i sipërfaqës së tokës në sistemin e ujitjes
Rregullimi i shtratit të prronit të Behovcit	**** Afat shkurt	Komuna Donatorë Ministria	5000	Mbrojtja e tokave nga përmytjet Ujë i pastër
Riparimi i kanaleve të ujitjes në lagjen Nagip Cacaj –Deçan	**** Afat shkurt	Ministria Komuna Donatorë KRU “Drini i Bardhë”	25000	Rritje e kapacitetit të ujit për ujitje Ujë i pastër Ambient i pastër
Ndërtimi i pendës në Grykën e Lloqanit	*** Afat shkurt	Komuna Donatoret KRU Drini i Bardhë	20000	Ujitje e tokave Zhvillim i bujqësisë Shtim i sipërfaqeve në sistemin e ujitjes

		Ministria		
Hartimi i projektit për rregullimine infrastrukturës dhe shfrytëzimin e burimeve të ujërave –minerale (Gushavci)	** Afat mesëm	Komuna Ministria Donatorë	50000	Zhvillim ekonomik Nxitje e turizmit shëndetësor

2. Ndërtimi i kanalizimeve për ujërat e zeza dhe kolektorëve

Aktiviteti	Prioriteti Afati kohor	Organet përgjegjëse	Kostoja në Euro	Efekti
Hartimi i projektit për ndërtimin e kanalizimit për lokalitet rurale	*** Afat mesëm	Ministria Donatorë Komuna	5000	-Mbrotja e ambientit -Përmirësim i cilësisë së ujit të pijshëm - Përmirësim i kushteve sanitare të zonave rurale
Ndërtimi i kanalizimit për fshatrat: Dranoc, Voksh, Pobergjë dhe Lloqan	** Afat mesëm	Ministria Donatorë Komuna	150000	-Ujë i pastër -Përmirësim i kushteve sanitare të zonave rurale
Ndërtimi i kanalizimit për fshatrat: Lëbush, Strelc I Eperm, Strelc I Ultë, Isniq, Dubovik,	** Afat	Ministria Komuna	100000	-Ujë i pastër -Ambient i

Prapaqan,Papiq	mesëm	Donatorë		shëndoshë
Ndërtimi i kanalizimit për fshatrat:Prejlep, Rastovicë,Prokolluk,Irznig, Ratishë,Glllogjan,Shaptej	** Afat mesëm	Ministria Donatorë Komuna	50000	-Ambient i pastër
Ndërtimi i kanalizimit për fshatrat:Dubrave,Gramaçel,Baballoç,			30000	Ambient i pastër
Ndërtimi i Impiantit kryesor për trajtimin e ujërave të zeza për komunën e Deçanit	** Afat mesëm	Ministria Donatorë Komuna	100000	Zvogëlim i rrezikut nga sëmundjet -Mbrotja e ekosistemeve të lumenjëve nga ndotja

2. Menaxhimi i mbeturinave

Aktiviteti	Prioriteti Afati kohor	Organizata përgjegjëse	Kostoja e përafërt	Efekti
Ngritja e kapaciteteve për menaxhimin e mbeturinave (stafin që menaxhon mbeturinat)	*** Afat shkurt	Ministria Donatorë Komuna	5000	Mbrojtje e ambientit Staf i trajnuar
Botimi i broshurave ,palosjeve, për reduktimin e mbeturinave,riciklimin dhe rregullimin e deponive	*** Afat shkurt	Komuna Ministria Donatorë OJQ-të	5000	Informim I popullatës me gjendjen e mbeturinave dhe ambientit
Shtrirja e sistemit të mbledhjes së mbeturinave edhe në zonat rurale	*** Afat mesëm	Ministria Komuna Donatorë	25000	Zgjidhje e qëndrueshme për komunitetin për një kohë të gjatë

Eliminimi i deponive ilegale dhe të ngurta	*** Afat shkurt	Komuna Donatorë Ministria	10000	Ambient i pastër
Furnizimi me kontinjerë ekonomitë familjare në pjesën urbane dhe rurale	*** Afat shkurt	Komuna Donatorë Ministria	60000	Zgjidhje e qëndrueshme për komunitetin për një kohë të gjatë

3. Mbrojtja nga erozioni dhe vërshimet

Aktiviteti	Prioriteti Afati kohor	Organizata përgjegjëse	Kostoja e përafërt €	Efekti
Rregullimi i shtratit të Lumëbardhit të Deçanit	*** Afat shkurt	Ministria Donatorë Komuna	1000000	Pengimi i erozionit dhe mbrojtja nga vërshimet
Rregullimi i shtratit të Lumëbardhit të Lloqanit	*** Afat shkurt	Ministria Donatorë Komuna	300000	Pengimi i erozionit dhe mbrojtja nga vërshimet
Ndërtimi i pendës mbrojtëse në Grykën e Lloqanit	*** Afat shkurt	Ministria Donatorë Komuna	20000	Mbrojtja e qytetit nga vërshimet dhe inertet
Pastrimi i pendës mbrojtëse në Llukë të Eperme	*** Afat shkurt	Ministria Donatorë Komuna	2000	Pengimi i erozionit dhe mbrojtja nga vërshimet
Rregullimi i shtratit të prronit të Behovcit	*** Afat shkurt	Ministria Komuna	150000	Mbrojtja e tokave bujqësore nga vërshimet

4. Ajri

Aktiviteti	Prioriteti Afati kohor	Organizata përgjegjëse	Kostoja	Efekti
Ndërtimi i inceneratorit për djegjen e mbeturinave spitalore	*** Afati shkurt	Ministria Komuna Donatorë	Kosto pa llogaritur	Minimizon ndotjen e ajrit nga shpërbërja e mbetjeve spitalore
Ngritja e një qendre hidrologjike për matjen e të reshurave, temperaturës, levizjes së ajrit	*** Afati shkurtë	Ministria Donatorë Komuna	50000	Njohje e saktë e gjendjes së ndotjes së ajrit

5. Zonat e gjelbërta

Aktiviteti	Prioriteti Afati kohor	Organizata përgjegjëse	Kostoja	Efekti
Hartimi i Strategjisë për ruajtjen e biodiversitetit	** Afati mesëm	Ministria Komuna Donatorë	Nuk është llogaritur	Ruajtja e ekosistemeve
2.Senzibilizimi i komunitetit për mbrojtjen e ambientit përmes botimit të broshurave, palosjeve, guidave	*** Afati shkurt	Ministria Komuna Donatorë	4000	Ndërgjegjësim i komunitetit
Pyllzimi i sipërfaqeve të zhveshura në Bjeshkën e Deçanit, Judovës, Carrabregut etj.	** Afati mesëm	Ministria Komuna Donatorë	20000	Mbrojtja dhe ruajtja e biodiversitetit
Gjelberimi i hapësirave	***	Ministria	60000	Ambient i

Qender të qytetit(ndërtimi i fontanës, rregullimi i kanalit më gjatësi 50m,ndriçimi, ulëse)	Afat shkurt	Komuna Donatorë		kendshëm për qytetarë
Ngritja e parqeve,zonave të gjelbërta, në të mirat e fshatrave	** Afat mesëm	Ministria Komuna Donatorë	Nuk është llogaritur	Ambient i pastër
Ngritja e parqeve dhe rregullimi hapësirave shkollore	*** Afat shkurt	Komuna Ministria Donatorë	10000	Mbrojtja e shëndetit të nxënësve
Rregullimi i Parkut Popullor (Podin e Gështenjave)	*** Afat shkurt	Komuna Ministria Donatorë	30000	Pamje e bukur Ambient i pastër

6. Zhvillimi i turizmit

Aktiviteti	Prioriteti Afati kohor	Orgnizata përgjegjëse	Kostoja	Efekti
Hartimi i strategjisë për zhvillimin e turizmit	*** Afat shkurt	Ministria Komuna Donatorë OJQ-të	5000	Zhvillimi turistik I komunës
Botimi i pakos turistike,me broshura,palosje,harta për njoftimin e vizitorëve me ofertën turistike	*** Afat shkurtë	Komuna Ministria Donatorë	5000	Promovimi i vlerave turistike te komunës
Shënjëzimi i objekteve historike ,vendodhjeve arkeologjike dhe hulumtimi i	*** Afat	Ministria Komuna	5000	Ruajtja e vlerave historike,kulturore dhe arkeologjike

tyre	mesëm	Donatorë		
Ngritja një qëndre turistike në bjeshkën e Belegut me infrastrukture përcjellese	*** Afat mesëm	Donatore Komuna Ministria	200000	Zhvillimi I një turizmi të qëndrueshëm
Ndërtimi i Rrugës Deçan-Plavë (Mali i Zi)	*** Afat shkurt	Komuna Ministria Donatorë	Prioritet	Nxitja dhe zhvillimi I turizmit rajonal
Të bëhet identifikimi dhe hulumtimi i shpellave	*** Afat shkurt	Komuna Donatorë Ministria	5000	Zhvillimi i speleoturizmit
Ngritja e fshatit turistik ne Belle	***** Afat mesëm	Ministria,Donatorë Komuna	2000000	Zhvillimi i turizmit malor

9. Trashëgimia kulturore dhe natyrore

Aktiviteti	Prioriteti Afati kohor	Organizata përgjegjëse	Kostoja	Efekti
Shenjëzimi i monumenteve natyrore dhe kulturore(botimi i hartave)	*** Afat shkurt	Komuna Ministria Donatorë	5000	Turizëm i zhvilluar Ruajtja e trashëgimisë
Hartimi për promovimin e trashëgimisë kulturore si : lojra të vjetra popullore,traditat,zakonet,ritet etj)	*** Afat shkurt	Komuna Ministria Donatorë	5000	Ruajtja e trashëgimisë kulturore
Botimi i broshurave,guidave për trashëgiminë kulturore	*** Afat	Komuna Ministria	5000	Nxitja e turizmit kulturor

	shkurt	Donatorë		
Hulumtimi i lokalitetve arkeologjike- Kulla e Qelisë	Afat shkurtër	Komuna Ministria Donatorë	5000	Ruajtja e trashëgimisë kultuore

Dispozitat për zbatim

Vendimi për hartimin e PLVM-së

Në bazë të Ligjit Nr. 03/L-025 Për Mbrojtje të Mjedisit, si dhe Planit për Hartimin e Veprimit në Mjedis Lokal, dhe Ligjit mbi Vetëqeverisjen Lokale Nr. 03/L-40 të nenit 13, Statutit të Komunës neni 55 pika 20, Njoftimit të Asamblesë Komunale të dt. 30/09/2011 më nr. të protokollit 02/4901, Zyra e Kryetarit bie këtë:

VENDIM

Për hartimin e Planit Lokal për Veprim në Mjedis

Neni 1

Më qëllim të mbrojtjes së mjedisit dhe zhvillimit të qëndrueshëm komunal në Komunën e Deçanit bëhet hartimi i Planit Lokal për Veprim në Mjedis.

Neni 2

Plani Lokal për Veprim në Mjedis duhet të përmbajë të gjitha elementet themelore të cilat janë përcaktuar në nenin 24 të Ligjit për Mbrojtjen të Mjedisit më Nr. 03-L 025, dhe elementeve strategjike të Planit të Kosovës për Veprim Mjedor.

Neni 3

Ngarkohet Drejtoria për Urbanizëm, Planifikim, Rindërtim, dhe Mbrojtje të Mjedisit-Spektori i Mjedisit për hartimin e Planit Lokal për Veprim në Mjedis, në bashkëpunim me Drejtoratet e Komunës së Deçanit.

Neni 4

Drejtoria për Urbanizëm, Planifikim, Rindërtim dhe Mbrojtje të Mjedisit në bashkëpunim me Drejtoratet e Komunës së Deçanit, Kompanitë Publike, OJQ-të, Komuniteti, duhet të sigurojë të dhënat për përgatitjen e Planit Lokal për Veprimin në Mjedis.

Neni 5

Plani Lokal për Veprimin në Mjedis në përputhje me këto udhëzime dhe nën kushtet dhe parametrat e ligjit të cekur duhet të zbatohen sipas dispozitave ligjore, rregulloreve dhe normave përmes Buxhetit të Komunës së Deçanit.

Neni 6

Projekti prioritar, që do të dalë nga dokumenti i Planit Lokal për Veprimin në Mjedis, do të bashkë financohet nga Komuna e Deçanit, më participim financiar të mjeteve prej 20 mijë (njëzet mijë) euro, dhe nga SIDA (Agjencia Suedeze për Zhvillim dhe Bashkëpunim Ndërkombëtar), participim financiar prej 40 mijë (katërdhjetë mijë) euro.

Neni 7

Ky vendim hyn në fuqi me ditën e nënshkrimit nga Kryetari i Komunës Rasim Selmanaj.

Kryetari i Komunës
Rasim Selmanaj

Literatura dhe dokumentacioni i shfrytëzuar

- Plani Hapësinor i Kosovës
- Plani Zhvillimor Komunal- Deçan
- Plani Zhvillimor Urban –Komuna Deçan
- Plani Rregullues Urban
- Strategjia për zhvillimin e Turizmit
- Strategjia për Zhvillimin Rural
- Rekomandimet e grupeve punuese

Lista e terminologjisë së përdorur

Plani Lokal për Veprim në Mjedis

Plani Lokal i Veprimit në Mjedis (PLVM) është dokument i politikës mjedisore vendore, që pasqyron përparësitë dhe detyrat në fushën e mjedisit, veprimtaritë dhe masat që do të ndërmerren për zgjidhjen e tyre, identifikon organet dhe strukturat që do të angazhohen, secila në linjën e vet, si dhe përllogarit kostot dhe mbështetjen financiare të nevojshme. PLVM hartohet në nivel lokal (komune).

Integrimet Europiane - Planifikimi urban duhet të jetë i hartuar në atë mënyrë që të konsistoj në kriteret integruese të Kosovës në BE .

Vendbanim

Nënkupton zonën me karakter urban, qyteti dhe vendbanimi tjetër të cilin kuvendi i komunës e ka shpallur me karakter banimi.

Qytet

Nënkupton vendbanimin të cilin Kuvendi i Komunës, duke marrë për bazë shkallën e ndërtimit, veprimtaritë dhe karakteristikat tjera të karakterit urban, e kanë përcaktuar si të tillë.

Shfrytëzimi i tokës

Nënkupton destinimin ekzistues ose të propozuar për të cilën parcela e tokës shfrytëzohet.

Zonë urbane

Është toka me kufij të përcaktuar brenda suazave të së cilës është planifikuar ndërtimi urbanistik.

Fshati

Është vendbanimi, në të cilin popullsia kryesisht merret me veprimtari bujqësore.

Tokë bujqësore

Është toka e destinuar për kultivimin e kulturave bujqësore.

Toka ndërtimore

Është toka në të cilën janë ndërtuar objektet në përputhje me planin Rregullativ, përkatësisht urbanistik, ose me aktin tjetër të nxjerrë në bazë të këtij ligji është paraparë për ndërtimin e objekteve.

Zonë e mbrojtur

Është pjesa e hapësirës, e cila caktohet me qëllim të ruajtjes të vlerave natyrore, kulturore-historike dhe arkeologjike, të mbrojtjes nga ndotja të mjedisit jetësor ose sigurimi i kushteve hapësinore për ushtrimin pa pengesë të veprimtarisë dhe siguria e banorëve dhe e hapësirës për rreth.

Rezervat natyror

Zona natyrore dhe burime gjenetike me interes (specie të kercenuara ose të rrezikuara), përfshirë komunitete përfaqësuese ose unike ekologjike. Aktiviteti ekonomik dhe njërëzor është i kontrolluar, i pajtueshëm ose i ndaluar për sa i përket gjendjes natyrore të rezervatit dhe kategorinë e tij, p.sh. rezervat natyror strikt vend i shënuar për kafshë të egra.

Mbrojtja mjedisit

Cdo aktivitet që synon ruajtjen ose përmirësimin e pastërtisë së mjedisit përmes parandalimit të shkarkimeve të substancave ndotëse apo zhurmave në mjedis. Gjithashtu këtu përfshihen aktivitetet që synojnë konservimin e specieve të egra dhe habitateve të tyre, mbrojtjen e pejsazhit, aktivitetet për monitorim dhe analizimin e kushteve mjedisore.

Mbeturinat spitalore

Përfshijne mbetjet e patologjike dhe mbetjet e mbrehta mjekësore të hedhura (gjilpera, bisturi, dhe instrumente tjera të thyera).

Ekosistem

Një njësi e cila përbehet prej ndërveprimit të organizmave dhe mjedisit të tyre. Bashkësi organizmesh të ndërvarur, sëbashku me mjedisin ku jetojnë dhe ndërveprojnë e që është i dallueshëm nga bashkësitë e mjedisit pranë tyre.

Biotop

Hapësire e banuar nga qeniet e gjalla dhe cilesohet me një kombinim dhe tëresi të faktorëve ekologjik.

Habitat

Mjedis në të cilin jeton një lloj bimor ose shtazor

Vizioni

Deklaratë për të ardhmen e dëshiruar në bazë gjendjes ekzistuese.

Qëllimet

Pjesë e vizionit që tregon fokusimin e tendencave për një periudhë afatmesme apo afatgjatë.

Prioritetet

Synimi parësor në proces i vlerësuar me rëndësi dhe urgjencë të madhe.

Planifikimi Strategjik

Planifikim i orientuar në zgjedhjen e problemeve kryesore, planifikim i përqendruar në numër të kufizuar të çështjeve, promovon proces proaktiv lidhur me zhvillimet etj.

Zhvillimi i qëndrueshëm - Shpreh zhvillimin e qëndrueshëm social dhe ekonomik, të bazuar në resurset natyrore, humane, teknologji bashkëkohore, treg konkurrues dhe zbatim të standardeve mjedisore

Politikat

- Mënyra e pranuar nga vendimmarrësit për arritjen e një apo më shumë qëllimeve.

- Një orientim i përvetësuar i pasuar nga një apo grup akterësh për trajtimin e një problemi apo çështjeje me interes
- Një përpjekje për të definuar dhe ndërruar një bazë racionale për veprim ose mosveprim.
- Një vendim apo sërë vendimesh që nënkupton zgjedhjen në mes shumë alternativave

Strategjia

Radhë e veprimeve për të realizuar një synim.

Plani i Veprimit

Rrjedhë e aktiviteteve që përshkruan veprimet, përgjegjësitë për ato veprime, rezultatet e pritura, implikimet kohore, organizative dhe financiare.

Degradimi i mjedisit

Ndikim negativ në mjedis me tendencë të shkatërrimit të vlerave të tij.

Zhvillimi i qëndrueshëm

Zhvillim social ekonomik dhe mjedisor, i cili shfrytëzimin e resurseve e konsideron si pasuri e cila duhet të ruhet edhe për gjeneratat e ardhshme.

Endemike

Janë lloje bimore ose shtazore që jetojnë një territor të kufizuar

Endomorelikte

Lloje bimore ose shtazore shume të vjetra para periudhës së akullnajave me perhapje të kufizuara

REZULTATET E ANKEËS PËR PRIORITETET

III. DEÇAN

SHPERNDARJA E MOSTRËS PËR KOMUNËN E DEÇANIT

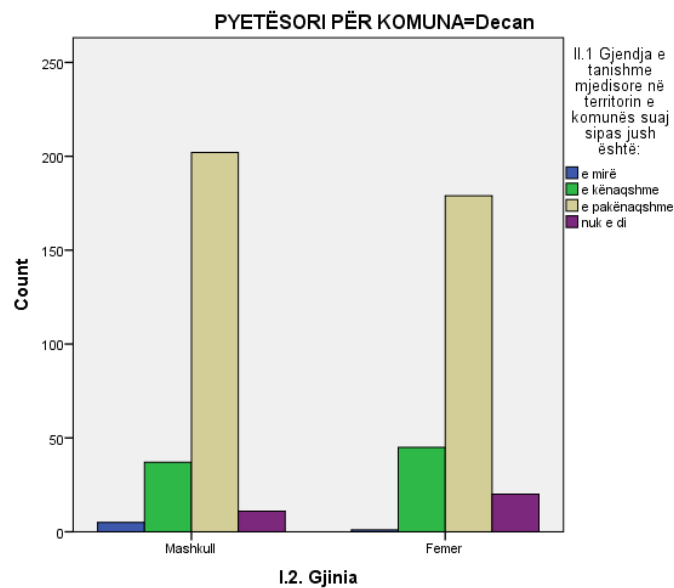
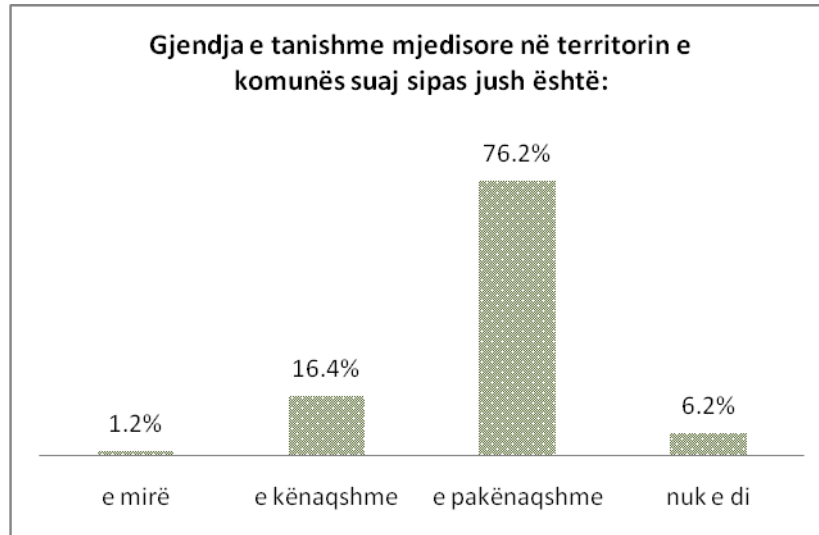
Komuna	Gjinia		Meshkuj (51%)					Femra (49%)				
	Mosha # i resp.	>18 10%	18-25 20%	25-50 43%	50-65 20%	65+ 7%	>18 10%	18-25 20%	25-50 43%	50-65 20%	65+ 7%	
Deçan	500	26	51	110	51	17	25	49	106	49	16	

1. PËRCEPTIMI PËR GJENDJEN E TANISHME NJEDISORE

1.1. Gjendja e tanishme mjedisore në territorin e komunës e tuaj

Gjinia	Mashkull	e			
		e mirë	e kënaqshme	pakënaqshme	nuk e di
		5	37	202	11

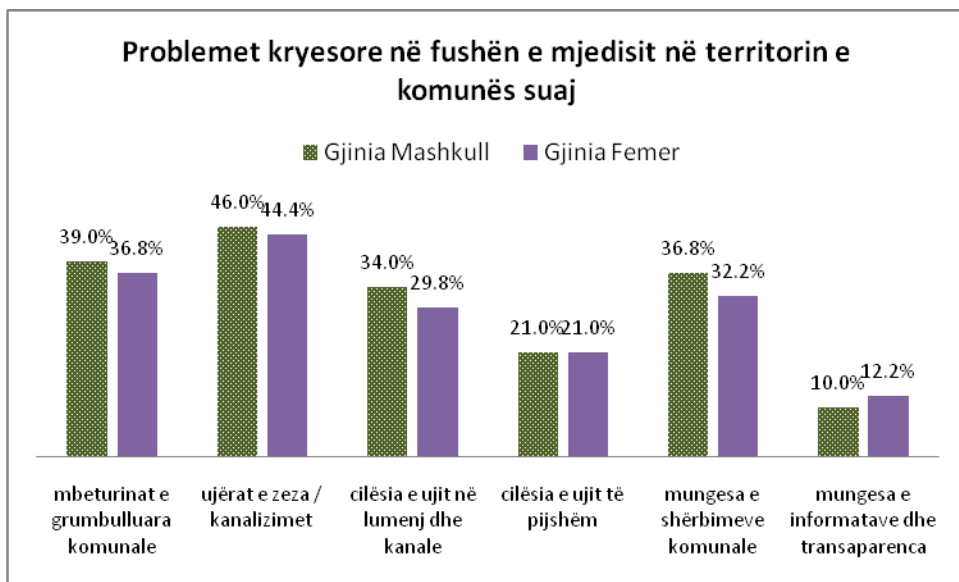
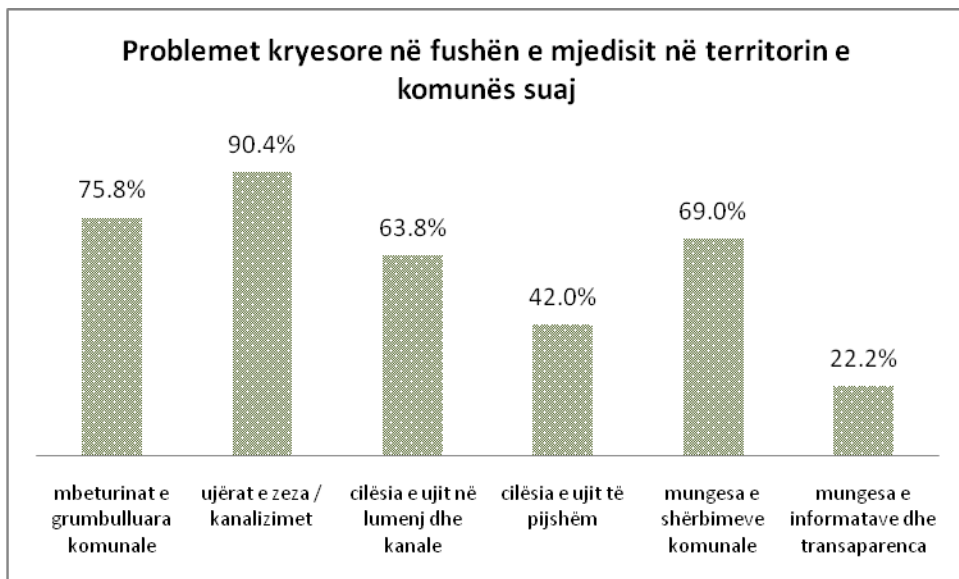
		2.0%	14.5%	79.2%	4.3%
	Femër	1	45	179	20
		.4%	18.4%	73.1%	8.2%
Total		6	82	381	31
		1.2%	16.4%	76.2%	6.2%

1.2. Pese problemet kryesore në fushën e mjedisit në komunën tuaj

		mbeturinat e grumbulluara komunale	ujërat e zeza / kanalizimet	cilësia e ujit në lumenj dhe kanale	cilësia e ujit të pijshëm	mungesa e shërbimeve komunale	mungesa e informatave dhe transparencë
Gjinia	Mashkull	195	230	170	105	184	50

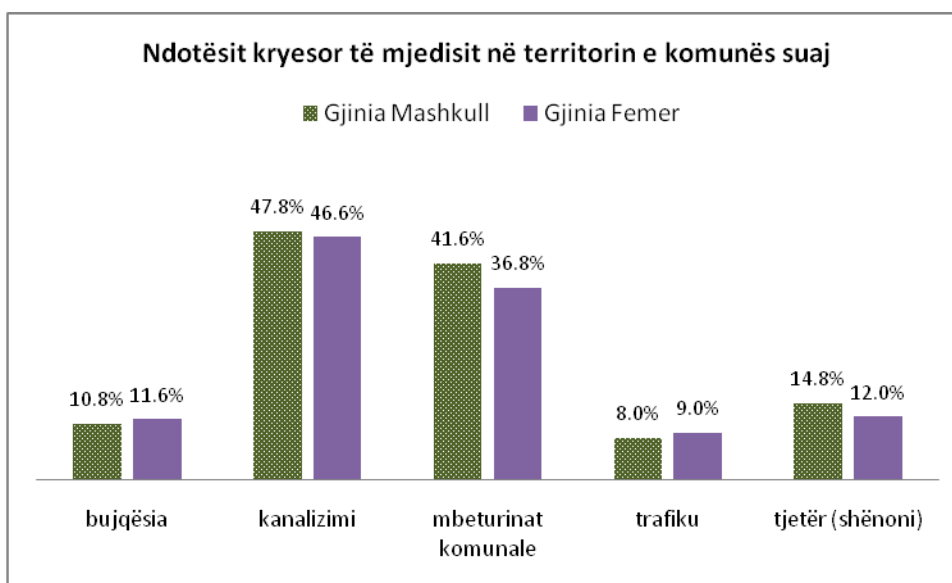
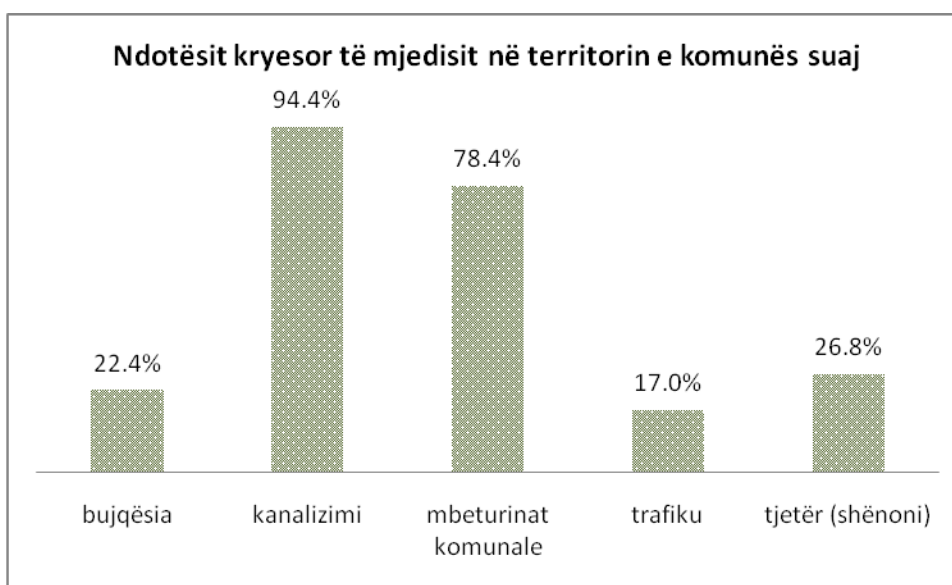
	39.0%	46.0%	34.0%	21.0%	36.8%	10.0%
Femër	184	222	149	105	161	61
	36.8%	44.4%	29.8%	21.0%	32.2%	12.2%
Total	379	452	319	210	345	111
	75.8%	90.4%	63.8%	42.0%	69.0%	22.2%

Probleme tjera të theksuara nga respondentët: Mungesa e ligjit, mos zbatimi i ligjit, vetëdija e ulët qytetare, dhe veprimet e pakta nga institucionet.

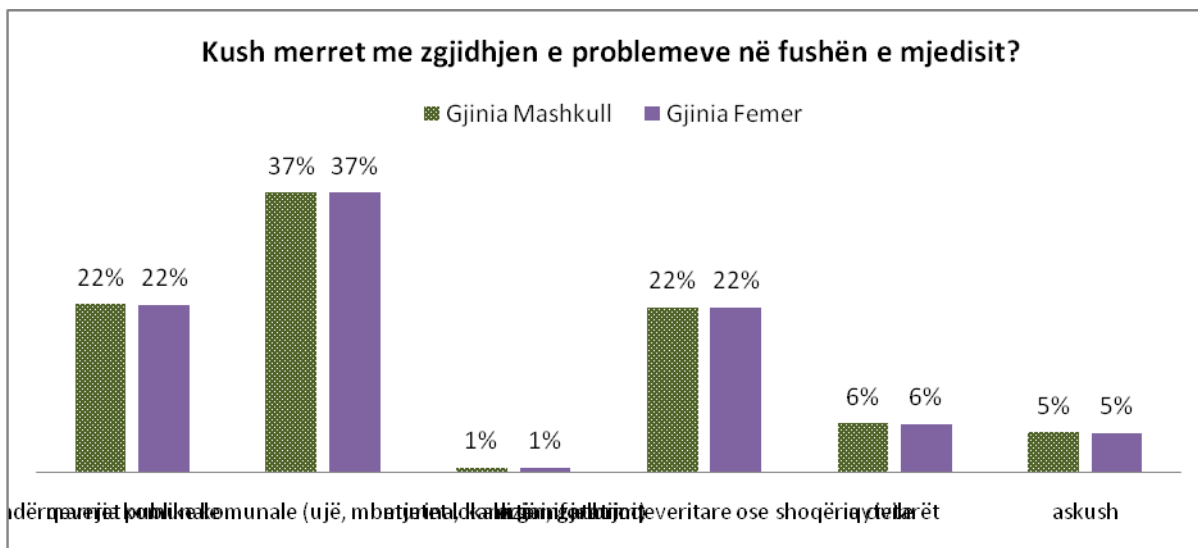
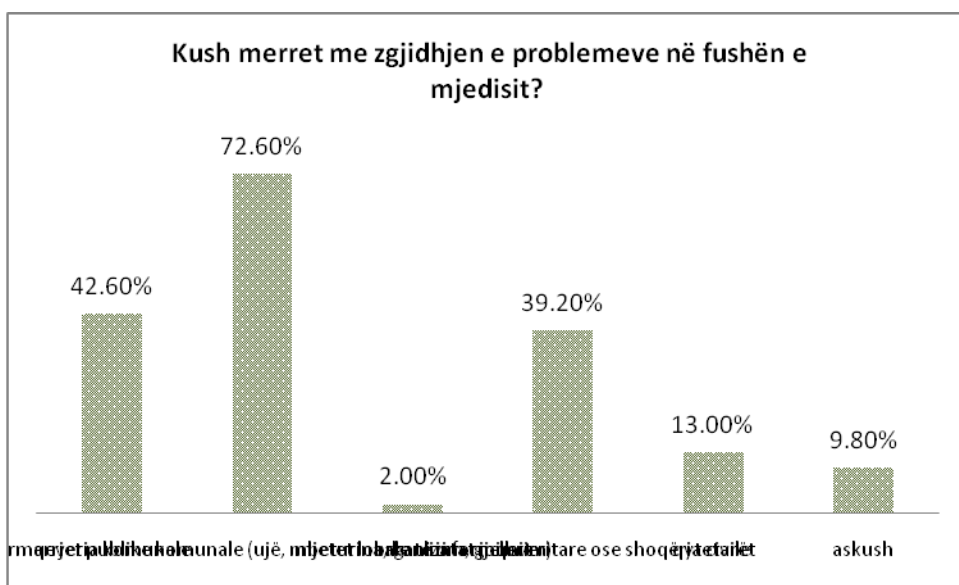
1.3. Tre ndotësit kryesor të mjedisit në territorin e komunës tuaj

		bujqësia	kanalizimi	mbeturinat komunale	trafiku	tjetër (shënoni)
Gjinia	Mashkull	54	239	208	40	74
		10.8%	47.8%	41.6%	8.0%	14.8%
	Femër	58	233	184	45	60
		11.6%	46.6%	36.8%	9.0%	12.0%
Total		112	472	392	85	134
		22.4%	94.4%	78.4%	17.0%	26.8%

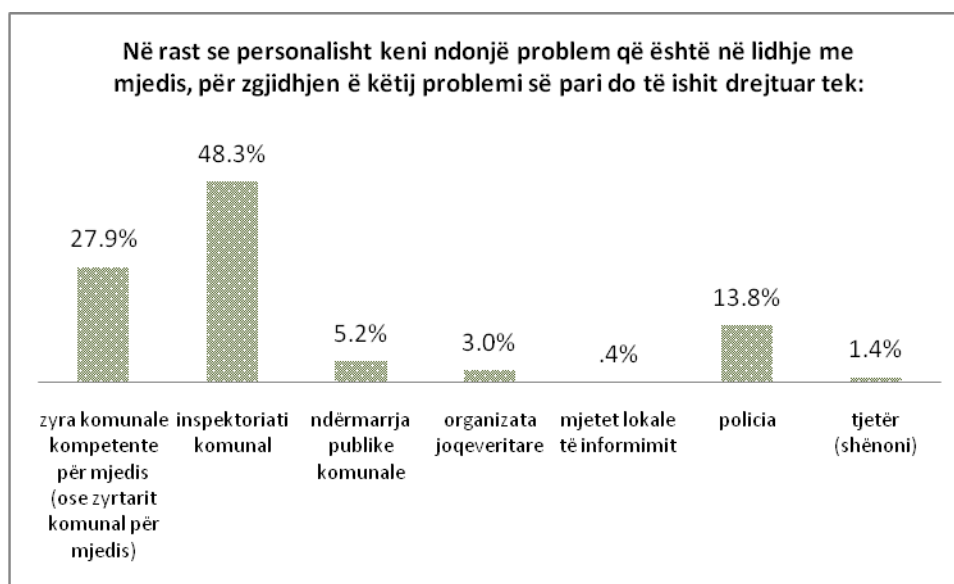
1.4. Dy institucionet qe merren me se tepërmi me zgjidhjen e problemeve në fushën e mjedisit

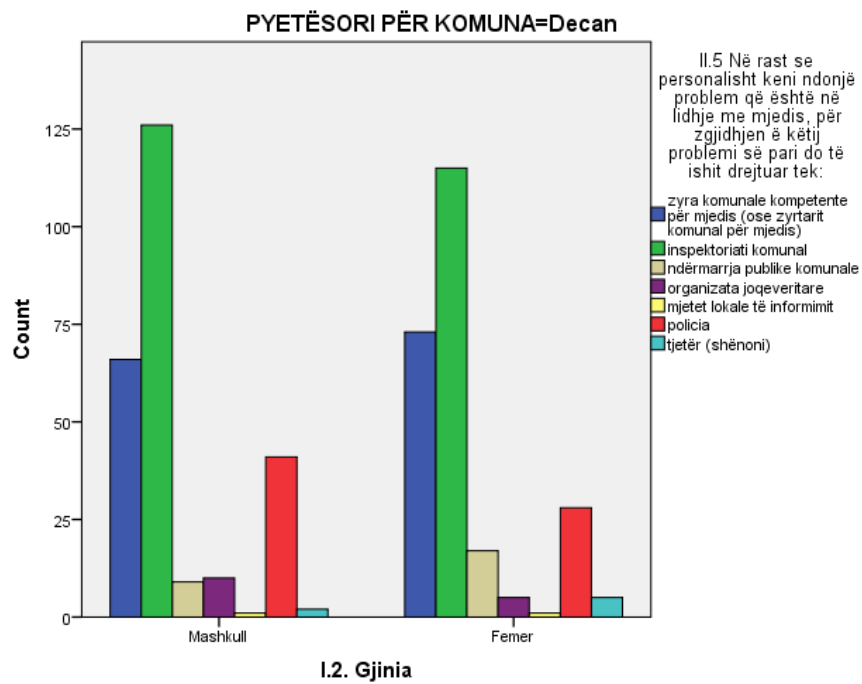
		qeveria komunale	ndërmarrjet publike komunale (ujë, mbeturina, kanalizim, gjelbërim)	mjetet lokale të informimit	organizatat joqeveritare ose shoqëria civile	qytetarët	askush
Gjinia	Mashkull	110	183	3	108	32	26
		22.0%	36.6%	0.6%	21.6%	6.4%	5.2%
	Femër	103	180	7	88	33	23
		22.0%	36.6%	0.6%	21.6%	6.4%	5.2%
Total		213	363	10	196	65	49
		42.6%	72.6%	2.0%	39.2%	13.0%	9.8%

1.5. Në rast se personalisht keni ndonjë problem që është në lidhje me mjedis, për zgjidhjen e këtij problemi së pari do të ishit drejtuar tek

		zyra komunale kompetente për mjedis (ose zyrtarit komunal për mjedis)	inspektorati komunal	ndërmarrj a publike komunale	organizata joqeveritare	mjetet lokale të informimit	policia	tjetër (shënimi)
Gjinia	Mashkull	66	126	9	10	1	41	2
		25.9%	49.4%	3.5%	3.9%	.4%	16.1%	.8%
	Femër	73	115	17	5	1	28	5
		29.9%	47.1%	7.0%	2.0%	.4%	11.5%	2.0%
Total		139	241	26	15	2	69	7
		27.9%	48.3%	5.2%	3.0%	.4%	13.8%	1.4%

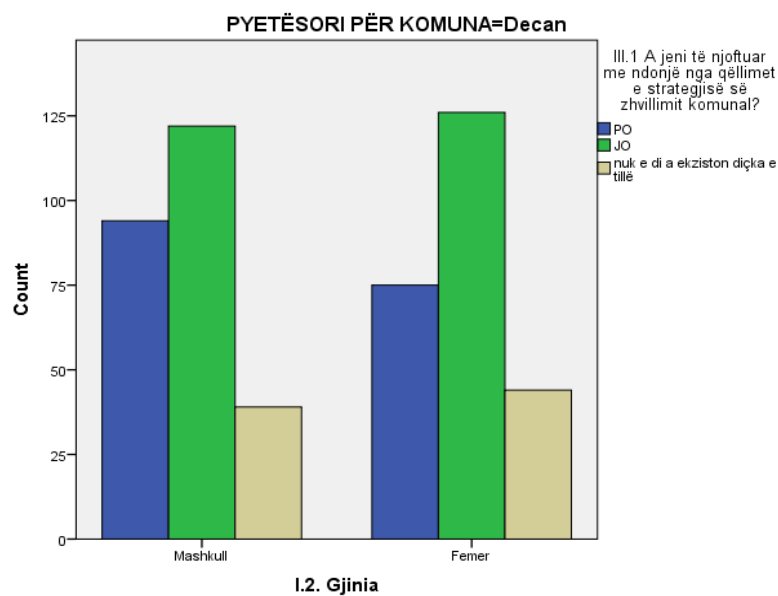
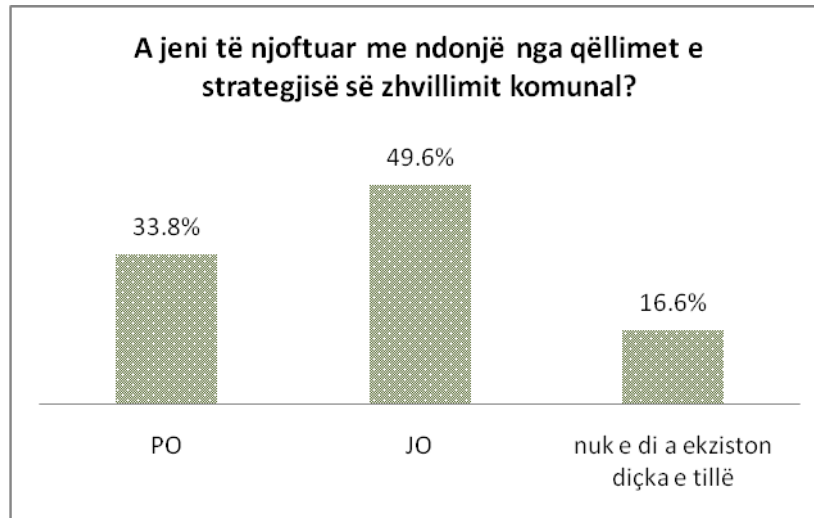

2. STRATEGJIA E ZHVILLIMIT DHE INFORMIMIT

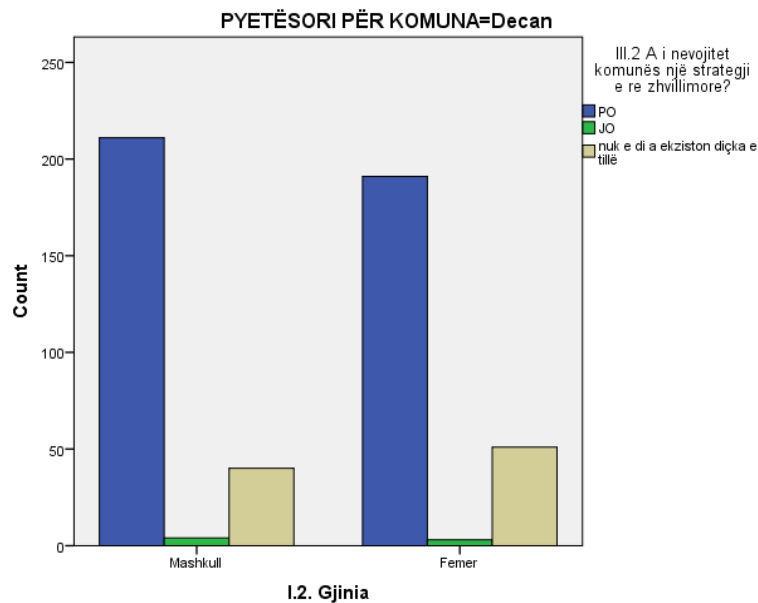
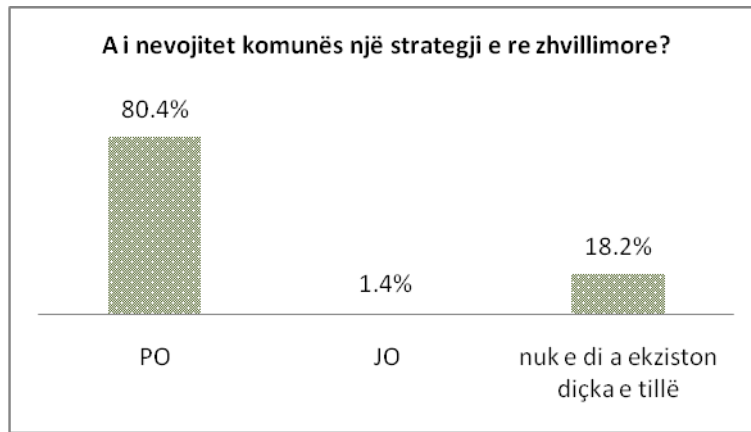
2.1. A jeni të njohur me ndonjë nga qëllimet e strategjisë së zhvillimit komunal?

			PO	JO	nuk e di a ekziston diçka e tillë
Gjinia	Mashkull		94	122	39
			36.9%	47.8%	15.3%
	Femër		75	126	44
			30.6%	51.4%	18.0%
Total			169	248	83
			33.8%	49.6%	16.6%

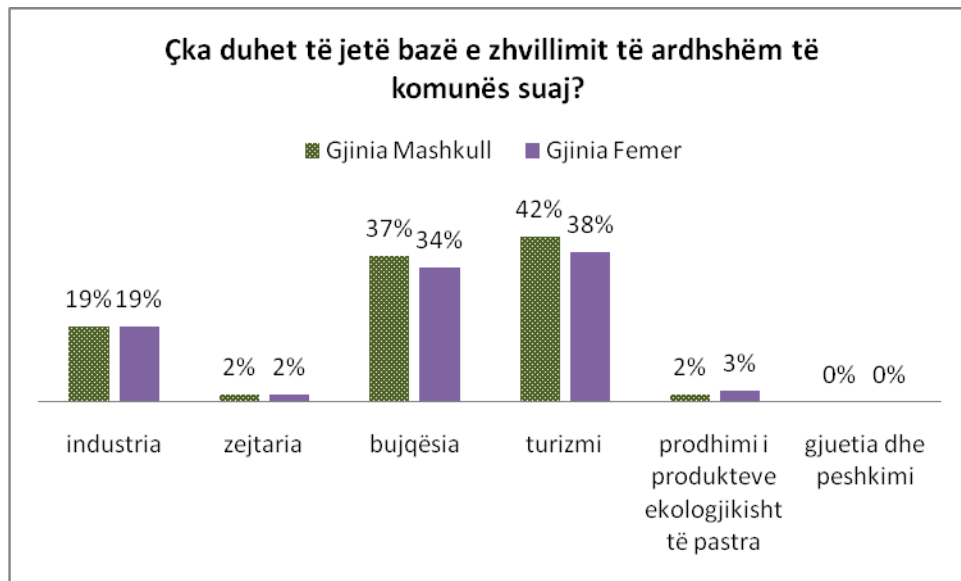
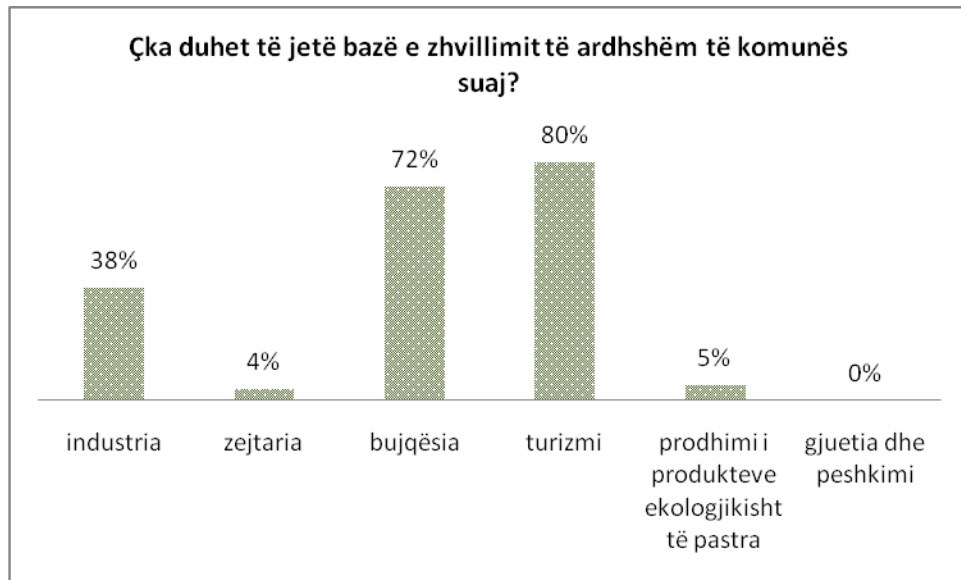
2.2. A i nevojitet komunës një strategji e re zhvillimore?

		PO	JO	nuk e di a ekziston diçka e tillë
Gjinia	Mashkull	211	4	40
		82.7%	1.6%	15.7%
	Femër	191	3	51
		78.0%	1.2%	20.8%
Total		402	7	91
		80.4%	1.4%	18.2%

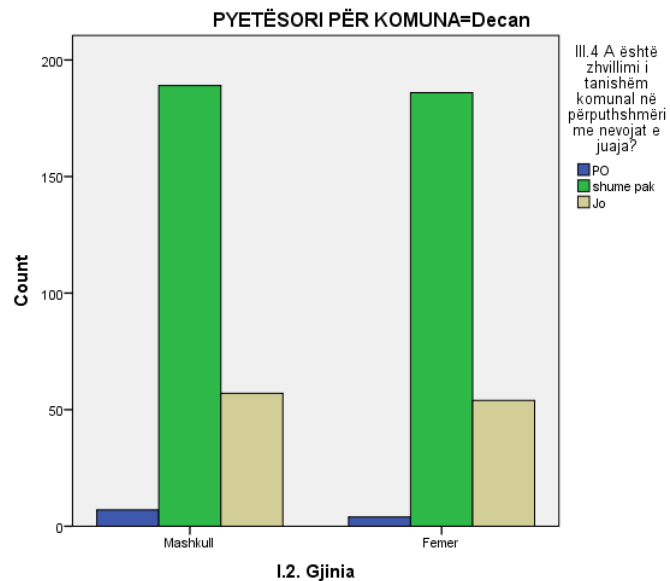
2.3. Çka duhet të jetë bazë e zhvillimit të ardhshëm të komunës suaj?

		industria	zejtaria	bujqësia	turizmi	prodhimi i produkteve ekologjikisht të pastra	gjuetia dhe peshkimi
Gjinia	Mashkull	94	10	186	210	8	1
		19%	2%	37%	42%	2%	0%
	Femër	97	10	172	192	16	1
		19%	2%	34%	38%	3%	0%
	Total	191	20	358	402	24	2
		38%	4%	72%	80%	5%	0%

2.4. A është zhvillimi i tanishëm komunal në përputhshmëri me nevojat e juaja?

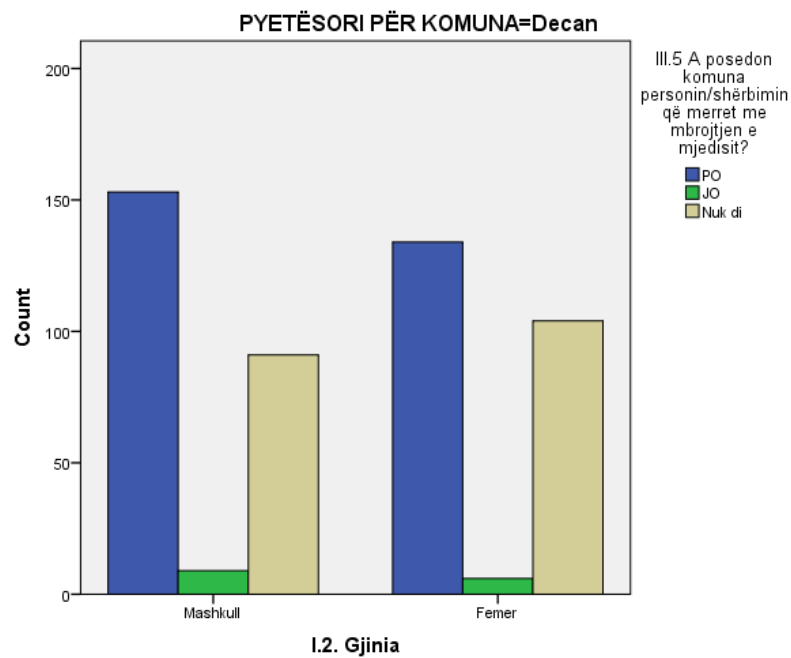
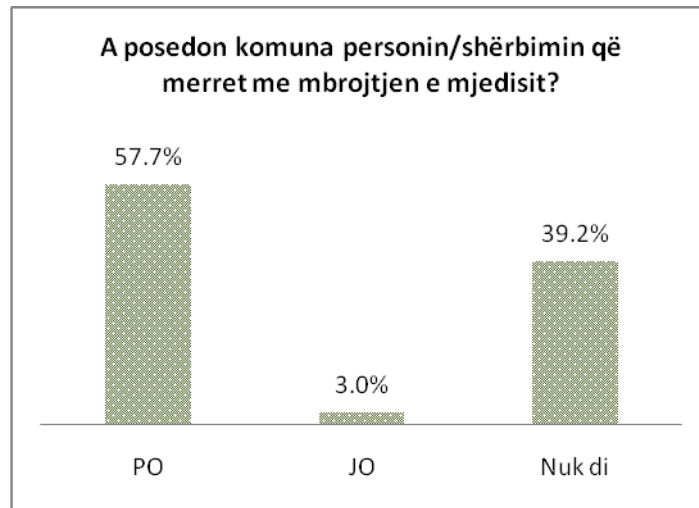
		PO	shume pak	Jo
Gjinia	Mashkull	7	189	57
		2.8%	74.7%	22.5%
	Femër	4	186	54
		1.6%	76.2%	22.1%
Total		11	375	111
		2.2%	75.5%	22.3%

I.2. Gjinia

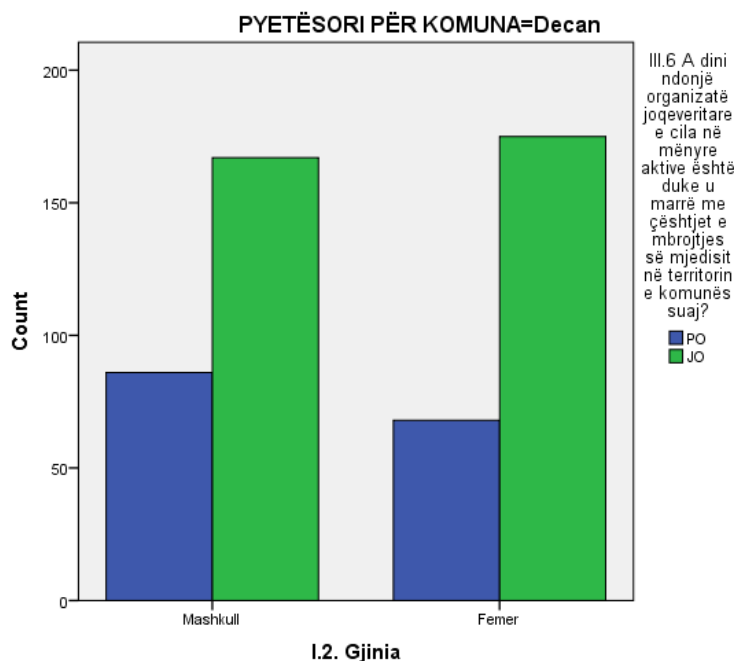
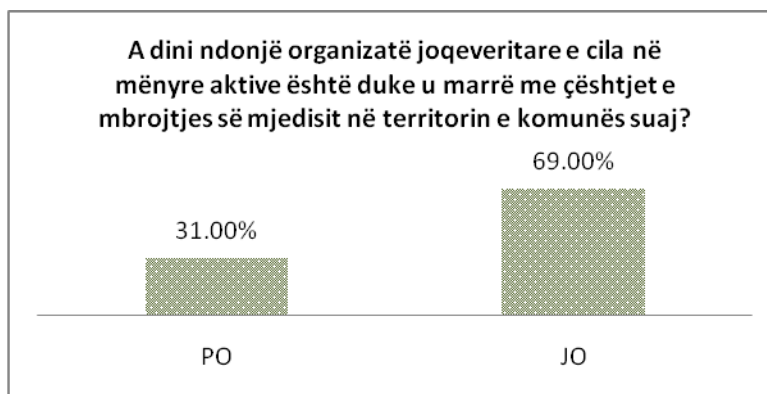
2.5. A posedon komuna personin/shërbimin që merret me mbrojtjen e mjedisit?

		PO	JO	Nuk di
Gjinia	Mashkull	153	9	91
		60.5%	3.6%	36.0%
	Femër	134	6	104
		54.9%	2.5%	42.6%
Total		287	15	195
		57.7%	3.0%	39.2%

2.6. A dini ndonjë organizatë joqeveritare e cila në mënyre aktive është duke u marrë me çështjet e mbrojtjes së mjedisit në territorin e komunës suaj?

		PO	JO
Gjinia	Mashkull	86	167
		34.0%	66.0%
	Femër	68	175
		28.0%	72.0%
Total		154	342
		31.0%	69.0%

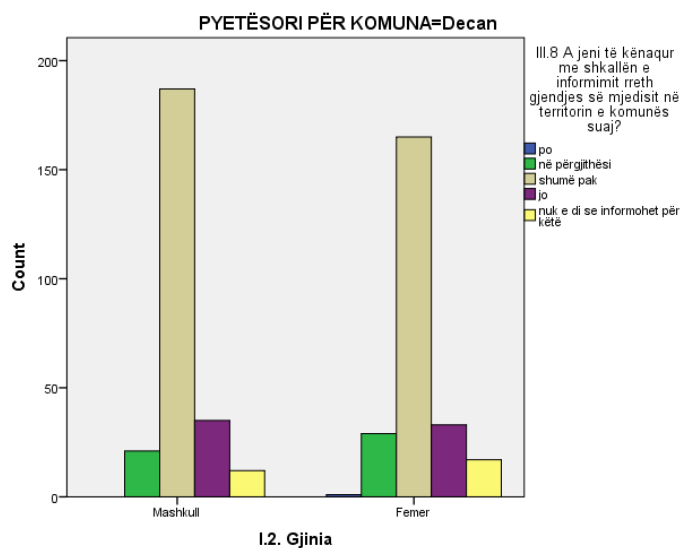
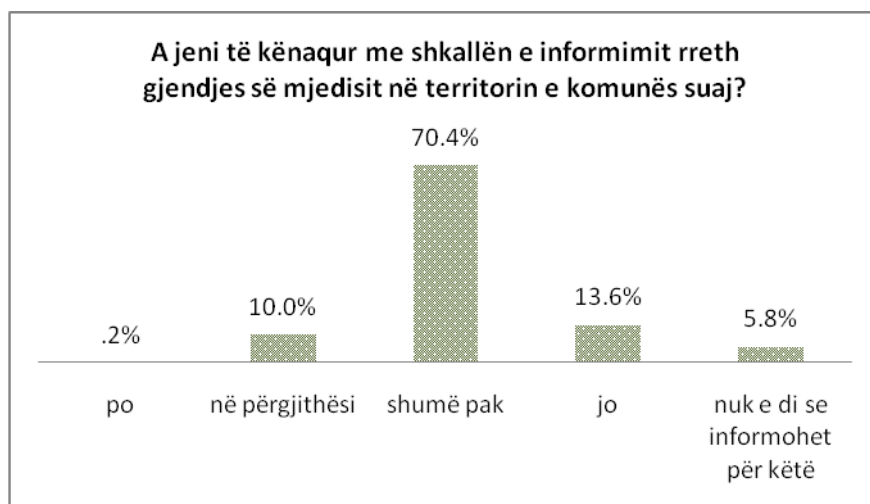

2.7. Emrat e organizatave që njohin respondentët në komunën e tyre:

APR; SHIP; AGIMI; Shoqata e Gjuetarëve

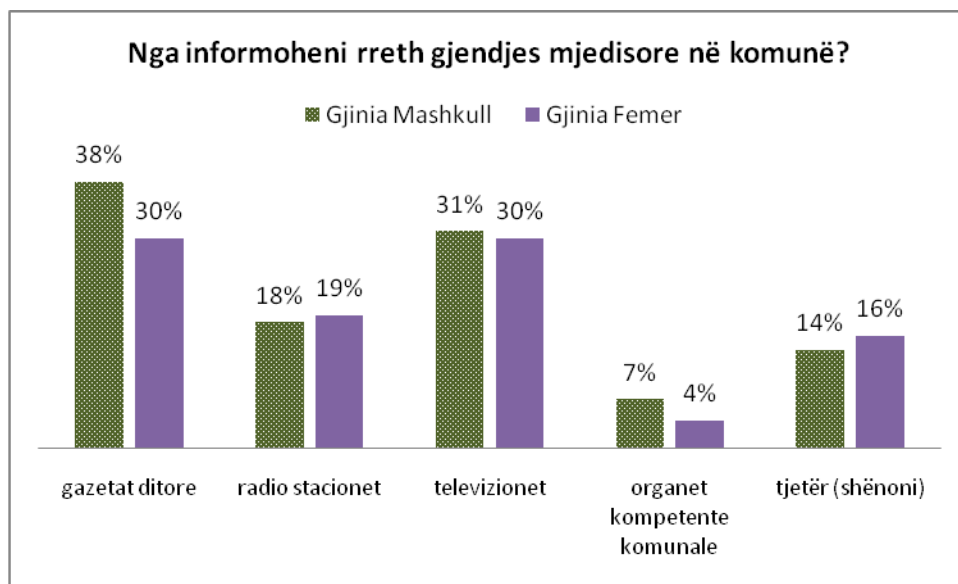
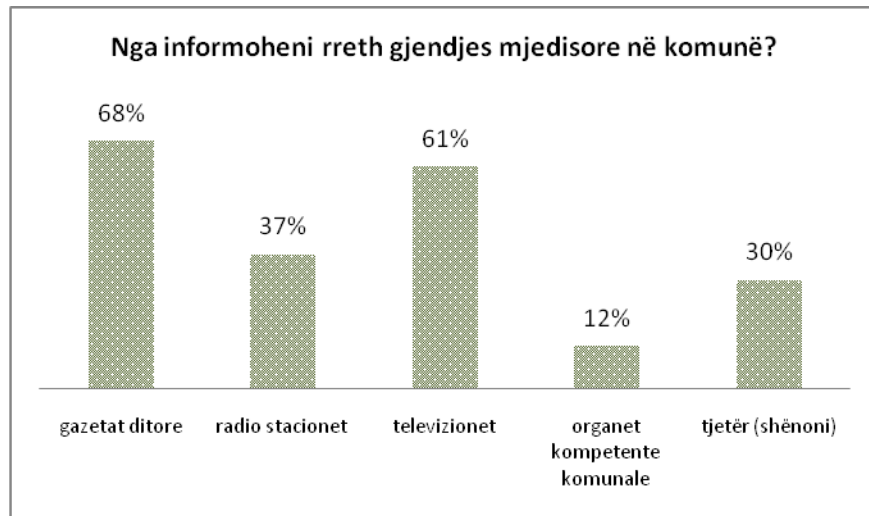
2.8. A jeni të kënaqur me shkallën e informimit rreth gjendjes së mjedisit në territorin e komunës suaj?

					nuk e di se informohet për këtë	
		po	në përgjithësi	shumë pak	jo	
Gjinia	Mashkull	0	21	187	35	12
		0.0%	8.2%	73.3%	13.7%	4.7%
	Femër	1	29	165	33	17
		.4%	11.8%	67.3%	13.5%	6.9%
Total		1	50	352	68	29
		.2%	10.0%	70.4%	13.6%	5.8%

2.9. Nga informoheni rreth gjendjes mjedisore në komunë?

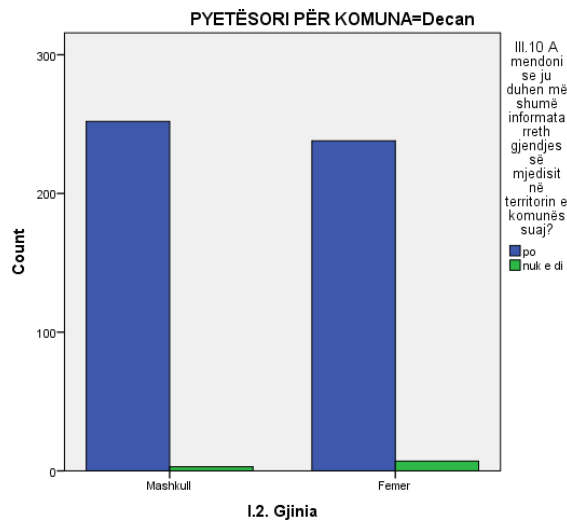
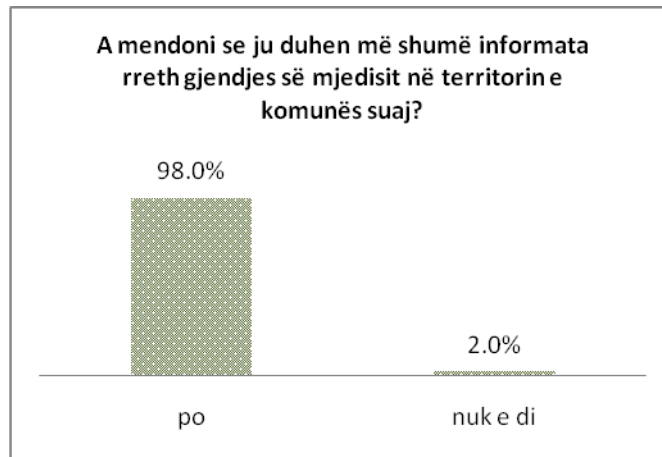
		gazetat ditore	radio stacionet	televizionet	organet kompetente komunale	tjetër (shënimi)
Gjinia	Mashkull	188	91	154	37	70
		38%	18%	31%	7%	14%
	Femër	151	94	149	21	80
		30%	19%	30%	4%	16%
Total		339	185	303	58	150
		68%	37%	61%	12%	30%

Respondentët kanë preferuar që edhe OJQ-të të luajnë rol në informimin e qytetarëve për gjendjen mjedisore në komunën e Deçanit.

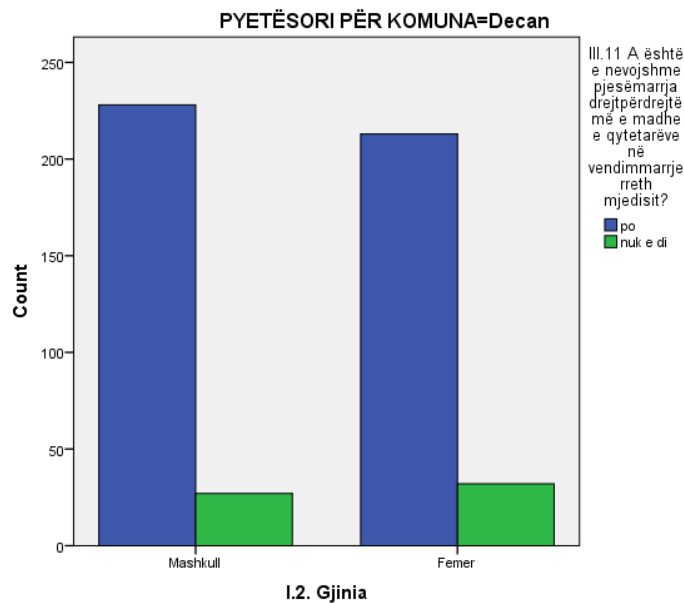
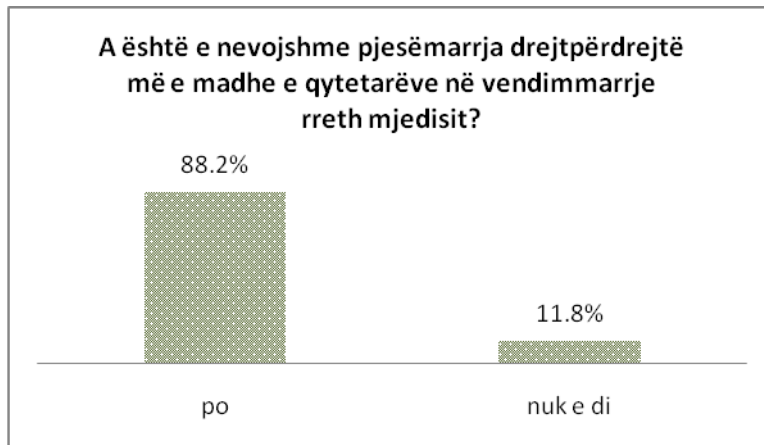
2.10. A mendoni se ju duhen më shumë informata rreth gjendjes së mjedisit në territorin e komunës suaj?

		po	nuk e di
Gjinia	Mashkull	252	3
		98.8%	1.2%
	Femër	238	7
		97.1%	2.9%
Total		490	10
		98.0%	2.0%

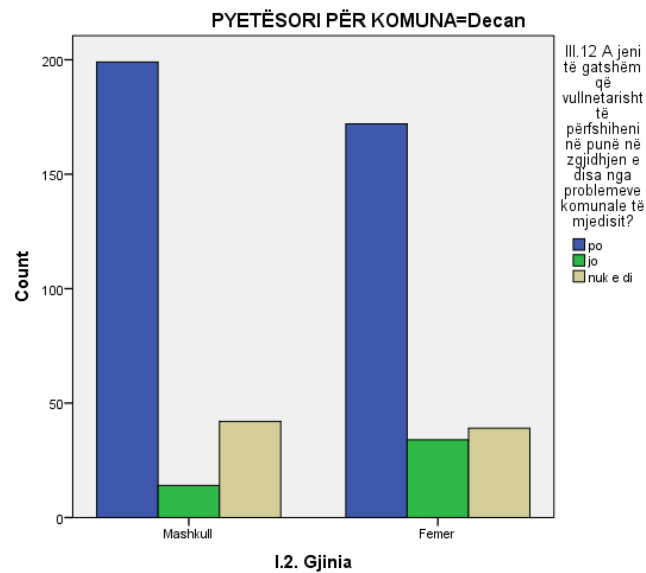
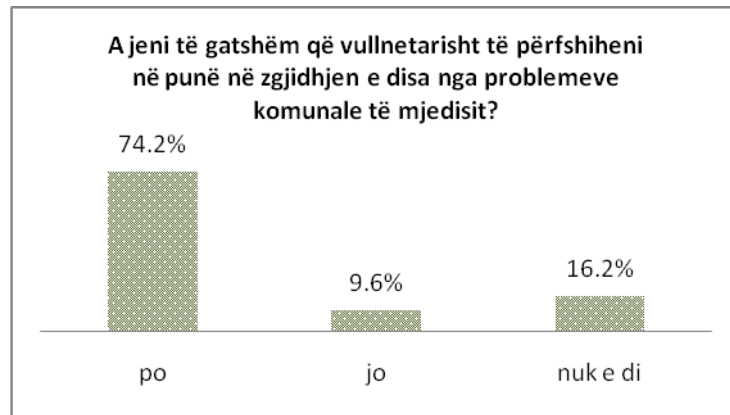
2.11. A është e nevojshme pjesëmarrja drejtpërdrejtë më e madhe e qytetarëve në vendimmarrje rreth mjedisit?

		po	nuk e di
Gjinia	Mashkull	228	27
		89.4%	10.6%
	Femër	213	32
		86.9%	13.1%
Total		441	59
		88.2%	11.8%

2.12. A jeni të gatshëm që vullnetarisht të përfshiheni në punë në zgjidhjen e disa nga problemeve komunale të mjedisit?

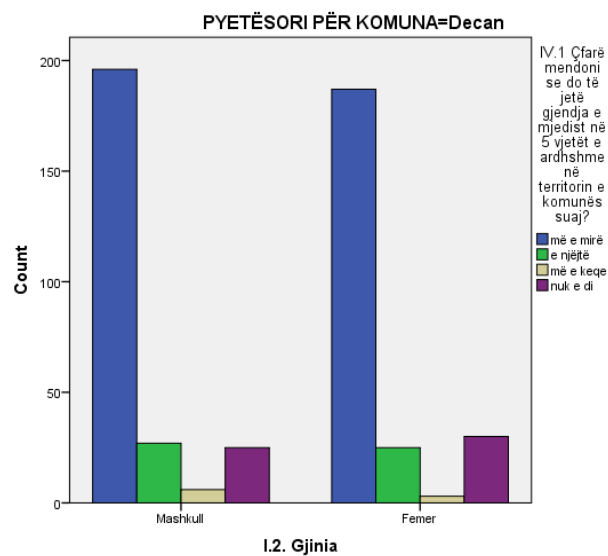
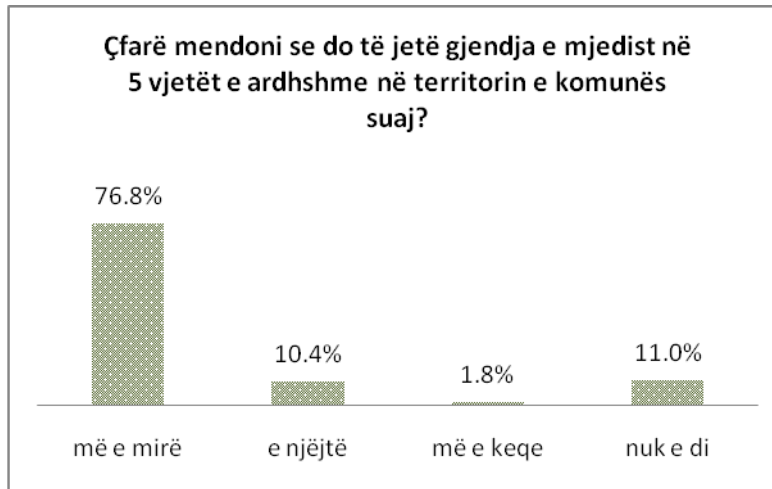
		po	jo	nuk e di
Gjinia	Mashkull	199	14	42
		78.0%	5.5%	16.5%
	Femër	172	34	39
		70.2%	13.9%	15.9%
Total		371	48	81
		74.2%	9.6%	16.2%

3. VIZIONI ZHVILLIMOR

3.1. Çfarë mendoni se do të jetë gjendja e mjedisit në 5 vjetët e ardhshme në territorin e komunës suaj?

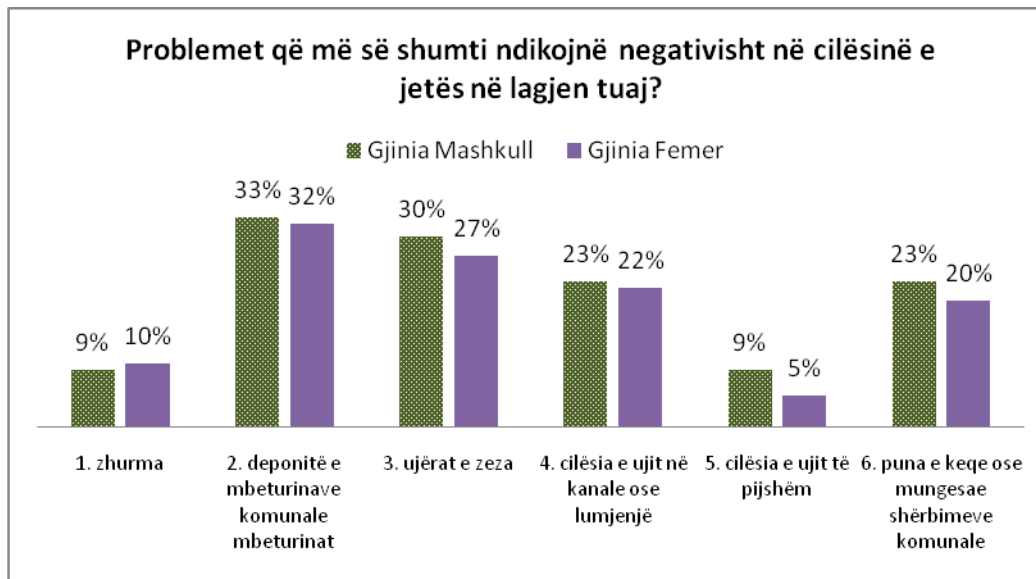
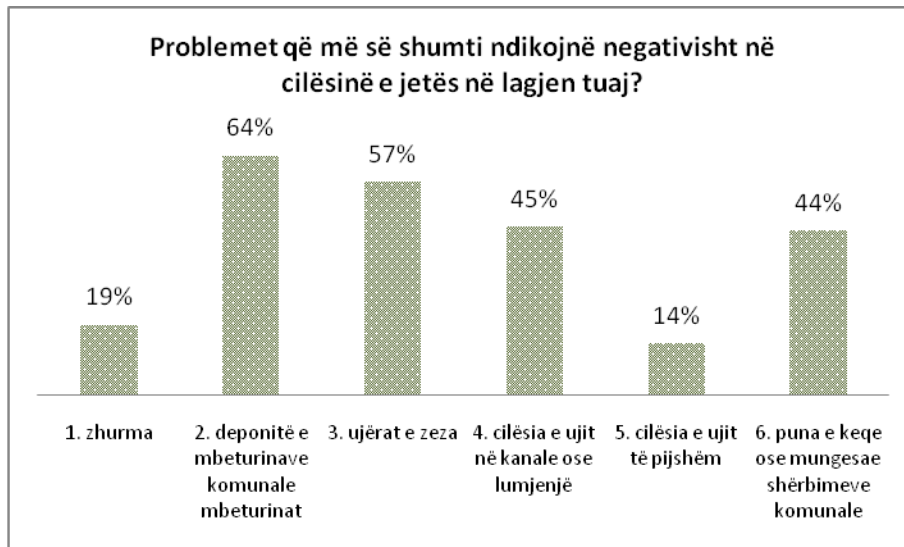
		më e mirë	e njëjtë	më e keqe	nuk e di
Gjinia	Mashkull	196	27	6	25
		77.2%	10.6%	2.4%	9.8%
	Femër	187	25	3	30
		76.3%	10.2%	1.2%	12.2%
Total		383	52	9	55
		76.8%	10.4%	1.8%	11.0%

I.2. Gjinia

3.2. Rrumbullakësoni 3 problemet që më së shumti ndikojnë negativisht në cilësinë e jetës në lagjen tuaj?

		1. zhurma	2. deponitë e mbeturinave komunale mbeturinat	3. ujërat e zeza	4. cilësia e ujit në kanale ose lumenjtë	5. cilësia e ujit të pijshëm	6. puna e keqe ose mungesa shërbimeve komunale
Gjinia	Mashkull	45	164	150	115	45	117
		9%	33%	30%	23%	9%	23%
	Femër	49	158	136	109	24	101
		10%	32%	27%	22%	5%	20%
Total		94	322	286	224	69	218
		19%	64%	57%	45%	14%	44%

PAMJE NGA DEÇANI:

